

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ROB. EINFELDT

SLÆGTSHISTORISKE
STREJFLYS
II

PRIVATTRYK . KØBENHAVN

1972

INDHOLD

Forord	9
Mælkeforpagteren	11
Arven fra Virum	23
Anders Nielsen	28
Omkring Hven	38
Bengta i Lyngby	68
Ingrid i Norge	74
Petronella i Gentofte	88
Onkel Niels	93
Bengtas børn	96
Ingrids børn	110
Petronellas børn	130
Niels' børn	144
Op til 1972	148
Efter Henrik Cavling	148
Krog'h'erne	151
Fra Hjortespring	152
Konsulens døtre	153
De sidste fra »Fredlighed«	154
Einfeldt'erne	154
De ni fra slagtergården på Moss	160
Williams tre	163
Helander'ne	164
De fem fra Lilleberg	167
Fra Jægersborg i Norge	168
Kristians børn	170
Spikkestad-døtrene	170
»Danmark«-børnene	172
Carl Clausens Erna	174
Adolph Clausens børn	175
De fem fra »Triumph«	175
Iscas døtre	177
Fra skrædderhjemmet	178
Efter Anna i Ålborggade	180
Alexandras børn	182
Sætteskipperens fire	182
Efterskrift	184

Første del af »Slægtshistoriske Strejfflys«, som blev sendt ud i januar, handlede om Einfeldt'erne, en holstensk bondeslægt, som efter tre-årskrigen fik en udløber i Danmark. Anden del, som følger her, handler om mors slægt, med hovedvægten lagt på Kavlingerne fra Hven.

Betragt den som en julehilsen med de bedste ønsker for slægt og venner om et godt nytår!

December 1972.

RE

Forord

Første del af »Slægtshistoriske Strejflys« frembød den vanskelighed, at der kun var få overleveringer at bygge på, og at arkivmaterialet var splittet mellem København og Kiel. Men da stoffet først var samlet, voldte det ikke besvær at holde en nogenlunde fast linie i fremstillingen. Kilderne lokkede ikke til store sidespring.

Det forholder sig lidt anderledes med den beskrivelse af mors slægt, som følger i dette bind. Naturligvis kunne man have anlagt en linie nogenlunde sideløbende med den, der er fulgt i første del; det havde gjort skildringen mere overskuelig. Men denne gang har stoffet fristet til svinkeærinder, og læserne vil opdage, at det er gået ud over den stramme systematik. På den anden side er der efter mit skøn så megen underholdning at finde på sidesporene, at det ville være synd ikke at ofre lidt tid og umage på dem. Hovedlinien lader sig nok finde alligevel.

Endnu en ting vil jeg sige på forhånd: Jeg graver ikke meget langt tilbage i tiden. Om forfædrene i fjerne århundreder har heddet Per eller Poul har for mig været uden større interesse. Hvor jeg af særlige grunde har haft sonden dybere inde, har jeg stadig kun fundet jævne almuefolk. Med sikkerhed tør jeg garantere, at der hverken findes højlærde eller højbårne slægtninge i de ældre annaler. Fremgangen hører de senere generationer til.

Og lad mig endelig sige her som i indledningen til første del, at slægtshistorie for mig ikke blot er arkiv- og registre-

ringsarbejde. Protokollerne må selvfølgelig findes og studeres. Men det, der først og fremmest har sat mig i gang, er, hvad der lever i slægten af personlig viden om, *hvordan* de gamle var, om de var gode, kloge og retskafne folk eller måske noget ganske andet. I slægter, hvor det er småt med nedskrevet erindringsstof, vil vor viden om de gamle sjældent række mere end to, højst tre generationer tilbage. Vi, der nu er gamle, har som unge i sin tid hørt vore forældre berette om *deres* forældre og måske om deres bedsteforældre. På den måde kan vi have en vis personlig føling med mennesker, der er født omkring år 1800. Men her omkring stopper den del af vor viden, som vi er ude om.

Og her omkring begynder altså *min* slægtshistorie.

Mælkeforpagteren

Niels Poulsen i Virum – den ene af mors bedstefædre – har fået et slet eftermæle. De af hans børnebørn, der har kendt ham, er enige om, at han var en særling, gnaven og folkesky, »gammel og arg« som man sagde dengang, en mand med ringe evner og svag karakter, tilsidst en forhutlet stakkel, arm og forsumpet, kort sagt en bedstefar, som man ikke var stolt af.

Eftermælet har ikke mange nuancer. Men alligevel siger børnebørnenes erindringer ikke hele sandheden om *Niels Poulsen*.

Ret meget ved vi ganske vist ikke om ham; men i en halv snes år eller mere passede han en næringsvej, der stillede krav både til evner og omtanke. Havde skæbnen standset hans livsløb midt i dette arbejde (eller havde den skånet hans dygtige kone), var mindet om *Niels Poulsen* blevet et andet. Man ville have kaldt ham en indesluttet natur, måske lidt sær, men en pligtopfyldende og retskaffen borger. Med rette ville man have talt om den fremgang, han trods sine hæmninger havde haft. Han var begyndt med ingenting som fattig tjenestedreng. Med årene var han blevet sin egen mand, kendt og anset på egnen som mælkeforpagter på »Dronninggaard« og »Frederiksdal«, en fri mand, socialt ligestillet med de holdne bønder i sognet.

Men *Niels Poulsen* overlevede sine bedste år, han levede en lille menneskealder mere, og det viste sig, at han ikke slog til overfor den modgang, der mødte ham. Hans kone

døde i koleraåret. Hun havde været den faste og ordnende hånd både i forretningen og i hjemmet. Niels Poulsen gled ind i et nyt ægteskab, som ikke gavnede hans stilling, og skæbnen gik ham imod også på anden vis. Lidt efter lidt voksede opgaverne ham over hovedet; velstand og anseelse smuldrede bort, hans svagheder tog overhånd, og som gammel mand blev han da den særling, som de unge talte om og mindedes mange år efter.

Niels Poulsen blev født i Virum den 28. oktober 1804. Forældrene hed *Poul Jensen* og *Kirstine Andersdatter*. Faderen var født i 1768, moderen et år senere. Ingen af dem stammer fra Virum; men de kom næppe langvejs fra. Det ses, at Kirstine Andersdatter er konfirmeret i Søllerød Kirke i 1786. Bryllupsdagen kan ikke findes, men det fremgår af kirkebogen i Lyngby, at de er lovformeligt viede, og at de har fået fire børn: *Jens*, født 1802 (død året efter), *Niels*, f. 1804, *Jens*, f. 1807 og *Marie*, f. 1811. Ved folketællingen i 1834 er Poul Jensen »inderste« og daglejer på en ejendom i Virum, betegnet som et lyststed med avlsgård. Sandsynligvis er det en af gårdene i det gamle Brevig ned mod Frederiksdal og Furesøen. Poul Jensen er på dette tidspunkt 66 år gammel; men vi ved kun lidt om ham og endnu mindre om hans kone. Han dør i 1844 og betegnes da i kirkebogen som almisselem. Kirstine Andersdatters dødsdag kendes ikke.

Niels Poulsen selv møder vi i kirkebogen ved hans dåb og konfirmation i Lyngby. Senere finder vi ham i lægdsrullen, hvoraf det ses, at han er en velvoksen karl. Han udtages til trængusk, men bliver ikke indkaldt.

Da folketællingerne genoptages efter den lange pause

mellem 1801 og 1834, finder vi ham som karl på en af gårdene i Virum by. Han er da 30 år gammel og føler sig åbenbart hjemme, hvor han er. Det ses af den videre udvikling, at han er stærkt knyttet til ungdommen på gården, og han betragtes øjensynlig selv som hørende til familien. Sandsynligvis er han begyndt på stedet som tjenestedreng, og i og for sig ville det føles naturligt, om han med sin passive natur var blevet boende på gården som ugift karl til sine dages ende.

Men mandtalslisten afslører, at der mellem folkene på gården er en syttenårig pige. Hun har en tyveårig søster, som tjener i nærheden, og denne søster kommer lejlighedsvis på besøg. Hun får interesse for den sære pebersvend. Hvordan de bliver enige om at gifte sig, ved man af gode grunde ingenting om; men gift bliver de. Det sker i Lyngby kirke den 28. november 1835. Umiddelbart efter bryllupsdagen flytter de fra Virum; han slår sig ned som daglejer på Næsset, og her omkring »Dronninggård« får ægteparret deres udkomme i femten år.

Da det afgjort er den unge kone, som er den vågne og virksomme part i ægteskabet, havde det været af interesse, om man kunne finde tilbage til hendes ophav, men det har ikke været muligt. Vi ved, at hendes navn var *Johanne Elisabeth Johansen* (eller Johansdatter – det svinger lidt). Til daglig brug hed hun *Lisbeth*. Hun opgiver hver gang til mandtalslisten at være født i København i 1814; men ingen af de københavnske kirkebøger vil kendes ved nogen pige af hendes navn. Der er syv Johanne Elisabeth'er omkring

1814, men ingen af dem hedder Johansdatter. Hun har tilbragt så meget af sin barndom i hovedstaden, at hun betragter København som sin fødeby, men alt taler for, at hun er født og døbt andetsteds.

Om som hun næppe er københavner af fødsel, har hun næppe heller været københavner, da hun tog plads i Virum. Hovedstadspiger flytter normalt ikke til fjerne landsbyer og bliver malkepiger. Der må være sket noget i mellemtiden, og forklaringen er sandsynligvis at spore i fadderlisterne ved dåben af Niels Poulsens og Lisbeths første børn. Her ses som gennemgående hovedperson den yngre søster Inger fra Virum, men foran hende står i kirkebogen enken Ane Marie Mathiasen, født Johansdatter, og umiddelbart bagefter kommer smedemester Seier Holm og dugmager Niels Jørgensen, alle tre fra Brede. Ingen af dem har været Niels Poulsens forbindelser – hans familie er alene repræsenteret ved den yngre broder Jens, som nu er husmand i Lille Værløse.

Lisbeth har øjensynlig haft hjemme på Brede. Hun er ikke født der og er hverken døbt eller konfirmeret i sognekirken; men i Brede har hun haft tilhold fra de unge år, og miljøet har været håndværkerne på stedets to fabrikker, kobberværket og klædevæveriet. Sandsynligvis er hun selv datter af en håndværker, som på et eller andet tidspunkt er flyttet til København og derfra senere er rykket nordpå til fabrikskvarteret ved Mølleåen.

Nu om dage ville unge piger fra et lille afsondret industrisamfund være selvskrevne til at gå ind i virksomhederne, men dengang brugte man kun få kvinder i fabrikkerne; pigerne måtte ud på omegnens gårde, og her er da en rimelig forklaring på, at de to »københavnerne« Lisbeth og Inger er at finde som tjenestepiger hos bønderne i Virum.

Inger blev senere gift i København, men Lisbeth blev altså daglejerkone på Næsset, og det er hende og hendes familie, vi nu skal prøve at følge.

De unge folk kom til »Dronninggård« i en af dens dybeste forfaldsperioder. Forbi var de store dage, da dronninger og prinser var jorddrotter på dette sted. Forbi var også tiden, da storkøbmanden *de Coninck* var konge på egnen. Han købte gården i 1781, satte den i stand, udvidede den med »Frederikslund«, købte »Kaningården«, byggede »Næsseslottet« og fik hele den samlede ejendom – 900 tønder land på et af de skønneste steder i Danmark – ophøjet til stamhus for sin slægt. Men de gyldne tider var som sagt forbi. Statsbankerotten efter Napoleonskrigene bragte *de Coninck's* handelshus til fald, og da ingen havde råd til at købe og vedligeholde herlighederne på Næsset, måtte den største af kreditorerne, en hamburgsk købmand og senator, i 1821 overtage de dele af ejendommen, der ikke lod sig gøre i penge på anden vis. Markerne blev dyrket, men resten forfaldt. En af tidens skribenter mindedes de dage, da hele København valfartede til »Dronninggård« og beundrede lystslottet med dets store parker og skønne haver ned til Furesøen. »Nu står »Dronninggård« som et fader- og moderløst barn«, klager han, »ensomt og forladt, kun beboet af skovens fugle«.

Den hamburgske senator og hans familie havde ejendommen i 24 år, og midt i denne periode var det, Niels Poulsen og Lisbeth begyndte at arbejde på gården. De har haft det

almindelige forfald for øje – og muligvis sørget med poeten – men de har næppe haft grund til at klage over deres arbejdsplads i snævrere forstand; det var den tidligere hovedbygning, som nu var avlsgård. Den er senere revet ned, men den lå omtrent midtvejs mellem slottet og Nyholte by. De unge folk flyttede ind i et lille lejehus, som hørte til gården. Niels tog fat i mark og stald, som han var vant til; Lisbeth er rimeligvis straks kommet i mejeriet. Fra gammel tid var dette »hollænderi« avlsgårdens stolthed, kendt allerede i dronning Sofie Amalies dage og ofte omtalt i »Dronninggård«s historie. Og her mellem flødefade og smørkærner har den unge raske kone åbenbart arbejdet sig frem til at blive den ledende sjæl.

Efter tidens skik har Lisbeth været spændt godt for. Hun har haft sit arbejde på gården, og samtidig har hun haft hus og hjem at passe. Inden hun var 30, var der fire børn i ægteskabet: *Maren Kirstine* (f. 1836), *Karen Sophie* (38), *Anders* (40) og *Johannes* (44). Senere kom der tre piger til.

Men forinden sker der en afgørende ændring i familiens status. Rimeligvis hænger dette sammen med, at »Dronninggård« i 1845 skifter ejer og går over fra den hamborgske familie til hofjægermester Th. R. Fønss. Lisbeth har da følt sig gammel nok i gårde til at foreslå den nye godsejer en kontrakt, hvorefter hun og Niels forpagter mejeriet mod en fast årlig afgift. Aftalen indebar, at der skulle lægges et beløb på bordet som sikkerhed, og der er grund til at formode, at disse penge er kommet fra Niels Poulsens gamle husbond i Virum, som stadig holdt forbindelsen vedlige med de unge. Muligvis er det ham, der har tilskyndet dem til at vove springet.

Familien flytter nu ind i en af bygningerne på »Frederikslund«, og Niels begynder at handle med mælk i København. Når myndighederne spørger, hvad han er, kalder han sig mælkekusk, men mælkekusk var i de dage noget andet end nu om stunder. Det var kusken, som havde kunderne; det var ham, der skulle skaffe varerne og bære risikoen. Han var fri købmand ganske som andre næringsdrivende.

Nogen strålende sælger har Niels Poulsen næppe været, men sandsynligheden taler for, at han var en ærlig leverandør. Før mælkekontrollens tid var det en stående vits i København at spørge mælkebønderne, om de havde passeret Damhussøen på vejen ind. Der blev ganske utvivlsomt lavet kunster med mælken. Men Niels Poulsen var alle dage en ærlig sjæl. Det hører med til mindet om ham, at han trods sit forfald på de gamle dage altid var bange for ikke at have svaret enhver sit. Han kunne i de sidste år have svært ved at holde en tanke fast, men ærlig skulle man være, det lå dybt i hans sind, og at »stæle« var værre end nogen anden misgerning.

Trods sit sære væsen har han da formodentlig i sine handelsår haft nogenlunde let ved at fastholde kundekredsen, fordi han har haft reelle varer på vognen. Det ser endda ud til, at han ret hurtigt har fået større afsætning, end »Dronninggård« alene har kunnet magte. Han har åbenbart måttet købe mælk op på vejen ind til byen, først og fremmest på »Frederiksdal« og på gårdene i Virum, men hertil kom en ejendommelig række landbrug langs Nybrovej, små grossererårde ned mod Lyngby- og Bagsværd-sø, hver med sit lille kvægbrug. Flere af dem har rimeligvis været leverandører, og det samme har bønderne i Vangede antagelig været.

Når spørgsmålet om ruten interesserer, er det, fordi Niels Poulsen efterhånden får gjort den til en fragtrute. Han tog mælk ind om morgenen, men tid efter anden fik han ved siden deraf ærinder at besørge i byen først for malkepiger og staldkarle, senere også for herskaberne, som skulle have småforsendelser ind, men som navnlig havde brug for at få varer med hjem fra København. Ganske vist gik der dagvogn ad Kongevejen. Men dagvogne var bundne til deres ruter. Niels Poulsen agede fra dør til dør i byen, solgte sin mælk og afleverede sine pakkenelliker, og om eftermiddagen hentede han sin returfragt: lampeglas og livseliksir, tobak og hesteskosøm, kaffe og tjære og hvad andet, man havde brug for ude på gårdene.

Allerede i 1847, kun et par år efter at forretningen var kommet igang, ser vi opført som mejerske på »Dronninggård« ugift Maren Kirstine Johansen, sandsynligvis en yngre søster til Lisbeth og Inger. Det tunge slid er taget fra husmoderen; hun har nu kun tilsyn med mejeriet og den nødvendige regnskabsføring. Men husholdningen bliver større – der kommer tjenestefolk, og der kommer flere børn: *Ane Marie* var allerede født i 1846. To år efter kommer *Caroline Frederikke* og i 1852 endnu en pige, som dog dør samme år, men på et tidspunkt var der altså syv børn under 14 år.

Fadderlisterne viser indtil 1851 stærkere og stærkere tilknytning til »Dronninggård«. Niels Poulsens broder, husmanden i Lille Værløse, er dog stadig med, når der er barnedåb, og fra 1844 tillige Kirsten Pedersen, den unge datter fra husbondgården i Virum. Men ellers er navnene fra »Dronninggård«. Ny i billedet er en skovløber fra Holte kro, formodentlig en udmærket mand, men professionen

giver ligesom et lille forvarsel om den forbindelse, der senere udviklede sig mellem mælkeforpagteren og kroen.

I årene op til 1851 ser alt imidlertid lyst og lovende ud på Næsset. Men så vender lykken på en mærkelig brat måde. Niels Poulsen bliver invalid efter en operation; kontrakten med »Dronninggård« udløber ved et nyt ejerskifte i 1851, to af småpigerne dør, og i 1853 dør Lisbeth. Koleraen er i slutningen af juli nået fra København ud til de små omegnsbyer. Lisbeth føler sig syg om morgenen den 1. august, medens manden og den ældste af sønnerne er ved at drage af sted på den daglige rute, og hun dør i det øjeblik, de vender hjem om aftenen.

Man kan forestille sig, at der har været sorg og bestyrrelse i hjemmet over, at den gode og kloge, kun 39-årige husmoder dør; men ingen har formodentlig gjort sig klart, hvor meget anderledes familiens forhold herefter skulle blive.

Kontrakten med »Dronninggård« var som sagt ophævet i 1851, og familien var flyttet ned i nærheden af »Frederiksdal«. Her var Lisbeth begyndt at indrette mejeri ved forpagtergården. Det kunne ikke blive meget stort, for Schulinerne på »Frederiksdal« var mere skovejere, mølleejere og kroejere, end de var landmænd; men med Lisbeths flid og dygtighed og med Niels Poulsens gamle forbindelser langs ruten lod det sig gøre at holde forretningen i gang. Der var åbenbart færre penge i den nye ordning, men den sociale position lod sig dog opretholde. Ved det yngste barns dåb optræder som faddere forpagteren af hovedgården og to af

de største bønder i Virum; det siger trods alt noget om placeringen i det lille samfund.

Men efter Lisbeths død går det ned ad bakke. Nils Poulsen prøver først at føre mejeriet videre med de to ældste pigebørn, den 17-årige Maren og den 15-årige Karen. Det går ikke, og så kommer Stine i huset. Hun er en tidligere bekendt fra »Dronninggård«, 34 år gammel, et robust kvindfolk med en temmelig blakket fortid. Hun har nok selv budt sig til, og mejeriet bliver reddet, men hjemmet går hurtigt i opløsning, børneflokket splittes, fordi ingen kan enes med den nye husholderske. Niels Poulsen selv knurrer, som det er hans natur, men som sædvanlig ser han ingen mulighed for at ændre ved tingenes gang; Stine får lov at regere, men Niels har ikke længere hastværk med at komme hjem fra byen om aftenen, han bliver hængende på kroer og kipper langs landevejen; indtægterne bliver færre, og de slår dårligere til.

I september 1856 får Stine en dreng, og Niels Poulsen udlægges som fader. Om han muligvis ikke er ganske sikker på, at æren tilkommer ham alene, er uvist. Stine har i den slags sager sin fortid imod sig. Niels bestemmer, at hun kan blive boende som husholderske, hun kan give drengen navn efter ham, han vil forsørge dem begge; men gifte hende og legalisere hende som Lisbeths arvtager, det ligger åbenbart over, hvad han finder rimeligt.

Men Stine – eller som hendes rette navn er: *Ane Kirstine Jørgensen* – får naturligvis sin vilje. Brylluppet står i Lyngby kirke et halvt år efter. Hun er da 38, og han er 52.

Herefter går der tretten år, hvor vi kun har svage spor at gå efter. Mælkekørslen hører op, fordi København i 1860 får en sundhedsvedtægt, der ændrer den gamle form for mælkehandel. Fragtkørslen rammes af, at jernbanen kommer til Lyngby i 1863. En kort tid forsøger Niels Poulsen sig som vognmand, men om disse tretten år ved vi så godt som ingenting. Først ved folketællingen i 1870 findes familien igen samlet i Virum, nu i et lille indsidderhus ved gadekæret. Niels Poulsen er arbejdsmand. Han er kommet op midt i tresserne og er rimeligvis mærket af modgang og svækkelse. Antagelig går han lidt til hånde på gårdene. 70 år gammel ses han at være mødt hos lægdsmanden, hvor han melder sin og Stines søn *Hans Peter* til »rullen«. Drengen er altså blevet voksen, men det har ikke været muligt at opspore andet om ham. I midten af halvfjerdserne passer Niels Poulsen stalden på Jægersborg teglværk, hvor sønnen Anders i mellemtiden er blevet mester. Det er fra disse år på teglværket, hans børnebørn husker ham og kalder ham sær og folkesky. Da værket bliver nedlagt i 1877, og Anders Nielsen flytter til Norge med sin familie, genoptager den gamle arbejdet på gårdene i Virum og fortsætter – efter ringe evne, må man vist sige – til han bliver syg, og døden tager ham den 8. marts 1879.

Mor overværede som 16-årig pige sin bedstefars begravelse, og hun er i sine erindringer betaget af det store følge i Lyngby Kirke. Alle bønderne i Virum fulgte Niels Poulsen til graven. »De havde ikke glemt, at han dog havde været en af deres egne«.

Det er værd at fæste sig ved dette. Niels Poulsens liv efter Lisbeths død havde været en bestandig vandring ned ad bakke. På sine gamle dage var han vel så nær ved at være gået tilbunds, som han kunne. At der ikke kom til at stå »almisselem« i kirkebogen som ved hans faders begravelse 35 år før, må skyldes, at bønderne i Virum har været enige om at holde ham fri af fattigvæsenet. Han har sikkert boet gratis i sit lille hus, og bønderne har ladet ham tro, at han gjorde fyldest for den kost og de dramme, de skænkede ham. Hvorfor gjorde de det? Hvorfor slog de aldrig hånden af ham? At han havde været »en af deres egne« er jo kun delvis rigtigt. Niels Poulsen havde aldrig ejet en skæppe land. Men bønderne holdt sammen om ham alle dage; de hjalp ham til den første forpagtning, de var hans omgangsvenner i de gode år; men de svigtede ikke, da lykken vendte. Vi ser to ansete gårdmænd stå faddere ved dåben af den illegitime søn; de samme to er forlovere ved brylluppet med den tvivlsomme Stine, og solidariteten får altså sit sidste udtryk, da Virums bønder møder mand af huse ved begravelsen. Der må have været noget godt i den sære Niels Poulsen selv i hans forfaldsdage. Børnebørnene har kun set ham som en stakkel, man skammede sig over; men de, der havde levet og virket sammen med ham, og som havde længere erindring og mere dømmekraft, har åbenbart skønnet, at der var noget i dette tilsyneladende så viljeløse menneskeliv, som trods alt var værd at respektere.

Arven fra Virum

Om Niels Poulsens børn har eftertiden påfaldende lidt at berette. Mærkeligt nok, da de jo ligger en generation nærmere vor egen tid. Men de er vanskelige at følge, ikke fordi flokken spredtes vidt omkring; mange unge drog dengang til Amerika, hvor deres spor gik tabt; men af Niels Poulsens flok har såvidt vides kun én søgt nye græsgange. Resten er rimeligvis flyttet højst en milsvej eller to i al deres tid. Alligevel er det sparsomt og usikkert, hvad man har kunnet finde frem om dem. De er på en mærkelig måde forsvundet i mængden. Vi kan se, at drengene er blevet arbejdsmænd, og at pigerne er kommet ud at tjene. Med sikkerhed kan vi sige, at ingen af dem er blevet gamle. Men ellers er der som sagt kun svage spor efter dem.

Den ene, der flyttede fra Københavns-egnen og fik en anden skæbne end de øvrige, var som før nævnt *Anders*, der blev teglværksmester i Norge. Ham skal vi høre mere om, for han blev far og bedstefar til en talrig slægt, som vandt frem ad nye baner. Men han var altså en ener.

Foreløbig skal vi se, hvordan det gik de andre.

Den ældste, *Maren*, ved vi nogenlunde besked om. Vi hørte før, at hun var for ung til at afløse sin mor som mejerske på »Frederiksdal«. Da Stine kom til, blev Maren tjenestepige i København. – Der er noget kludder i kirkebøgerne om hendes ægteskabelige forhold, men gift bliver hun, og 24 år gammel får hun en dreng, som kommer til at hedde

Hans Peter. Ægtemanden, Rasmus Hansen, er arbejdsmand i København, efter overleveringen et pænt og ordentligt menneske, men forarmet.

I en årrække finder vi familien boende i den tristeste del af Nørrebro. Hen imod slutningen af 70'erne bliver Maren syg, og hun dør i 1880, 43 år gammel. Som man kunne vente er hendes eftermæle noget afbleget, men det hed sig, at hun havde været et godt hoved og haft et lyst sind, indtil sygdommen ramte hende. Ved begravelsen indføres Rasmus Hansen ikke mere som arbejdsmand, men som vægter. Adressen er nu et baghus i Sankt Pedersstræde. Sønnen Hans Peter bor hjemme. Han er 19 år gammel og er lige udlært som karetmagersvend. Om hans skæbne har det ikke været muligt at finde noget som helst. Formodentlig er han efter håndværkets skik gået på valsen og er ikke vendt tilbage til familiekredsen i København.

Om Niels Poulsens næstældste datter, *Karen*, er oplysningerne om muligt endnu sparsommere. Hun blev som nævnt tjenestepige inde i byen, og med sikkerhed ved vi, at hun fik en datter, der kom til at hedde *Johanne Michelsen*. I seksårsalderen blev denne pige adopteret af en underofficersfamilie i Nyboder. Karens egen skæbne er ukendt, men den admindelige antagelse går ud på, at hun er død 28 år gammel. Den Michelsen, som er far til Johanne, er formodentlig en slægtning eller ven af familien i Nyboder, men det er altsammen meget usikkert. – Johanne døde ugift i 1905.

Johannes – den næstældste af Niels Poulsens sønner – blev tjenestedreng. Tyve år gammel var han med i krigen

1864. Herefter bliver han kusk på Holgershøj (det nuværende Bernstorffshøj). Engang omkring 1870 bliver han gift med Julie Krebs, en snedkermesterdatter fra Sorø-egnen. De får i 1872 en dreng, der bliver døbt *Harald*. Det kan ikke ses, hvor længe Johannes beholdt sin stilling hos grosserer Schmedes på Holgershøj. Måske er hans storhedstid som herskabskusk ophørt, da han stiftede familie. I hvert fald står det fast, at han blev arbejdsmand på Ørnegårdens Teglværk, og som sådan betegnes han ved sin død i 1883. Han blev altså 40 år gammel.

Hans enke giftede sig året efter med svogeren, den lige omtalte Rasmus Hansen. De blev gamle folk. Jeg besøgte dem i Gl. Mønt omkring århundredskiftet. Manden var da over 70, men han arbejdede endnu, stadig som vægter. – Julies søn Harald blev snedker, og han arbejdede som svend i København hele sit liv. Han var gift, men der var ingen børn i ægteskabet.

Ane Marie var den tredie-yngste af Niels Poulsens børn med Lisbeth. Hendes livsløb blev kort. Hun døde af strubehoste fire år gammel.

Caroline – den næst yngste datter – nåede at blive voksen og at blive tjenestepige som sine to ældre søstre. Men heller ikke hun blev gammel. Om hende ved vi noget, som går lidt dybere end det, vi ved om de andre. Mors bror, onkel Kristian fra Norge, sendte i sit firsindstyvende år et brev til slægtshistorikeren om sin faster Caroline. Det hedder heri:

»En gang, da mor havde sine kostbarheder fremme, viste hun mig et brev, som far havde modtaget fra sin søster Caroline, det sidste han hørte fra hende. Arket var gulnet og så skørt, at jeg knapt turde holde det i hånden. Da jeg havde læst det, forstod jeg

godt, at det må have gjort et stærkt indtryk både på far og mor; da de modtog det et årstid efter, at de var kommet til Norge. Af den måde, hvorpå den da 30-årige pige fortalte sin bror den sørgelige nyhed, at hun havde fået en uhelbredelig sygdom, og at hun kun havde kort tid at leve i, stod det mig klart, at hun må have ejet en sjælsstyrke over gennemsnittet af de mennesker, jeg kendte; rolig, vel afbalanceret, med tydelig håndskrift og i velformede sætninger fortæller hun sin bror om sygdommen; uden bitterhed, men i dyb sorg taler hun om sine skuffelser. Men uden frygt skriver hun om døden, hun går i møde. Hun må have været et betydeligt menneske.◀

Jomfru Caroline Nielsen ses at være død i Garnisons sogn i 1879. – Onkel Kristians betagelse over fasterens personlighed svarer sikkert godt nok til det sande billede af hende, og på en måde kan man måske sige, at den svarer til billedet af hele søskendeflokken. Naturligvis har den tragiske baggrund gjort indtrykket af Caroline særlig stærkt. Men sammenholder man onkel Kristians vurdering af fasteren med den respekt . . . man kan næsten sige den tilbedelse, hendes broder Anders var genstand for blandt dem, der stod ham nærmest og kendte ham bedst, og føjer man hertil, hvad overleveringen – så spinkel den end er – har bevaret om de andre søskende, tror man gerne, at de har været udrustede både med en god forstand og med værdifulde karakteregenskaber. Når de alligevel aldrig drev det til noget (bortset fra Anders), må det være på grund af deres næsten utrolige fatalisme. Caroline bøjer sig uden bitterhed for sin skæbne, hun ser roligt døden imøde. Sandsynligvis havde det hverken gjort fra eller til, om hun havde kæmpet imod, men betragter man søskendeflokken som helhed, er det, som om man føler den gamle Niels Poulsens ånd i dem alle: de lader sig føre med af strømmen; der er ingen modstand i dem, de indretter sig tålmodigt efter forholdene. Trods gode na-

turlige anlæg mangler de det stænk af fantasi, det lille overskud af åndelig energi, som skaber nye vilkår og flytter mennesker fra ét trin op til et andet. Arven fra Virum blev deres fælles skæbne.

Af Niels Poulsens og Lisbeths børn var Caroline den sidste, der blev voksen. Samme år som moderen døde af kolera, fik hun om foråret en pige til, men hun døde før Lisbeth selv.

Endelig er der sønnen *Hans Peter*, som Niels fik med Stine i 1856. Om ham ved vi, hvad der før er sagt: han nåede at blive indført i lægdsrullen, men herefter går sporet tabt. Efter familietraditionen skal det være gået ham skævt, men ingen kan idag sige, hvad der ligger bag denne formodning.

Anders Nielsen

Det burde være sagt i det foregående kapitel, at Niels Poulsens børn så godt ud. Det skulle naturligvis være sagt i forbindelse med pigerne. Men jeg har oftest hørt det sagt om den ældste af brødrene, min bedstefar *Anders Nielsen*. Folk, der kendte ham fra han var tyve, har fortalt mig om den smukke unge mand; min mor talte glad og gerne om sin pæne far, og hendes kloge bror Carl har skrevet om faderen, som han husker ham to uger, før han døde. Carl havde hyre, men var tilfældigt hjemme i foråret 1889. »Anden påskedag skulle mor og far til selskab, og som jeg så, han gik og ordnede sig og tog på sig stadressen, blid og fornøjet, tænkte jeg: For en vakker mand det er«.

Anders Nielsen var virkelig »en vakker mand«. Han var også en glad mand. Og han var allerede fra de unge år forstandig og vellidt . . . alt det, som hans søskende efter sigende også har været. Men på et punkt var han anderledes. Eller man kan måske sige, at på et punkt var heldet mere med ham end de andre: han blev gift ind i en kreds, hvor alle de gode evner og egenskaber fik det tilskud af *fremdrift*, som Niels Poulsens børn ellers manglede. Anders var nok den bedst udrustede af flokken, men meget taler for, at han alligevel som broderen og hele omgangskredsen i øvrigt havde slået sig til ro som arbejdsmand alle sine dage, hvis ingen udefra havde givet ham mod og lyst til at nå videre. Nu ved vi, at hans evner slog udmærket til på ansvarlige poster, men han havde næppe vovet sig ud i det uvisse, der- som ikke Kavling-søstrene havde skubbet ham ud i det.

Han var født i 1840, mens familien endnu hørte til på Dronninggård. I hvilken landsbyskole han har fået sin børnelærdom vides ikke, men han har øjensynlig haft en god lærer, for hans senere breve og rapporter viser, at han skrev pænt og fejlfrit.

Tidligt har han måttet køre med faderen til byen for at aflaste ham i hans mælkehandel og fragtforretning. De erfaringer, han høstede på disse ture, kom til nytte i den lange periode, da Niels Poulsen lå syg efter ben-operationen. I den tid måtte Anders, skønt han endnu ikke var konfirmeret, være mælkehandler og fragtmand alene. Hvor godt han klarede det, kan vi af gode grunde ikke vide, men det gjorde ham tidligt moden og vænnede ham til at tage affære, når en situation skulle klares – en evne, som bl.a. blev taget i brug den ulykkelige august-aften, da Lisbeth døde. Det blev ham, den trettenårige dreng, som måtte svøbe sin moder i ligklædet og køre hende til kolera-huset i Lyngby.

Efter at Stine var kommet i huset, spredtes de halvvoxsne søskende. Men det ser ud til, at Anders ret længe holdt til i hjemmet. Han var mere end de andre knyttet til forretningen, og det er vel også sandsynligt, at han med sin godmodighed havde lettere ved at holde fred med den ellers så dominerende stedmoder.

I slutningen af halvtredserne ebbede mælkehandelen ud, og Anders tog så arbejde som karl hos bønderne i Virum. I 1860 mødte han *Ingrid*, som da var stuepige på en af gårdene, og mødet blev indledningen til en ny tilværelse for dem begge.

Her er vi nødt til at gøre et sidespring for at få den unge Ingrid rigtigt anbragt i billedet.

Hun var født i Skåne i 1836, opvokset på Hven, datter af fiskeren *Ole Kavling* og hans hustru *Anna Smyum*. Fire af Oles børn slog sig ned i Danmark, mens de var ganske unge. De begyndte som medhjælpere hos fiskerne på Øresunds-kysten. Ingrid kom til Skovshoved i 1853 – kolera-året – og oplevede i sine første dage de dramatiske begivenheder, som er omtalt i det senere kapitel »Omkring Hven«. Da forholdene blev roligere, og hun efterhånden fik set sig om, voksede den beslutning op i hende, at hun ville ud af de fattige fiskerkår, som hun kendte så godt hjemmefra, og som hun nu også levede under blandt skovserne. Uden at have hørt hende sige det kan man af hendes skudsmålsbog tydeligt skønne, hvor det er, hun vil hen. Ved Øresunds-kysten lå de rige københavnske grossererfamilier på landet; de kørte i kareter og gik i silke, de levede fornemmere end patronen på Kungsgården hjemme på Hven, selv stuepigerne med deres soubretteforklæder og hvide kapper var en slags højere væsener set fra de små fiskerhytter. Ingrid måtte op i de kredse! Hun var klar over, at ingen kom i himlen lige fra støjlepladsen. Der skulle læres noget. I skudsmålsbogen kan vi følge, hvordan hun arbejder sig ind på målet; hun skifter tit, hver gang med lidt højere sigte og stadig nærmere midten af Kongens by. Hendes vidnesbyrd er ikke særlig strålende. Hun er pålidelig og tro, hedder det, men der står ingenting om større dygtighed. Hun har så travlt med at komme frem, at færdighederne knapt nok kan følge med. Men i 1857 begynder hun åbenbart at nærme sig målet. Hun er da 21 år gammel og er stuepige i et hus nogle få skridt fra Kongens Nytorv hos enken efter byens fornemste

skræddermester. Det næste skridt må føre ind i det rigtige bourgeois eller noget endnu højere.

Men så sker det, at Bengta blander sig i tingene. Bengta er Ingrid's ældste søster. Hun er blevet gift, og hendes mand er lige blevet bestyrer af Lyngby Teglværk. De unge ægtefolk har i nogen tid været venner med teglværksejeren. Venskabet var for så vidt mærkeligt, som de unge var et par fattige slidere, medens ejeren var en gammel rigmand. Men de følte sig knyttet til hinanden. Han boede på dette tidspunkt på en lystgård i Brønshøj. Her har han åbenbart manglet en stuepige, og Bengta fik det ordnet sådan, at det blev Ingrid, der rykkede ind på pladsen.

Denne ejer, cand. pharm. *F. C. Møller*, skal vi senere høre lidt om, fordi han på flere måder kom til at betyde noget for slægten. For Ingrid betød det bl.a., at hun kom på skolebænken i sin nye plads og lærte, hvad der var gået tabt af kundskaber hjemme fra Hven, først og fremmest at læse og skrive, men hun blev i det hele taget påvirket i tankesæt og udvikling. Af natur var hun kvik, og vi har set, at der var fremdrift i hende, men meget lå selvfølgelig uden for hendes horisont. Den gamle pharmaceut delte venligt og villigt ud af sin større viden, hun fik øjnene op for nye værdier, hun blev klogere i sine vurderinger og dermed mere moden til det liv, fremtiden havde bestemt hende for.

Hvorfor hun holdt op på Østergård i Brønshøj kan ikke siges med sikkerhed, men det ser ud til, at Møller i 1859 opgav husholdningen på gården og flyttede ind til Jagtvejen i København. Her har Ingrid ikke villet slå følge. Muligvis har hun da allerede lært Anders Nielsen fra Virum at kende,

og det kan så være forklaringen på, at hun bryder af og tager plads på en gård i nærheden af ham. I hvert fald mødes de og bliver forlovede, og i 1862 indgår de ægteskab i Lyngby kirke. Ingrid er da 26 år gammel, Anders 22.

Allerede før brylluppet er der sikkert holdt råd mellem Kavlingesøstrene og den gamle farmaceut om, hvordan den flinke og pæne Anders skulle komme i vej, når han nu som gift mand ikke kunne være karl på gårdene mere. Det lå nær at tænke på teglværkschancerne. Bengtas mand havde været teglværksarbejder, da han blev gift. Nu var han som sagt mester og en betroet mand. Det samme kunne Anders blive, hvis han havde lyst og evner til at lære faget. Man regnede det i de år for et godt erhverv. I en tæt ring uden om København lå teglværk ved teglværk og brændte mursten til det forstadsbyggeri, som nylig var blevet tilladt uden for voldene, og til denne produktion måtte der altid være brug for gode driftsledere. Men faget skulle altså læres, og traditionen bød, at uddannelsen begyndte som arbejdsmand nedst i lergraven.

Anders var både villig og interesseret, men vinteren skulle først fra hånden, og de unge folk måtte derfor foreløbig klare sig igennem med tilfældigt arbejde. I denne periode havde de deres hjem hos Anders' stedmoder i Virum, og her fødte Ingrid i marts 1863 sit første barn, en pige, der kom til at hedde *Johanne*. Det er ikke tilfældigt, at der tales om huset som stedmoderens. Niels Poulsen boede der nemlig ikke, han havde sit arbejde og sit karlekammer på Ørholmgaard, og han havde i denne omgang været hjemmefra

så længe, at stedet efter egnens sprogbrug var kommet til at hedde Stine Niels Pouls'. Vi har et senere vidnesbyrd fra Ingrid om, at hun kom godt ud af det med den ellers så skrappe Stine. Men Ingrid kom nu altid godt ud af det med folk, og den lille i vuggen har vel yderligere knyttet de to kvinder til hinanden.

Lidt hen på foråret begyndte Anders sin karriere, foreløbig som daglejer på Møllers teglværk, og familien flyttede ind i det for slægten navnkundige Højers hus, en lille landarbejderbolig neden for Ræveskov bakke. Nu havde de unge foden under eget bord og levede, efter hvad de selv sagde, i idel ung lykke.

I løbet af efteråret trak det imidlertid op til skæbnesvangre begivenheder. Det storpolitiske spil om hertugdømmernes forfatning var ved at gå i hårdknude, kanonerne kørtes i stilling, og Anders Nielsen blev kaldt under fanerne som infanterist i 2. regiment. Han havde ellers trukket frinummer på sessionen, men nu måtte alle mand af huse, og den 12. december gik marchen afsted mod Dannevirke. Han var med på det hårde tilbagetog i februar. Herefter blev han ambulancesoldat i Skanse IV på Dybbøl. Ved stormen den 18. april blev han såret og bragt på lazaret af preusserne; herfra kom han senere med en fangetransport til Østrig.

Anders Nielsen førte dagbog over sine krigsoplevelser. Desværre er bogen gået tabt. I årene efter krigen blev han af slægt og venner plaget til at læse højt af den så ofte, at han til sidst blev træt og smed den i ovnen. Vi kunne idag

have ønsket, at han havde nøjedes med at låse den nede. Ikke fordi vi ikke kender krigens gang. I trykte kilder kan vi følge den næsten fra time til time. Vi kender så at sige hver eneste detaille fra alle Dybbøl-skanserne under belejringen og stormen, og vi ved fra krigshistorien, at 2. regiment var et af de hårdest medtagne efter kampen. Men det havde været af værdi nu at se begivenhederne belyst af et menigt øjenvidne, som passede sit makabre job uge efter uge, mens bomber og granater fra morgen til aften væltede ind over de usle jorddynger. Nu ved vi om hans dagbog kun, at den med omhu noterede, hvad der forekom af frisk galgenhumor blandt kammeraterne. Men Dybbøl gav ham ellers afsky for krigerliv. Da mulighederne for revanche så ud til at komme i 1870, blev han politiker i sin egen lille kreds og talte imod »de hanekyllinger, som galede igen, fordi de aldrig selv havde haft røgen i næsen«.

Fangenskab i Østrig varede til ud på høsten i 1864. Ingrid arbejdede for forældrene på Hven. Efter hjemsendelsen tog Anders selv over og hentede kone og barn hjem til Vangede. Uddannelsen kunne begynde påny.

Det tog ham fem-seks år at blive helbefaren teglværksmand. Læreårene var strenge, fordi en daglejerløn lå nede på 2 speciedaler om ugen. Det var otte kroner. Mor fortæller i sin erindringsbog, hvor sparsomt hjemmet var udstyret, og hvor få fornødenheder det var muligt at tilfredsstille, men hun fortæller mere om det trygge og harmoniske familieliv, der førtes i de små stuer.

Efter tidens skik voksede familien hurtigt. Med to års mellemrum blev en ny lille Nielsen lagt i vuggen, først Andrea, som blev født 1865, så William og herefter Carl, Svend, Thorvald og Julius.

Kirkebøgerne vidner om, hvordan de tre Kavling-søstre følte sig knyttet til hverandre. Tilsammen fik de op imod femogtyve børn i disse år, og det er meget sjældent, at søstre og svogrene ikke indskrives øverst som faddere og dåbsvidner. Særlig hyppigt blandt svogrene forekommer navnet Anders Nielsen. Han var med sit venlige væsen en velset skikkelse allerede inden han ved sit giftermål kom rigtigt ind i familien. Og hans stjerne steg yderligere med årene. Tredive-fyrretyve år efter hans død har jeg hørt Kavling-søstrene prise den trofaste og dygtige Anders. Bengtas berømte Henrik nævner ham i »Efter Redaktionen Slutning«, og i det daglige har jeg hørt ham omtale bedstefar som sin »kære onkel Anders«. Rimeligvis er forholdet mellem dem blevet fortroligt på en særlig måde den dag, da de, ene to, førte gamle Ole Kavling's kiste fra Lyngby til Hven og i fælleskab gravede hans grav under birkene på Kirkebakken.

Anders Niensens bravhed skaffede ham tilbud om en mesterplads, da han var 31 år gammel. Han var både stolt og glad, da han med familien flyttede ind på Stengårdens teglværk ved Bagsværd. Ret meget var der nu ikke at være glad for. Uerfaren som han var i forretningsager, skrev han en dårlig kontrakt med ejerne, så han to år efter stod mere arm på gods og guld end nogensinde før. Nu havde han imidlertid betalt sine lærepenge, og da han efter de to års forløb fik tilbud om at overtage ledelsen af Jægersborg teglværk, sørgede han for, at aftalerne var i orden. I familien

har det senere heddet sig, at bedstefar blev en holden mand på Jægersborg. Det er nok, som man tager det. Byggekonjunkturerne var som før nævnt ikke dårlige, men teglværket var kun i gang til 1877; så var lergravene tømt, og megen velstand kan der næppe være samlet på de tre-fire år. Jeg vil tro, at man har haft et par hundrede kroner i sparekassen, og denne situation har været følt så ny og betydningsfuld, at den er blevet stående i erindringen. Overleveringen har herefter arbejdet med sagen og tid efter anden skabt myten om bedstefar som en formuende mand.

Nej, Jægersborg var ingen guldgrube – det var ingen af de små teglværker dengang – men årene blev gode for familien. Om denne side af sagen skal jeg ikke gå i enkeltheder her, fordi mor har fortalt så udførligt derom i sin bog. Det var jo hendes egentlige barndomsår, som senere stod for hende i et skær af bestandig tryghed og glæde. Men, som hun også skriver: de gode år mundede ud i lidt af en krise. Da værket skulle nedlægges, var konkurrencen med de nye store teglværker begyndt at klemme, og der stod derfor ingen mesterpladser ledige. På den måde gik sommeren i skudderudder. Bedstefar gjorde et parti sten færdig, som en anden mester var rejst fra på et værk i Valby. Men skyerne trak sammen, bekymringerne voksede, og pengene smuldrede hen. Der *skulle* findes noget, og det kom da som en lykkelig løsning, at ejerne af et norsk teglværk i 1877 averterede efter en dansk mester, og at Anders Nielsen blev den foretrukne.

Så brød man op fra Jægersborg. Bedstemor blev dog tilbage en kort tid med børnene, fordi der skulle gøres op med forskelligt på værket, og aftaler skulle træffes om de to pige-

børns anbringelse. Der var jo ingen grund til også at engagere dem i det norske eventyr. Med deres fjorten og tolv år var de så nær ved at være voksne, at de måtte kunne tjene brødet til sig selv i Danmark. Andrea blev pige på Lillemosehus ved Vangede, og Johanne kom til sin tante Bengta i Lyngby, hvor hun i de næste fem år kom til at vokse op med hele flokken af ungdom på »Fredlighed«.

Omkring Hven

Ved at følge Anders Nielsens færden så langt som hertil er vi kommet for langt frem med bedstemors historie. Der mangler et kapitel om hendes barndom og hendes slægt, om hendes baggrund i det hele taget. Jeg føjer dette kapitel ind her og siger med det samme, at det ikke bliver helt kort og ikke uden sidespring. Men fra denne gren stammer de talentvitaminer, som efterslægten idag finder fængslende, og derfor er der god mening i at give sig lidt tid.

I min barndom havde fortællingerne om de gamle på Hven en ganske særlig tiltrækning. De gamle var først og fremmest fiskeren *Ole Kavling* og hans børn. Det var naturligt, fordi Ole var oldefaderen, men han og hans var åbenbart også særprægede mennesker. Fire af Oles børn var kommet til Danmark, hvor de i kraft af deres nedarvede evner havde givet slægten en social placering, der nok kunne få en ung tilhører til at lytte.

Kavlingerne på Hven var mærkelige folk, sagde man. De rigtig gamle – Oles søskende og hele deres slægtslinie bagud – kendte vi jo kun fra usikre overleveringer; men i små brudstykker hørte vi om »Enken«, den rige, men onde Boel, der lånte penge ud til naboer og slægtninge og nådeløst jog dem fra hus og hjem, når de i deres svaghed og fattigdom ikke evnede at betale til tiden. Vi hørte om den ærværdige patriark, storbonden Pål, der havde talt frimodigt til konger og kejsere, og om »Doktoren«, som var blevet en lærd og

anset mand langt oppe i Sverige. Der var altid et eller andet spændende ved disse Kavlinger. Blot kunne man aldrig vide, hvor deres evner og anlæg førte dem hen. Nogle steg mod stjernerne, men den rige Boel var afsporet på én måde, og vi hørte om andre af slægten, der degenererede, om evnerige folk, der blev sindssyge og drankere, om tyve og selvmordere . . . et mystisk sammenbryg af underlige skæbner, som vi vanskeligt kunne holde sammen på, men som optog vore unge sind, også fordi beretningerne så mærkeligt modsagde det indtryk af idyl og fredelig syssel, som alle danske får, når de fra Strandvejen kaster blikket over mod de sollyse brinker på den lille ø i Øresund.

Hertil kom, at skæret af eventyr som sagt havde fulgt den del af Kavlinge-ætten, som flyttede til Danmark. Af Oles børn var fire – tre piger og en dreng – blevet danske. De havde sluttet sig til fiskerfamilier i Skodborg og Skovshoved. Som store børn var de kommet til landet uden anden rigdom end klæderne på kroppen. Men tiden havde frugtbargjort deres usædvanlige anlæg. Pigerne blev gift i Danmark, ikke til storhed – de unge ægtemænd var jævne daglejere – men hvad kvinderne havde med sig af arvede egenskaber fra Hven kom på en mærkelig måde til at præge deres hjem og de børneflokke, der voksede op i dem.

I sin erindringsbog »Hverdage« har mor berettet lidt om Hven-slægten, således som hun selv lærte den at kende omkring 1880. Hun har dog ikke kunnet gå meget dybt til værks. Hun kendte overleveringerne fra sin mor. De antoges at gå tilbage til slutningen af 1700-tallet, men de gamle be-

givenheder var åbenbart ved at gå i glemme; man talte ikke mere om dem på Hven. Mor skriver, at der stadig var »sære størrelser« i familien derovre, men det blivende indtryk var mere det, at Kavlingerne nu sad lunt i det på gode gårde og trivedes vel. Jeg fik dog bekræftet mit gamle indtryk – skriver hun – at jeg var i slægt med det halve af øens befolkning.

Mors fætter og ungdomsven fra Kongens Lyngby, *Henrik Cavling*, vidste besked om mere. Han var lidt ældre og havde øst af tidligere kilder. I hans drengeår var det let at stikke over til bedsteforældrene på Hven. Han løb blot ned til Strandvejen og tiggede sig over med en stenbåd fra Tårbæk eller Skovshoved, og kom han til Hven en efterårs- eller vinterdag, skete det, at bedstemoderen tog ham med til skæthuset, hvor øens kvinder samledes for at arbejde med deres hør. Her gik snakken om nyt og gammelt. Her blev dagens avis og årenes krønike til, og her var de gamle Kavlinger åbenbart tit på forsiden, både de, for hvem det var gået godt, og – vel nok mere – de af slægten, der havde gjort sig bemærket på anden måde. I skæthuset havde de ældre af kvinderne kendt den berømmelige *Boel* og mindedes stadig, hvordan hun i sine velmagtsdage havde hersket over folk og fæ på øen, og hvordan hun kørte fra hus til hus for at kræve sine blodpenge. »Hun tog ovnen fra fattigfolk«, sagde man og gruede ved tanken om, at nogen kvinde kunne være så hårdhjertet. Man talte medlidende om Boels gamle ægtemand, som havde bragt pengene ind i ægteskabet, men som Boel holdt nede, så længe han levede; og man snakkede om den onde snedighed, hvormed hun havde forledt sin egen bror, den mærkeligt geniale *Bengt Kavling*, til udsvævelser og derefter drevet ham fra hus og hjem for selv

at få en gård mere. Gud ske lov havde skæbnen ramt hende, inden hun døde. Ensom og foragtet var hun midt i sin rigdom brudt sammen på sjæl og sind og havde i sine sidste år kun brændevinsflasken som ven og trøster.

I sin grumme retfærdighed havde skæbnen senere hjem-søgt hendes elskede yngste søn og gjort ham til forbryder. Skønt rig var han blevet tyv og endte sine dage ved at hænge sig, da politiet kom for at hente ham. Og *hans* søn igen omkom ved en gådefuld søulykke . . . skæthuset spandt flittigt trådene sammen!

Henrik Cavling har berettet om alt dette i sine erindringer »Efter Redaktionens Slutning«. Han var ligesom min mor sikker på, at de store udsving i Kavlingernes liv og færden måtte skyldes mange års indgifte på Hven: blodet var mærket af, at de få familier stadig giftede sig ind i hverandre. Engang imellem kunne disse forbindelser skabe storslåede personligheder med sjældne karaktertræk, men lige så ofte havde svaghed og moralsk afsporing været følgen.

Jeg kan huske, at jeg undredes over, hvorfor Kavlingerne således skilte sig ud fra deres omgivelser. De andre familier på Hven måtte vel antages at have lige så lange og lige så dybe rødder i det lille ø-samfund; også disse slægter måtte jo være giftet ind i hverandre. Og en ting til: Den lille slægts-gren, som slog sig ned i Danmark, var tilsyneladende fri for ethvert degenerationsmærke. Her var utvetydige tegn på alle positive egenskaber: flid, fremdrift og skabende fantasi – i virkeligheden et overmål af gode evner. Ole Kavlings tre døtre havde målbevidst arbejdet sig frem fra den første dag,

de tog tjeneste i Danmark. Da jeg var ung, var de blevet gamle koner på over 70. Det var nu deres børn, der angav positionen, men de gjorde det som sagt med al mulig honnør: *Henrik Cavling* var blevet chefredaktør på Politiken, *Frejllif Olsen* var redaktør af Ekstrabladet, og hans tvillingbror *Adolf Olsen* var på vej til at blive konsul og borgmester i Ålborg; *Oscar Clausen* havde lige lagt grunden til Københavns bedst kendte brødfabrik, *Carl Nielsen* var disponent på Christiania Mørtelværk, medlem af Akers kommunalbestyrelse osv. Der var flere børn efter Hven-søstrene, og vel kom de ikke helt til tops allesammen – vi skal følge dem senere hen – men det gælder for dem alle, at hvor de fandt deres plads i samfundet, hævdede de sig ved deres frejdige arbejdsmod og deres gode hoveder.

Min private teori var, at Ole Kavlings piger var blevet så dygtige, fordi Hven-slægtens noget ustabile traditioner havde fået en sund afbalancering ved oldefars ægteskab med *Anna Smyum*. Hun var kommet til øen udefra. Hendes far var af gammel møllerslægt i Skåne, og hendes mor var en fiskerdatter fra Skovshoved, begge jævne almuefolk, på ingen måde »geniale« som Kavlingerne, men begge med mange slægtsleds respekt for Herrens bud om at tjene sit brød i sit ansigts sved. Anna Smyum skulle efter denne hjemmegjorte teori have bragt det nye og friske blod ind i slægten.

Hvor meget af alt dette har nu kunnet bekræftes gennem opbevarede protokoller og aktstykker? Det er klart, at skat-husets myter er mere malende end det, som nu kan graves frem fra arkiverne. Kirkebøger, jordebøger, folketællings-

lister osv. giver besked om, hvad der efter loven hører hjemme i myndighedernes rubriksystem. Men hvordan folk egentlig *var*, om de var gode og kloge eller måske det modsatte, skal der held og tålmodighed til at finde blot svage spor af i bøgerne. Skæthuset havde i så henseende rigere muligheder og færre hævninger.

Men selvfølgelig er protokollerne gode på deres vis, og det, som ved arkivstudierne da først falder i øjnene for Kavlingernes vedkommende, er deres overraskende løse tilknytning til Hven. De lange og dybe rødder i øens gamle bondeslægter er mest fantasi. At Henrik Cavling og andre valfartede til Hven som til slægtens Mekka kan dog have sin meget rimelige grund. Det er uomtvisteligt, at bedsteforældrene boede på Hven, da Cavling var ung, og det er rigtigt, at hans mor levede en halv snes år af sin barndom derovre. Men slægten hørte i virkeligheden hjemme på fastlandet. Fiskeren Ole Kavlings far var landsbyskomager i Hilleshög lidt nord for Landskrona. Hans mor var fra en gård i samme sogn, og ingen af slægterne havde nogensinde før haft med Hven at gøre. De unge blev viet i Härslöv kirke den 9. april 1786, og de boede i Hilleshög de første 12–13 år af deres ægteskab. Så skete der et økonomisk sammenbrud for forpagteren Otto Tausson på Hvens Kungsgård, og dette medførte, at ti af øens gårde på få år blev bragt i handelen. Det gav billige priser på jord, og tilbudet har vel da fristet skomageren *Nils Andersson*, så han er brudt op fra Hilleshög og har slået sig ned på Hven med sin familie: hustruen *Bengta Bengtsdotter* og deres fem børn: *Anders* (som døde ung), *Boel* (den onde ånd i overleveringen), *Bengt* (den karaktersvage, der mange år efter huskes som den »mærkeligt geniale«), *Ole*, som ifølge Cavling blev »bedstemand på øen« og

altså var far til Hven-pigerne i Danmark – samt endelig *Bengta*, der ligesom Anders døde ung. Ingen af dem – hverken forældre eller børn – var med andre ord født på Hven.

På denne baggrund bliver det lettere at forstå, at navnet Kavling – eller Kafling, som det hedder i kirkebøgerne – forekommer så sjældent på øen. Mor havde som sagt indtryk af, at hun var i familie med halvdelen af Hvens befolkning, da hun første gang var derovre i 1880. Men hun kan på dette tidspunkt næppe have truffet nogen Kavling. Navnet dukker op på Hven omkring 1820 i forbindelse med den »geniale«
Bengt, og det forsvinder igen, da hans enke dør som en gammel kone i 1881. Faderen – skomageren fra Hilleshög – hed som nævnt Nils Andersson, og hans børn kom i dåben til at hedde Nilsson eller Nilsdotter. Det hed de, da de kom til Hven, og Bengt hedder endnu Nilsson i kirkebogen ved sit bryllup i 1822, men året efter kalder han sig Kafling på mandtalslisten, og samme år kaldes den yngre broder for »drängen Ola Kafling«, da han bliver gift med Anna Smyum.

Sandsynligvis er Kafling en afledning af landsbyen Käflinge syd for Landskrona. Men hvordan navnet er kommet ind i slægten er endnu uvist. Anders skal have brugt det ved en lejlighed i Landskrona, inden han døde, og senere har de yngre brødre på Hven altså taget det op formodentlig for at skille sig ud fra den grå masse af almuenavne på øen. Det ville svare godt nok til deres ærgerrighed. Alle beskrivelser stemmer overens deri, at de i deres unge år var et par fantasifulde gossar, som ikke havde noget imod, at man lagde mærke til dem. Og myndighederne tog åbenbart temmelig let på den slags private navnevalg; man accepterede dem,

når de havde vundet en vis hævd. Om dette forhold vidner kirkebogen tydeligt ved Oles bryllup. Han er som sagt født Nilsson, men kaldes Kafling. Bruden har efter sæd og skik heddet Svendsdotter efter mølleren Sven Jönsson, men både hun og hendes far har også heddet Smyum efter det sted i Skåne, hvor slægtens mølle lå. Imidlertid kaldes hun hverken det ene eller det andet i kirkebogen ved sit bryllup. Hun indføres som Anna Lundgren, fordi faderen på et eller andet tidspunkt har lagt Jönsson på hylden, og hun kaldes vekselvis Lundgren og Svendsdotter, når hun senere møder i kirken sammen med Ole Kavling for at få børnene døbt.

Bengt og Ole har altså opnået en slags officiel godkendelse af navnet Kafling. Men de blev alene om det. Kafling blev ikke et slægtsnavn, som gik i arv. Bengt var barnløs, men Ole fik syv børn. De kom i dåben til at hedde Olsson, Olsdotter eller Olufsdotter – det svinger lidt – men Kaflinger var der kun to af på Hven, og navnet uddøde som sagt her med Bengts enke i 1881.

Det danske Cavling er et »købenavn«, erhvervet ved kgl. bevilling omkring 1880 af den unge københavner-journalist P. H. Olsen. Han har følt den samme trang som bedstefaderen til et navn, man bed mærke i. Måske har han troet, at Kavling var et gammelt navn i slægten. Det vil arkiverne altså ikke rigtigt bekræfte, men *nogen* tradition er der dog i det, selv om den er kort.

Efter at de arvebiologiske teorier har måttet afskrives for så vidt angår tilhørsforholdet til de gamle bondeslægter på Hven, vil det være fristende at bryde rammen for beretningen her og søge et led længere tilbage for om muligt at finde

ud af, hvad det kan skyldes, at en lille landsbyskomager bliver gårdmand på et fremmed sted og i sit ægteskab får de særprægede børn, som her er omtalt.

Det siger sig selv, at sporene må være svage efter de mange års forløb. Vi ved, at Nils Andersson og hans kone stammer fra to nabosogne nord for Landskrona. Manden er født i Glumslöv i 1760 som søn af daglejer *Anders Svensson* og *Karin Nilsson*. Han bliver i 1786 gift med Bengta Bengtsdotter, som er tre år yngre. I kirkebogen kaldes hendes fader husmand, men ved datterens bryllup står indført, at hun kommer fra gården Toftarp. Det kan betyde, at hun er tyende på gården – og det er måske mest sandsynligt – men det kan også udlægges sådan, at forældrene har arbejdet sig op og fået gård selv. I så fald kan datteren og svigersønnen muligvis have arvet, hvad der har skullet til for at købe gård på Hven. Forældrene dør netop i de år, da jorden er billig omkring Taussons fallit. Overgangen fra skomagerværkstedet i Hilleshög til gårdbruget på Hven er faglig set ingen større mærkværdighed. Alle landhåndværkere har på den tid været fortrolige med at dyrke jord, og i 1799 var det endnu ikke nogen videnskab at drive landbrug. Men alene bruddet med det tilvante er dog et tegn på opdrift og vitalitet, og der er grund til at tro, at Nils Andersson er blevet en god bonde. Han startede i hvert fald dristigt, eftersom det var en af øens største gårde, han købte. Men kilderne er for sparsomme til, at vi i dag kan tegne andet end dette ganske løse rids af hans liv og færden. Og da vi ved endnu mindre om Bengta, hans kone, vil det være uden mening nu at filosofere over deres ægteskab endsige over deres naturbestemte forudsætninger for at få »geniale«
børn. – Nils Andersson døde i 1832 »af ålderdoms svakhed«. Han havde

da været enkemand i fjorten år. I sine sidste år boede han sammen med datteren Boel hos Bengt på Tuna nr. 15. (Protokollerne har beklageligvis kun navn på én gård på Hven, nemlig »Kungsgården«; de øvrige står alene med deres matrikelnumre under øens hovedstad Tuna).

Hvor geniale var så disse brødre? Strengt taget bruges udtrykket jo kun om Bengt, og det er mange år siden, man vidste noget sikkert om, hvor hans særlige evner lå, men det må vel formodes, at ingen får denne etiket heftet på sig uden på en eller anden måde at have været et bedre hoved end folk er flest.

Om broderen Ole bruger Henrik Cavling som sagt det udtryk i sin erindringsbog, at han blev »bedstemand på øen«. Hvad der ligger heri fortøner sig lidt i det dunkle. At det ikke har haft noget med magt og rigdom at gøre, ved vi med sikkerhed. Ole Kavling blev aldrig matador i nogen henseende. Men en position har han haft alligevel. Endnu i min barndom taltes der om Ole Kavling som den, der »gav tonen an« i bøndernes lag. Han var »skaffer« på øen – et tillidshverv, som jo også kendes i dansk folkeliv på landet – men hans evner har efter sigende rakt videre, næppe så meget i det landbrugsfaglige, men snarere som pioner for nye tanker, der groede op i Europa i disse år. Hvor meget stridsmand han har været for disse ideer er en sag for sig, men han var kvik, »med på noderne«, og så nærrede han og broderen som sagt ingen frygt for at stå i rampelyset! Som en af brødrenes første bedrifter nævnes det, at de skal have været med til at afskaffe hoveriet på præstegården. Traditio-

nen har bevaret det afsluttende ordskifte med præsten. Han var kendt for sit sløseri, men naturligvis ville han have sin jord dyrket efter sæd og skik, han protesterede mod ungdomsoprøret og spurgte: »Vet du icke, att jag är själsörjare?« hvorpå svaret skal have været: »Pastoren sörjer så i helvete; sörjer ej hvar och en för sin själ, så blir den nog dårligt försörjd«. På denne uforknytte måde var det, brødrene kunne komme til at »give tonen an«. Vel sagtens har de gamle bønder rystet på hovedet ad denne fripostighed, men en vis form for respekt har der sikkert stået om deres evner – måske et ry, som virkelig gør det muligt for Cavling at tale om Ole som »bedstemand« i denne tid og i denne forbindelse.

Men det er bemærkelsesværdigt, at hele denne udfoldelse begrænser sig til et kort åremål omkring begyndelsen af 1820'erne. Man kan sige, at Ole Kavling – og sikkert også hans broder – har haft deres gyldne dage, mens ungdommens ild brændte i dem og de ikke havde forpligtelser, der tyngede. Socialt har de haft en solid baggrund i den anseelse, der stod om barndomshjemmet, og denne anseelse er rimeligvis øget ved søsteren Boels ægteskab med den velstående gårdmand Ole Pehrsson. Men som sagt: glansen varede mærkværdig kort. Hvad der kom bagefter faldt kun lidt i øjnene for Oles vedkommende. Bengt og Boel fik senere hver på deres måde folk til at snakke: Boel som »Enken«, den gale pengegriske satan, og Bengt som den fordrevne, forfaldne og forhutlede broder, der var ødelagt og gjort hjemløs af søsteren, og som gik i hundene trods sin ungdoms evner og »mærkværdigt geniale« sind.

Det er jo Ole, vi her skal beskæftige os med, men lad os stoppe lidt og prøve at finde ud af, hvordan denne søster egentlig var. Noget tyder på, at skæthuset har gjort hende en smule mere sort, end hun fortjener.

For det første har man ladet hende ægte en gammel mand alene for pengenes skyld. Hvad skæthuset har vidst om motiverne lader sig af gode grunde ikke efterspore i dag, men af kirkebogen fremgår det, at Ole Pehrsson var 35 år gammel, da han og Boel blev gift. Man har hørt om brudgomme, der var ældre. Og rygtet har ikke alene gjort ham gammel, det har samtidig gjort ham til et viljeløst væsen, som fra den første dag lod sig regere af den stærke og hensynsløse Boel. Det kan godt være rigtigt; men det lyder nu ikke helt sandsynligt, at en pige på 23 rykker ind på en stor gård og pludselig gør sig til enehersker over bedriften og over en mand, der »sitter på sit eget«, og som er tolv år ældre. Det er mere rimeligt, at Boel i sine unge år har levet, som sæd og skik var på stedet. Har hun lignet sine unge brødre i intelligens og vitalitet, og har hun tilmed haft mere karakterstyrke og større ærgerrighed, er det troligt nok, at hun i løbet af nogle år har fået mere del i bedriftens styrelse – og måske også i pengenes forvaltning – end tiden ellers fandt passende for en kvinde. Manden har muligvis ikke været stærk af helbred – han døde, da han var 51 – og måske kan også dette forklare, hvorfor Boel udviklede sig, som hun gjorde. Rygtet lyver nok ikke, når det fortæller, at hun tog hårdt, hvis noget kom hende på tværs. En blødsøden dame har hun bestemt ikke været. Men når skæthuset særlig laster hende for at have jaget sin broder fra hus og hjem, skal det dog i sandhedens interesse siges, at det var Boel, der havde holdt ham oven vande og først satte ham

ud, da det var åbenbart for enhver, at han ikke passede gården og ikke betalte renter og afdrag på sine lån.

For nutidens øjne ser det i øvrigt mærkeligt ud med denne private udlånsforretning hos Boel på Tuna nr. 11. Hun siges jo at have haft kunder over hele øen. Nu om dage vil man være tilbøjelig til at betragte foretagendet som almindelig ågervirksomhed. Men vi må ikke glemme, at der hverken var banker eller kreditforeninger på den tid. Det var almindeligt – også i Danmark – at velstående bønder havde pantebreve i andre folks ejendomme, eller at de lånte penge ud mod kaution. For de unge, der skulle i vej, var der simpelt hen ingen anden mulighed for at få kredit. Måske har Boel ført en mere stram diskontopolitik end andre; det ved vi ikke; vi ved kun, at hun ville ha' sine penge til terminen, og har skyldneren eller kautionisten været læns for kontanter, har hun uden betænkning taget et lam på marken eller en spegeskinke under loftet hos sin debitor for at få dækning. Den slags bliver man ikke populær på, og meningen med disse linier er heller ikke at gøre Boel populær, som hun hviler i sin grav. Der har været stærke træk af herskesyge og hensynsløshed i hendes natur. Men alligevel . . . hun var nok trods alt en lille smule bedre end sit rygte, og ikke mindst var hun det i forholdet til sin broder, som hun faktisk hjalp, indtil han selv forspildte sine muligheder.

Men vi skal tilbage til Ole Kavling, som vi ser ham i hans grønne ungdom. En sociolog ville have spået ham en rig fremtid, hvis han var vokset op i en storby. Små samfund

er lyseslukkere, siger videnskaben. Landsbymilieuet skaber tryghed for de jævnt begavede, men vil altid vende front mod enerne. I denne teori finder vi måske en forklaring på Kavlingernes korte blomstringstid. Folk syntes nok, det var et par pokkers fyre med deres sære ideer og deres ageren; men hvad var de, når det kom til stykket? De unge mennesker skulle jo leve, og på Hven var der ingen anden mulighed end den, som alle kendte: at lægge kræfterne i det nære, at dyrke jord eller fiske og lade alle høje tanker fare.

Ole havde tilmed for sit vedkommende trukket et par slemme vekslers på sin anseelse ved inden det femogtyvende år at have sat tre illegitime børn i verden. Den slags tog man alvorligt på på Hven. Det gik endda de første gange, hvor man åbenbart fandt det formildende, at pigen kom udefra, og begge parter var unge. Men tredje gang var Ole en voksen karl, og pigen var møllerens datter, som tilmed arbejdede for Boel. Hven-boerne var ikke så farisæiske, at de tog anstød af en frugtsommelig brud, men man tog forargelse af uægte børn. En pige, som ikke blev gift, før der var bud efter jordmoderen, kunne vanskeligt bagefter blive på øen. Barnefaderen blev vel ikke på samme måde frosset ud af laget, men heller ikke han var den samme som før.

Eftertiden har blandet Boel ind i disse affærer. Det menes, at Ole gerne ville have giftet sig med moderen til de første to drenge. Hun hed Kirsten Månsdotter og var en gårdmandsdatter fra Glumsløv, efter sigende en pæn pige, som var jævnaldrende med Ole. Men Boel skal ikke have fundet hende god nok. På dette tidspunkt havde Boel været gift i tre år og var åbenbart begyndt at etablere sig som slægtens

overhoved. Hun havde en anden pige i kikkerten til Ole, og Kirsten måtte drage ugift til Danmark.

Boels favorit var møllerdatteren *Anna Smyum*. Det blev ordnet sådan, at de unge kom til at tjene sammen hos Boel, og en passende tid derefter gik det, som det skulle: Anna blev frugtsommelig. Men imod beregning gjorde Ole denne gang oprør. Som en anden Gösta Berling måtte han for sin mandfolkeæres skyld trodse den stærke kvindevilje. Når Boel havde kunnet sende Kirsten bort fra øen, hvorfor var så Anna for god til at få samme skæbne? Han lod hende sidde. Og Anna måtte, 23 år gammel, gå den tunge vej alene til præsten og med skam få drengen indskrevet i kirkebogen som »öägta gossebarn«. Det skete i august 1823.

Hvad der er foregået i ugerne omkring disse begivenheder kan ikke ses; men der er ingen tvivl om, at der er lagt hårdt pres på Ole, og det endte da også med, at de unge blev gift den 14. december samme år. Noget taler for, at Boel både har snakket alvor og lagt kontanter på bordet. En senere slægtning, Sofie Holm, beretter, at Boel en anden gang tilbød en ung pige 500 rigsdaler, hvis hun ville slå op med sin kæreste, så *han* kunne få en pige, som var arving til en god gård på Hven, og *hun*, kæresten, blive gift med Kungsgårdens staldmester, som Boel nødig ville have ind i slægten. Det blev nu ikke til noget, fordi gårdmandsdatteren sagde nej, og staldmesteren kom ind i familien alligevel (og blev far til Sofie Holm og hendes berømte brødre). Men tanken om at ordne den slags sager forretningsmæssigt har altså ikke ligget Boel fjern. Noget bestemt om rede penge til Ole

og hans unge brud ved vi ikke, men protokollerne viser, at Annas første barn i realiteten har været adopteret af Boel gennem hele sin barndom – det må åbenbart være indgået i kontrakten – og al sandsynlighed taler for, at det er Boel og hendes mand, der har lånt det unge ægtepar, hvad der skulle sættes i en ny arbejdsplads for Ole. Efter øens skik kunne det ikke blive på Hven. De unge blev husmandsfolk i Hilleshög, og her på fastlandet blev de boende til 1838, da de igen – altså efter femten års forløb – vendte hjem til Hven.

Boels hensigt med at gøre et par ud af Ole og Anna har sikkert været god nok. Hun har ment, at den velbegavede, men vidtløftige broder ville være godt tjent med at få en jordbunden og arbejdsdygtig kone. Hvad Anna selv har tænkt, kan vi ikke vide, men hun har rimeligvis som andre set et lys i den muntre Ole og har – som andre piger – været glad for ham. Men hvor godt de har passet sammen som ægtefolk er et andet spørgsmål. De holdt dog sammen, »til døden skilte dem ad«, de fik ni børn, og de havde det sådan med hinanden, at børnene senere i livet talte om barndomshjemmet med kærlig respekt. Men om moderen hed det, at hun aldrig lo; hun sad flittig ved sin væv, hun var samvittighedsfuld i al sin gerning; der stod respekt om hende, men hendes sind var tynget – børnene vidste ikke af hvad, men eftertiden kan måske gøre sig sine tanker derom.

For Ole har ægteskabet med Anna i begyndelsen simpelt hen været en fælde, man har lokket ham i. Men hertil kom, at han var en særbegavelse, som svarede til, hvad H. C. An-

dersen i en anden forbindelse ironisk har kaldt »genial og ikke mere«. Ole Kavling var utvivlsomt et godt hoved, men det trælse liv som husmand med dets ensformige arbejde, de små og usikre indtægter og med familieforpligtelser, der stadig voksede, gjorde ham træt og modløs og gjorde ham vel også til en anden ægtemand, end Anna havde drømt om i sin ungdom.

Formodentlig er det Boel, som med sin sædvanlige trang til at ordne og arrangere, har lukket menagen i Hilleshög og kaldt hele forsamlingen til Hven igen. Modtagelsen på øen bar ingen genklang af de gamle fanfarer. Familiens position fremgår af sognerådets protokol for 8. november 1838. Her noteres det, at Ole Kavling og hans familie er indkommet til sognet »med vilkor för jordägeren (det var Boel) at ansvara för framtida underhåll, såvida de ej kunna sig själva försörja«. Og lige neden under er med en anden hånd tilføjet, at han anbefales til den lavest mulige skat på grund af sin fattigdom og sine mange børn.

Ole var på dette tidspunkt 41 år gammel.

Det er her, historien begynder at danne sig om Boel som *den onde søster*. At Ole mister sin jord på fastlandet og bliver knebent indkvarteret på Hven med sin store familie er én side af sagen. Mere iøjnefaldende er det, at Boel næsten samtidig sætter den anden broder, Bengt, ud af hans gård og selv rykker ind. Hendes ældste søn Pål er nu blevet 22 år gammel og overtager den ejendom, som har været Boels siden manden døde, og hun gør ingen røverkule af sit hjerte, når talen er om, hvad der skal ske med Bengts gård:

den skal tilskrives hendes anden søn, såsnart han bliver gammel nok.

Nægtes kan det ikke, at tingene passer påfaldende godt sammen. Pål, som er en dygtig ung mand, skal stifte hjem, Boel skal have en gård for sig selv, og så findes brødrene på én gang uegnede til selv at have jord mere. Men som vi har set, var Ole faktisk kørt fast med sit ovre på fastlandet, og med Bengt var det ikke stort bedre. Han var vel knapt så arm, fordi han ingen børn havde, men gården blev dårligt passet; Bengt sad efterhånden mere på kroen, end han var i markerne. Brødrene havde gjort deres til, at brikkerne faldt på plads. En mere barmhjertig søster havde måske hjulpet sine slægtninge en tid endnu, men på længere sigt var resultatet nok blevet det samme for brødrene. – At Bengt ved omrangeringen blev gjort hjemløs, således som myten beretter, er en mild dramatisering af kendsgerningerne. Han blev boende på ejendommen, men rykkede sammen med Ole og hans familie ind i et særligt hus på gården. Ole opgav at dyrke jord og blev fisker. Bengt har rimeligvis gået til hånde hos Boel de første år. Senere flyttede han til et lille hus oppe i nærheden af Kungsgården. Her levede han til sin død i 1875. Hans kone Olu overlevede ham i seks år. Den nuværende patron på Kungsgården, Gösta Alm, har hørt sin mor fortælle, at hun som lille pige bar slagtevarer og julekurve ud til den gamle enke i hytten. *Vejen derud hedder den dag idag Kavlingevägen.*

Inden vi går videre i beretningen om Ole og hans børn, skal vi et øjeblik se på, hvad der skete med andre af dem, som vi ikke får lejlighed til at følge senere.

Oles ungdomsveninde Kirsten Månsdotter blev gift med en gartner i Nordsjælland. Den ældste af hendes sønner møder vi senere som fisker i Skodsborg. Det er ham, min mor traf i 1880, da hun ville over at finde sin slægt på Hven. I sin bog betegner hun ham som ældgammel. Han har da været 63 år. — Kirsten døde hos sønnen i Skodsborg. Hun har som enke siddet i små kår. Ved begravelsen betegnes hun som »fattiglem fra Hirschholm«.

Boels skæbne er omtalt i indledningen. Der er noget uforståeligt i, at et så robust og handlekraftigt menneske mistede taget i sig selv og gik til grunde i brændevin; men det må vist akcepteres som en kendsgerning. Til det sidste lå hun i krig med sine skyldnere og efter sigende også med præst og lensmand. Rig og uafhængig, men ilde anset og syg i sindet døde hun den 15. september 1854.

Hendes ældste søn Pål vandt sig derimod en smuk position på øen. Han omtales af alle med stor veneration både for sin faglige dygtighed og sin rene karakter. Det er om ham, Henrik Cavling har nedskrevet den lille stilfærdige beretning om mødet med det fornemme jagtselskab. Den gengives i lokalhistoriske værker og lyder således i Cavlings version: »En eftermiddag gik Pål Olsson og pløjede, da et selskab af herrer passerede vejen. De gav sig i snak med ham og stillede ham forskellige spørgsmål. Pål gav kloge svar og spurgte til sidst høfligt, hvem han havde den ære at tale med. Den ældre herre, der stod nærmest, og som var dansk, svarede smilende: »Ja, jeg er til at begynde med kongen af Danmark. Herren her er min svigersøn prinsen af Wales. Fremdeles ser De her min søn kongen af Grækenland og min anden søn kronprinsen af Danmark og endelig min svigersøn kejseren af Rusland«.

Den stoute bonde bukkede, idet han svarede: »Og mit navn er Pål Olsson«.

»Man må« – tilføjer Cavling – »tænke sig den gamle, idet han sagde dette, stående med den ene hånd på ploven og det hvide hår bølgende over skuldrene som en smuk ramme om det store åbne ansigt. Han var selv kongelig, og ingen af fyrsterne har smilet af hans svar«.

Pål Olsson var en betydelig personlighed. Han har sikkert også været den første bonde på Hven, der har kunnet indskrive en søn på mandtalslisten som student. Det er denne søn, som senere blev dr. phil., og som vi i min barndom med ærefrygt blot kendte som »den lærde doktor højt oppe i Sverige«. Gösta Alm oplyser, at Anders Pålson var gymnasielærer i Malmö. Men det er rigtigt nok, at han var dr. phil. og at han som sådan kastede glans både over slægten og fødeøen. Der er rejst et pompøst gravmæle over ham på Kyrkbacken.

Pål Olssons bror – Boels yngre søn – gik det ilde. Han arvede langt det meste af moderens velstand, men han var sær af sind, indesluttet og underlig lyssky. Det er ham, som senere blev kaldt »nattetyven«. Han var kleptomani; han stjal og gemte hen. En nat huggede han med sin økse telegrafkablet over for metallets skyld. Synderen blev opdaget med det samme, og da politiet fra Landskrona gik i land for at hente ham, sneg han sig op på loftet og hængte sig. Det skete ifølge kirkebogen den 10. marts 1863.

Men det var Ole Kavlings livsløb, vi skulle videre med. – Da han i 1838 begyndte som fisker på Hven, var det næppe

noget helt nyt, han gik ind til. Hans husmandssted på fastlandet havde ligget ud til Øresund ved herregården Hillesborg, og han havde før været med til at give de lokale fiskere et nap med. Men nu skulle han altså være skipper på egen køl. Store penge kom dette aldrig til at give; men noget taler for, at livet på søen med dets rigere afveksling har passet bedre end landbruget til hans temperament. I hvert fald siger hans yngre børn, at han nu igen var en munter mand, han tog dem glad med ind i sine tanker og i sit arbejde. Som de husker ham fra disse år, var han en god familiefader med et varmt hjerte og et rigt lune. Den ældste datter Bengta kunne senere trække lidt på skuldrene, når hun mindedes sin far, men hendes søn, Henrik Cavling, skriver meget respektfuldt, at han i barndommen kendte sin bedstefar som et værdifuldt menneske, en rank og sirlig mand, lidt svag af helbred, men nøjagtig og samvittighedsfuld i sit arbejde til den sidste time.

På denne baggrund af honnet borgerdyd er det måske ikke helt på sin plads her at fortælle, hvad Hven-boerne i Ole Kavlings manddomsår sagde om fiskerne på øen: at de havde deres væsentligste indtægt ved om natten at sejle varer fra Danmark til Sverige uden om toldvæsenet. Hven lå jo bekvemt for denne trafik, og smugleri blev mand og mand imellem anset for et naturligt og nærmest legitimt bierhverv til fiskeriet. Så at sige alle varer var billigere i Danmark, så der var altid et sikkert marked for »godset«. De dygtigste på området smuglede *heste* over. Det gav penge, men denne transport var også noget af et fagligt kunststykke, fordi fi-

skernes både var for små til, at en hest kunne stå i dem. Man snørede derfor benene sammen på hesten og lod den glide ned i fartøjet ad en slisk; så roede man båden over, til den kom i nærheden af Hvens kyst, her løsnedes rebene, hesten blev vippet udenbords, og man lod den svømme i land. Som regel fik den lov til herefter at gå på græs hos en bonde en månedstid; så kunne den helt legalt overføres til fastlandet.

Ole Kavlings jævne fattigdom kan måske for eftertiden stå som troværdigt bevis for, at han havde sit forhold til Sveriges toldvæsen i pæn orden; men tør man tro de lokale overleveringer, har han i så fald været den eneste retfærdige. Hvorfor skal vi imidlertid ikke lade vor egen formodning blive stående og som gode slægtninge gå ud fra, at Ole Kavling alene var fisker og tjente sit sparsomme udkomme på redelig vis!

Om de små kår i hjemmet foreligger der mange vidnesbyrd. Huset lå på Boels jord lige ud til Hakens fyr. Det bestod af en lille forstue med en bilæggerovn og så den lavloftede opholdsstue med lergulv og tilspigrede vinduer. Her sad moderen – flittig som altid, venlig men stille og fjern – og vævede lærred til øens bøndergårde, og her blev der ellers lavet mad – når der var noget at lave mad af – og spist – når der var noget i gryden – og desuden bødet fiskegarn og lært salmevers til skolen. Og her sov naturligvis også hele familien om natten.

Vi har flere gange rørt ved spørgsmålet om Ole Kavlings mange børn, men sandt at sige var flokken ikke større end

i andre familier på den tid. Det var mere hartkornet, der var for lille.

Den ældste af drengene, Anders, der som før omtalt var trådt lidt skævt ind i livet, var gennem det meste af sin barndom adopteret af Boel og opdraget i hendes husstand. Han har således ikke tynget på budgettet. Da Ole og hans kone vendte tilbage til Hven, havde de kun to drenge og to piger med sig. Det var *Svend*, som da var 12 år gammel, og *Niels*, som var 4, endvidere *Bengta*, som var 6, og *Ingrid*, som var 2. På Hven kom endnu to pigebørn til: *Petronella*, som blev født året efter at familien kom over, og *Anna Cecilie*, der kom til verden fire år senere, men som døde ganske spæd.

Der var med andre ord fem børn i hjemmet, og af dem kom de ældste hurtigt ud at tjene. Sådan brugte man det i fiskerfamilierne på Hven. Fra børnene var 7–8 år gamle havde de fra tidligt forår til langt ud på høsten pladser i fiskerlejerne mellem Rungsted og Skovshoved, og nogle af dem havde mere end det. Bengta fortalte mig for mange år siden, at hun engang i 40'erne havde plads hos en fiskerfamilie i Tårbæk. Dette år stod særlig klart for hende, fordi stærke isskrudninger i strandkanten en dag var ved at bryde huset ned; træværket knagede, tagstenene var begyndt at falde og vinduerne at sprænges. Selvfølgelig var huset rømmet, men pludselig kom Bengta som det lille kvindemenneske hun var, i tanke om en rød kjole, hun havde glemt på loftet; hun for derop, fik fat i kjolen og satte sig i vindueskarmen, svingede med sit bytte og sang i vilden sky af glæde over, at stadsen var reddet, mens tilskuerne nedenfor skreg

af angst, »mest for huset«, sagde Bengta, »men måske også nok lidt for mig tossede tøsebarn«.

Denne lille episode nævnes her, fordi den indirekte leder os på sporet af skoleforholdene på Hven. Man har fundet det i sin orden, at børnene var væk fra al undervisning hele sommeren, men fattigfolk kunne altså holde dem borte om vinteren, og herefter forstår man bedre, at børnene kunne sendes ud i livet uden hverken at kunne skrive eller læse.

Det skal dog siges, at forholdene bedredes i den sidste del af Bengtas barndom. Indtil da var ansvaret for undervisningen lagt på en vandrelærer alene, men i fyrreerne fik Hven en rigtig skole. Den havde ganske vist kun én lærer og ét klasseværelse til hundrede børn, men ordningen var dog bedre end før. Min bedstemoder – Bengtas yngre søster Ingrid – beskrev sin første skoletime således: Alle eleverne – store og små – stillede op udenfor skolen; det foregik i Uranienborgs gamle have; herfra marcherede de samlet ind i skolestuen, læreren holdt en kort andagt, og der blev sunget en salme, så gik eleverne til deres klasser, dvs. til små grupper, som havde deres bestemte pladser langs væggene eller midt på gulvet, hvor hjælpelærere, som var udpeget blandt de ældre elever, tog sig af undervisningen. Den yngste gruppe lærte alfabetet i kor, en anden gruppe lærte at stave, en tredje at regne, en fjerde messede salmevers osv. Skriveundervisningen begyndte med, at børnene ridsede med en pind i en sandkasse, de ældre fik tavler og grifler, og kun de allerældste fik papir. Selvfølgelig var der en larm af den

anden verden i dette mylder af samtidigt arbejdende klasser, sagde bedstemor, »men vi syntes meget godt om det, og ingen af os vidste jo, at skolegang kunne være anderledes«. Om resultaterne vidner det, at bedstemor lærte at læse, men skønt hun ved konfirmationen blev betegnet som velbegavet, drev hun det i skrivning kun til sandkassestadiet. At bruge pen og blæk lærte hun først som voksen, og da havde hun glemt bogstaverne! Bengta – den ældre søster – kunne læse, men ikke skrive, og hun lærte det aldrig.

Forøvrigt hedder det i slægtstraditionen, at man med vilje holdt pigerne fra pennen. »Ellers kommer de bare i ulykke og begynder at skrive til mandfolk, når de bliver voksne«.

Ole Kavling var fisker på Hven i en snes år. Om hans liv og færden på søen ved vi kun, hvad der lige er fortalt. Drengene Svend og Niels hjalp ham i båden, efterhånden som de voksede til. Anders, den ældste, havde andre planer, men han døde i Landskrona af brystsyge, da han var tyve år gammel.

Om Svend siger overleveringen, at han blev en dristig smugler, men at han på et eller andet tidspunkt gik over til fjenden og blev tjenestemand i toldvæsenet. Han var da blevet gift med en lidt ældre skipperenke i Landskrona og havde tre børn. En overgang sad han i gode kår, men det siges, at han »tog sig en sup«, og han døde forholdsvis ung.

Niels flyttede til Rungsted i 1853 og blev fisker der. Han var da knapt tyve år gammel. Vi hører om ham senere.

Ingrid rejste til en plads i Skovshoved samme år. Her kom hun lige ind i et uhyggeligt drama. Koleraen rasede i denne sommer i København og nåede hurtigt ud til fiskerlejerne langs sundet. Seksten år gammel måtte Ingrid opleve, at både manden og konen blev syge og døde med få dages mellemrum. Hendes mest nærliggende opgave blev da at få de efterlevende børn anbragt hos andre fiskerfamilier på stedet. Hun skal have klaret denne situation med så megen omtanke, at sognefogeden roste hende for det og i tilgift gav hende det faderlige råd at forsvinde hjem til Hven, inden hun blev smittet! Hun rejste, men vendte tilbage næste sommer og blev så i Danmark i de følgende 25 år.

Petronella – senere tiders navnkundige tante Petrea – begyndte også sin lange Danmarks-karriere på Strandvejen.

Derimod syntes Bengta at have fået nok af sjællandske fiskerkår allerede i barndommen. Efter konfirmationen fik hun plads hos Boel, men de var lige stejle, så det gik ikke. Herefter kom hun til Kungsgården og tænkte sig formodentlig en fremtid som god Hven-bo. Men atten år gammel måtte hun ind under øens uskrevne lov, hvorefter også hun blev dansk. Det skete i 1851.

Disse vekslende ungdomsskæbner, som foldede sig ud i løbet af en halv snes år, har naturligvis optaget forældrene, men ellers ved vi ikke meget om, hvordan livet formede sig for dem, efterhånden som reden blev tom. Henrik Cavling skriver, at bedstefaderen begyndte at skrante, da han var omkring de tres. På dette tidspunkt var Bengta forlængst gift, og hendes mand var som før sagt avanceret til tegl-

værksmester i nærheden af Jægersborg. Der blev så truffet den ordning, at Ole Kavling hver sommer tog til Danmark og gik og puslede med forskelligt lettere arbejde på værket, mens Anna blev hjemme på Hven og passede sin væv. En efterårsdag i 1868, da Ole var 71 år gammel, var det slut for hans vedkommende. Henrik Cavling fortæller om hans sidste levedag: »Bedstefar gik til sengs og sagde farvel til far og mor og os børn. Ikke desto mindre så vi ham samme aften i stiv puds spadsere ud i marken. »Jeg havde glemt at flytte fåret«, sagde han, da han kom tilbage. Tilfreds ved tanken om, at det var gjort, satte han sig på sengekanten og var død«.

»Det blev bestemt«, fortsætter Henrik Cavling, »at min onkel Anders og jeg skulle føre hans lig til Hven. På en af stenpladserne ved Vedbæk fandt vi en båd, der straks tog ligkisten om bord, og samme aften ved solnedgang kom vi begge gående til Hakebakken. Her sad bedstemor i sit lille hus og spandt ved vinduet. Den smukke, gamle kone med det smalle, furede ansigt rejste sig i aftenlyset og sagde roligt:

»Jeg ved, hvorfor I kommer. Jeg har i et syn set Oles lig.«

Næste dag gravede min bedstefader og den unge Henrik en grav, hvor de selv lystede på kirkegården, og to dage senere fulgte Hvenboerne kisten til Ole Kavlings sidste hvilested på Sankt Ibb.

Kort tid efter opgav Anna Smyum huset på Hven og flyttede med sit sparsomme bohove, sin rok og sin gamle væv, til Bengta på Lyngby Mark, og her i mesterboligen ved tegl-

værket levede hun til sin død i 1872. Min mor og flere af hendes jævnaldrende har beskrevet den gamle bedstemoder, som de kendte hende i disse år. Skønt de var små, har de lagt mærke til hendes milde tungsind, men der er et andet ord, som stadig går igen i skildringerne: deres bedstemor var *retsindig*. Det er et mærkeligt udtryk i børns bedømmelse af et gammelt menneske. Retsindighed må have været et stærkt træk i hendes karakter. Hun har siddet ved sit arbejde, øjensynlig uden trang til at pylre om nogen, men med et langt livs erfaringer og et rent sinds evne til at dømme – sandt, men mildt – inden for sin lille kreds.

I indledningen til dette kapitel om Hven har vi strejft Anna Smyums halvvejs danske oprindelse. Hendes mor skulle stamme fra Skovshoved og være både døbt og gift i Gentofte kirke – forøvrigt også begravet på Gentofte kirkegård, da hun som enke efter mølleren Sven Jönsson i Häljarp vendte tilbage til sit danske fødesogn. Om hende har Henrik Cavling forskellige anekdoter at berette i forbindelse med sagaen om *hendes* mor, den navnkundige *Cille*, som var bomkone ved Hvidøre på Holbergs tid, og som varetog sit hverv, til hun var over hundrede år gammel.

Anekdoterne er apokryfe. Men mundtlige overleveringer er sjældent helt forkerte, og en af Petronellas efterkommere, Gurli Henriksen, er gået i krig med historien og har fundet bekræftelse på, at Cille virkelig har eksisteret. Rigtigt er det også, at hun blev 106 år gammel, og at hun døde på Hvidøre i 1823. Mere tvivlsomt er det, om hun har været bomkone helt så længe, og givet er det, at hverken hun eller hendes forfædre har været danske. Hun hed Cecilie Wikström og er i kirkebogen udtrykkeligt betegnet som svenskfødt. Datteren Pernille har slet ingenting med Danmark at gøre, men fa-

milietraditionen har ret i, at Pernille blev moder til den Anna Smyum, som fik Ole Kavling til mand. Den 106-årige har altså sin berettigede plads i slægtshistorien; men den påståede gamle forbindelse til danske slægter har ingenting på sig. Den varige kontakt blev først skabt af generationen, der fulgte efter Ole Kavling.

Hven er ved at skifte karakter. Et stort trafikelskab køber jorder op for at bygge hoteller og sælge sommerhusgrunde. Men endnu i 1972 kan man færdes gennem det grønne agerland og med en kyndig fører finde de gamle steder, som her er omtalt.

Den gård, som skomageren Nils Andersson købte, da han kom fra Hillehög i 1799, er dog revet ned og jorden delt mellem nabogårdene. Bygningerne skal have været noget større end standardmålet for gårde på Hven. Ingen af dem er store – naturligvis bortset fra Kungsgården, som er et betydeligt krongods – men ellers sad åboerne med et jordtilliggende på 30 tdr. land. Kun to bondebrug har været større, nemlig nr. 16, som var Ole Kavlings barndomshjem, og nr. 11, hvor søsteren Boel kom til at herske. De to gårde lå op til hinanden og var hver på 50 tdr. land. Boels gård er nu fredet som kulturminde. Den har fået navnet »Nämde-mansgården« og er stadig i slægtens eje, omsorgsfuldt passet af fru Alice Bengtsson og hendes datter, Boel Bengtsson.

Bengt Kavlings gård eksisterer stadig. Den har nummer 15 og ligger lidt nord for fædrengården. Boel overtog den efter ham i 1839 og drev den sammen med nr. 25, som var nabogården mod nordvest. Slægten har siddet på praktisk

talt al jord omkring Bäckviken og Hakens fyr helt op til Kungsgården. Men det var Boel og hendes efterkommere, der sad på gårdene, og dem alene, der kom til at føre slægten videre på Hven. De to Kavlinger, Bengt, »den mærkeligt geniale«, og Ole, som engang »gav tonen an mellem bønderne«, sad tilbage i jordløse huse. Næppe uforskyldt. Lidt gøgleri har der været i dem begge. Men midt i sin armod har Bengt dog fået en vej opkaldt efter sig. Det er ikke sikkert, at nogen af de mere solide gårdmænd på øen har opnået det. Og Oles slægt blomstrede, som vi ved, da den under nye forhold fandt det milieu, som gav grobund for dens særegne evner og anlæg.

Bengta i Lyngby

Vi er stort set færdige med de Kavlinger, som forblev på svenskekysten, og fremstillingen skulle nu samle sig om den danske gren af Hven-slægten. Vi var før i gang med Ingrids historie, som foreløbig sluttede med, at familien forlod Jægersborg teglværk og rejste til Norge; men i stedet for at tage tråden op her vil vi forlænge afbrydelsen lidt endnu for at give kronologien, hvad den har krav på, og først se, hvordan det gik den ældste af de tre søstre, som slog sig ned på den danske side af sundet.

Det var den ofte omtalte *Bengta*. Da hun kom til Danmark, var hendes kæreste fra Hven, Jeppe Olsson, allerede i gang som arbejder på Lyngby teglværk. Hun blev pige på gårdene i nærheden. I kirkebogen for Gentofte står hun ved sit bryllup opført som hørende til på Hovmarksgården. Bryllupsåret var 1854. Bengta var da 22 år gammel, ægtemanden 29.

Om Bengtas første ungdom er der fortalt lidt i det foregående. Hun havde som barn været »sommerpige« hos fiskerne i Tårbæk; et par overgange havde hun tjent hos en teltholderfamilie på Dyrehavsbakken. Efter konfirmationen var hun som sagt en kort tid hos Boel på Hven; senere, fra hun var 17 til 19, hørte hun til på Kungsgården, og i 1851 kom hun til Danmark.

De, som har kendt hende helt fra de unge år, er enige om, at hun alle dage var en selvhævdende ener. Hun kom i kon-

flikt med fasteren Boel, såsnart de skulle arbejde sammen. Men allerede fra barndommen er der vidnesbyrd om hendes behov for at hævde sig. Moderen, Anna Smyum, huskede et af hendes udbrud i tiårsalderen. »Mor«, sagde hun, »hvorfor er vi ikke rige som de andre i slægten? Hvorfor skal jeg kysse de bondekællinger på hånden?« Det er som at høre et ekko af faderen i hans gyldne ungdomsår: »Hvorfor skal vi arbejde gratis for den dovne præst?« Bengta var sin fars datter, fri og frels som han i sin ungdom, noget af en oprører, et godt hoved, men skarpere i trækkene, uden faderens lyse sind og lette charme. Til gengæld med en rig mødrearv af rodfæstet ansvarsfølelse – gennem hele livet en stærk og fængslende personlighed. For eftertiden ligger det nær at tænke på hende som sin generations Boel, dygtig og myndig som hun, usentimental og regerelysten, men – takket være arven fra møllerslægten – uden fasterens sære og uforklarlige svagheder.

I Bengtas panser var der tilsyneladende kun ét svagt punkt: Hun elskede sin Jeppe. Til min mor fortalte hun en gang i en fortrolig stund lidt af sin kærlighedshistorie. »Vi var lige håbløst fattige, far og jeg, og hver søndag aften, når han havde besøgt mig, sagde jeg til mig selv: »Næste gang gør du det forbi, for dette her kan aldrig blive til noget«. Men når søndagen kom, kunne jeg aldrig sige det. Tværtimod sagde jeg altid: Du kommer vel igen på søndag . . . jeg elskede den mand over alt i verden«.

Jeppe Olsson var nu også værd at elske. Han var en pæn og statelig mand, mild og god, klog og flittig. Han var født i et indsiderhus i Näs sogn i Skåne. Faderen hed Ola Hendriksson og skal have været en lidt forsagt, måske også lidt forsumpet almuemand, men Jeppe må i så fald ligesom

Bengta have fået gode egenskaber i arv efter moderen. I 1849, da han var midt i tyverne, kom han fra Landskrona til Kungsgården, og her på Hven blev kontakten sluttet med den purunge Bengta.

Som nygifte fik de deres hjem i et lille hus under Tjørnegården i Gentofte. Jeppe havde som sagt sit arbejde på Lyngby teglværk, der lå omtrent, hvor Jægersborg station nu ligger. Ejeren var den omtalte cand. pharm. F. C. Møller, som tidligere havde været indehaver af »Ulrikkenborg« i Lyngby. Ved salget af gården havde han beholdt teglværket som del af sin mærkeligt blandede forretning, hvis største aktiv ellers var en landskendt og indbringende medicinalfabrik i København. Ejendommeligt nok ofrede han så megen interesse på sine gøremål uden for pharmacien, at han i pharmaceutstandens officielle oversigter aldrig blev betegnet som andet end gårdmand og teglværksejer. Hans ærgerrighed havde ellers været at blive apoteker i Helsingør.

Når han nævnes her, er det fordi han på flere måder kom til at hjælpe de danske Kavlinger på vej. Hans omsorg for Ingrid er allerede nævnt. For Bengta kom det til at betyde noget helt afgørende, at han forfremmede Jeppe Olsson til mester på teglværket. Det skete engang i slutningen af 50'erne, og forholdet udviklede sig til et personligt venskab, som varede i mange år. Socialt var fabrikejeren og den unge mesterfamilie naturligvis ikke ens placeret. Men Møller kunne lide at snakke med den rolige og solide mester, og Bengta har uden tvivl betaget ham ved sin gode forstand og sit djærve væsen. Den gamle pharmaceut blev en ven af huset, en rådgiver og efter sigende noget af en hyggeonkel for de små, som voksede op på stedet. Kirkebøgerne i Lyngby viser, at han har stået fadder til flere af dem.

Om driften af teglværket er der ikke større at berette i en slægtshistorie. Værket gav et rimeligt udkomme til familien, men i slutningen af tresserne begyndte det at knibe med ler i lergraven, og Jeppe – der nu var oppe i fyrrene – var nødt til at se dig om efter noget nyt. Denne situation bragte gamle planer op i Bengta. Hun havde haft et lille vaskeri ved Vangede i ægteskabets første år, og nu fik hun lyst til at gå ind i dette sit gamle fag. Efter samråd med pharmaceuten overtog Jeppe et areal, som lå op til Lyngby kirkegård ved den nuværende Toftebæksvej. Grunden var et af Møllers aktiver, og her mente både han og ægtefællerne, at der med fordel kunne oprettes et større landvaskeri. Jeppe købte for 200 rigsdaler en gammel skovridergård, som skulle rives ned i Geel skov, og af materialerne herfra byggede han den ejendom, som snart efter skulle blive landvaskeriet »Fredlighed«. Fru Sofie Holm omtaler planlægningen i sine erindringer: »Hjulmand Priis og far tegnede det hele op på bordet med et stykke kridt, og efter det begyndte man at bygge!«

I den første tid blev vaskeriet lejet ud til en »blegmand«. Bengta arbejdede med i virksomheden for at friske sine gamle erfaringer op, og i nogle år kom pengene til husholdningen både fra vaskeriet og teglværket. I 1871 fik Jeppe Olsson skøde på grunden efter Møller, og omkring 1874 ophørte forbindelsen med teglværket. Jeppe indrettede en brændselsforretning på »Fredlighed«, og begge foretagender – både vaskeriet, som nu helt var overtaget af Bengta, og brændselsforretningen – kom hurtigt til at gå. Pharmaceuten har som gammel salgsmand nok forklaret sine venner, at der altid er penge i at tage besværet fra folk. Når husmødrene nu hos Jeppe Olsson f.eks. kunne få pindebrænde lige til at putte i ovnen, hvor de før havde måttet bakse med store

favnestykker, gik snakken fra hus til hus, og omsætningen skød i vejret.

Men det var dog først og fremmest vaskeriet, der fik interessen til at samle sig om »Fredlighed«, og det var Bengtas værk. Her kunne hun folde sig ud på en anden måde end før. Her var noget at dirigere, noget at regere med. Her blev Bengta den personlighed, som eftertiden husker. Mor har i »Hverdage« givet en beskrivelse af forholdene på stedet, da hun som ung pige blev indlemmet i familiekredsen. Mosteren havde da stået for styret i fem-seks år, men det føltes, som om »Fredlighed« og slægten havde hørt sammen i flere generationer, så sikker var rutinen efter disse få års forløb. Bengta kunne lægge tilrette, holde styr på hele flokken af koner og piger i vaskeriet, holde orden i forholdet til kundekredsen (som hørte hjemme i hele København), forestå en stor husholdning og oven i købet tage sin tårn med som vaskekone. Der lever endnu beretninger om, hvorledes tordenen rullede, når noget gik Bengta imod; men sur var hun ikke, til daglig regerede hun med et eget barsk humør, som tog brodden af de hvasse ord. »Luften var ladet med mod og energi«, skriver mor i sin bog. Som lærested kunne »Fredlighed« ikke have været bedre. Men skånsom var læren ikke i Bengtas tid!

Jeg lærte hende først at kende mange år efter. Mor sendte mig ud til »Fredlighed«, når der gennem skolen var skaffet mig frirejse til en ferietur i Norge. Så skulle der en frisk hilsen med op til Ingrid. Både Bengta og Jeppe var da oppe i halvfjerdserne. De boede på stedet og hyggede sig sammen i deres smukke hjem. Virksomheden var gået over til en af sønnerne, og Bengta havde nu tid til også at snakke med skoledrengen inde fra byen. Hun mindedes ved disse lejlig-

heder altid svogeren, min bedstefar, den pæne og gode Anders, som var gået bort så tidligt, men ellers fortalte hun om barneårene på Hven, om vandrelæreren, som på hendes tid havde været en stakkel, en gammel enbenet soldat, om fiskerhjemmene i Tårbæk og om somrene på Dyrehavsbakken. Og når hun mærkede sangbund hos sin unge tilhører, gik hun videre og berettede, hvad der faldt for om nære og fjernere kendinge. Stemmen var blevet svag med årene, men ordene savnede ikke noget i fynd. Hun havde sine etiketter på folk, og det var åbenbart en regel hos hende, at der var skrevet på begge sider. »Køn, men dum« hed det om en fælles bekendt; en anden måtte løbe med prædikatet »klog, men en so i sit hjem«. Jeg syntes, det var ganske underholdende. Om mor sagde hun: »Et dygtigt pigebarn, *men hun vidste det!*« Sådan fik enhver sit. Bengta kendte sandheden om dem allesammen, sandheden som *hun* nu så den, i og for sig aldrig ondsindet, nu på hendes gamle dage gerne med et lille overbærende smil i øjet, men uden vaklen som et udtryk for hendes hjertens mening.

Boel skal have haft de på samme måde, inden hun mistede magten over sig selv.

Både Jeppe og Bengta blev gamle folk. Jeppe Olsson døde i 1909, Bengta i 1922, begge godt oppe i firserne.

Ingrid i Norge

Blandt Kavlinge-børnene, som kom til Danmark, var Bengta som nævnt den ældste. Nummer to i rækken var drengen *Niels*, men jeg vil gerne holde søstrene sammen, også fordi de selv følte sig nærmere knyttet til hverandre end til broderen; de mente, at han i mange år isolerede sig lidt fra dem – eller måske var sandheden den omvendte – men i hvert fald vil jeg lade Niels vente en stund og gøre pigerne færdige først.

Og den næste var da *Ingrid*, min bedstemor, som vi allerede har fulgt et godt stykke på vej gennem hendes barndoms- og ungdomsår, indtil hun i 1877 med mand og børn var etableret i mesterboligen på Moss teglværk i Norge. – Bedstefar var på det tidspunkt 37 år gammel, bedstemor var 41, William 9 år, Carl 7, Svend 5, Thorvald 3 og Julius godt et år.

Kort efter ankomsten øgedes familien med en pige, der kom til at hedde Dagmar, men hun døde, inden hun var et år gammel. Navnet skulle ellers have levet i familien som et minde om den danske kongedatter, der senere blev kejserinde af Rusland.

Der er ikke mange kilder at øse af, når man prøver at efterforske, hvordan familien har haft det i de første 11 år på Moss. Vi ved, at sønnen Thorvald døde i 1878 – fire år gammel – men savnet glattes åbenbart ud inden længe. Bedstemor skriver senere ofte om »den lykkelige tid på »Vagthuset«. Der kom to drenge til, *Kristian* i 1879 og

Thomas i 81. *Andrea* kommer fra Danmark i 1880 og er med til at holde hus. Men om enkeltheder fra dagliglivet findes så godt som ingenting – mest vel sagtens fordi mor ikke har gemt sine breve fra den tid. Hendes samling (der er hovedkilden til hele dette kapitel) begynder først i slutningen af firserne. Men det vides, at drengene kommer på teglværket, efterhånden som de vokser til, og hermed vokser også fortjenesten for den samlede husstand. Økonomisk er stillingen i det hele taget mere sikker, end den havde været i Danmark, fordi produktionen nu foregår for ejernes regning og risiko. Mesteren er på fast gage: 100 kr. om måneden og fri bolig. Det regnedes for en god aflønning i de tider.

Ejerne var to af byens matadorer, konsulerne Gerner og Nyqvist, som også drev andre lokale foretagender i fællesskab, bl.a. et af byens 14 brændevinsbrænderier. Dette ejerforhold førte til, at bedstefar med tiden blev mester på brændevinsbrænderiet i de perioder, da teglværket lå stille på grund af vintervej eller vanskelige byggekonjunkturer.

Som antydte hed tjenesteboligen »Vagthuset«. Man har senere gisnet om, hvor navnet skrev sig fra, særlig om det havde noget at gøre med tidligere militæranlæg; men lokalhistorikere mener, at stedet simpelt hen er døbt af værkets arbejdere. »Vagthuset« lå ved indkørslen; her var kontoret, og her boede manden, der »passede på dem allesammen«. Mere skal der åbenbart ikke lægges i navnet.

Efter billederne at dømme var det en ganske anselig bygning, og under skiftende vilkår kom den til at danne rammen om familiens tilværelse i en hel lille menneskealder. Mor var på besøg fra Danmark med sin ældste dreng i 1888.

I »Hverdage« skildrer hun hjemmet og det muntre liv, der dengang udfoldede sig på »Vagthuset«. Ikke mindst mærker hun sig bedstemors fornøjelse over den flok af unge glade piger, som nu sværmer om hjemmet og de unge sønner!

Den ældste, William, er blevet 20 år gammel. Det ser ud til, at han samme år er ved at komme ind på en marine-skole på Horten. Rimeligvis har han været ude at sejle en tid forinden.

Carl, som er 18 år, arbejder derimod støt og stadig på værket, og det samme gør Svend og Julius, men Carl røber i et julebrev til sin store søster i København, at han er ved at blive utålmodig efter at komme bort fra Moss (»dette rottehul«). Han vil til Danmark og lære noget på et større og mere moderne værk. Det bliver nu ikke til noget. I stedet for tager han ud at sejle som maskinist. Han må som meget ung have bestået en eller anden maskinpasserprøve, antagelig for at få lov til at passe dampmaskinen på værket.

Også Andrea synes en overgang at være blevet lidt træt af Moss. Hun tager plads i Christiania – muligvis for at lære modesyning derinde – men der er stadig ungdom og glade dage i mesterboligen.

Året efter mors besøg ændres billedet imidlertid på afgørende måde. Bedstefar dør, kun 49 år gammel. Indtil fire dage før sin død havde han været rask og stærk som en ung bjørn, men en morgen får han et ildebefindende, mens han er inde i teglværkssovnen for at se til stenene, før brændingen skal begynde. Han når at komme hjem til »Vagthuset«; der bliver sendt bud efter en læge, senere efter to, de begynder at kurere på ham, men som timerne går, står det klart, at

galdeblæren er bristet – der er intet at stille op. Han lever i fire døgn, så er det forbi.

Moss Avis bringer en nekrolog, der vidner om den smukke position, Anders Nielsen havde vundet i byen i løbet af de forholdsvis få år, han havde arbejdet der; men mere besked får man gennem et langt brev fra bedstemor til familien i København om dagene omkring begravelsen. Læst med nutidens øjne giver det et tidsbillede, som er værd at kende, men det afspejler først og fremmest det gode sindelag, der har hersket i familiekredsen. Brevet fortjener at blive gengivet her.

Det begynder med en tak for Hannes to breve, som er modtaget sammen med et fra Carl i London. »Til ham havde vi telegraferet, den stakkels gut, det var et frygteligt slag for ham, men han skriver så trøsterigt til mig, at han skal arbejde så meget han kan, for at ikke jeg eller de små skal mangle noget, og det samme siger de alle. Det er en stor trøst at have så gode og kærlige børn. Svend har været udmærket flink i denne sorgens tid. Han både opretholder familien og ordner arbejdet på værket så godt han kan. Nu en af dagene kommer Carl hjem og bliver her for det første. Så er det meningen, at William vil søge om afsked. Nyqvist har skrevet et andragende, som medfølger ansøgningen, hvori han fremhæver min svære stilling og siger, at William kan få sin faders plads, så han derved kan forsørge familien. Kunne det bare blive ordnet på den måde, så fik jeg da beholde mit kære hjem, hvor jeg har levet så mange lykkelige dage, og hvis vi så alle slutter os sammen, så får vi vel det daglige brød. Men tungt og sorgfuldt bliver livet for mig, som har mistet så meget. Han var så god, kærlig og opofrende for mig og os alle. Ak, hvor glad og stolt har jeg

ikke været, fordi jeg har haft en sådan mand. Men jeg har da gudskelov sat pris på hans godhed førend nu efter døden, jeg har altid med et kærligt sind gjort, hvad jeg har kunnet for at gøre ham livet lyst. At se ham glad har altid været min største lykke.«

Brevet fortsætter med at omtale begravelsen. »Graven er i den pæneste part af kirkegården, lige ved kapellet, men jeg måtte også betale dobbelt pris for den. Vi syntes alle, det var så uhyggeligt at få ham hen i den afkrog, som var os anvist, så jeg gav 5 kroner til, og vi fik byttet over. 70 kranse smykkede hans kiste og grav. Han blev båret til graven af sine arbejdere og fulgt af alle kontorfolkene samt konsulerne Gerner og Nyqvist og en stor del af byens borgere.«

Efter at have skrevet om William, som nu er udkommanderet på ny, vender hun tilbage til spørgsmålet om pengene og det daglige brød. Hun har fået 40 kr. »fra foreningskassen«, men de er allesammen gået til begravelsen. »Vi havde lidt tilgode hos en mand, som havde købt vores båd, det hjalp lidt, men jeg kom endda i en gæld på 15 kr., og nu har vi ikke mere end det, Svend kan tjene. Men nu skal Andrea begynde at sy. Hun kommer hjem i aften fra Christiania, hvor hun har hentet sit tøj, og hun vil hjælpe os med sit.«

I slutningen af brevet vender tankerne tilbage til det dybe savn af ægtefællen: »Du må ikke sige noget, fordi jeg ikke har skrevet før, men jeg kan ikke have mine tanker henvendt på andet end sorgen og det allernærmeste. Denne uge har rent nedtrykt mig, når jeg går her alene . . .«

Det blev ikke William, men Carl der kom til at overtage mesterpladsen. Det skete, såsnart han kom hjem fra England, og skønt han på dette tidspunkt kun var 19 år gammel, blev han – tilsyneladende uden vanskeligheder – anerkendt både som leder af virksomheden og som overhoved i familien. Bedstemor var ellers myndig nok i sin lille kreds, men selvfølgelig måtte der et mandfolk til at råde i vigtige sager, og Carl tog det da også som en helt naturlig ting, at det nu var ham, der havde ansvaret; han lagde sin løn i familiens kasse som faderen havde gjort det, han bestemte, hvad hver af de andre måtte afse til det fælles vel, og som årene gik, og de små nåede konfirmationsalderen, var det ham, der havde spekulationerne over, hvad de skulle sættes til. De ældre var jo uden videre vokset ind i teglværksrytmen og arbejdede hos ham, men byggeindustriens evige svingninger gav utryghed i teglværksdriften, og han ville derfor gerne have de to yngste ind i noget mere sikkert. Han overvejede at sætte dem i håndværkslære eller få dem ind ved en af etaterne. Thomas kom på et maskinværksted, men fandt sig dårligt tilrette og vendte snart tilbage til teglværksarbejdet. Kristian – som alle dage havde været den mindst robuste af brødrene – skulle efter Carls plan have været jernbaneelev. Af en eller anden grund blev det ikke til noget. I stedet for kom han et par år efter på seminarium og blev lærer.

Længe inden da havde sømanden William fået sin styrmansseksamen og flakkede nu fri og sorgløs verden rundt som skibsofficer. To af flokken var altså gået tabt for teglværksfaget, men Carl, Svend, Julius og Thomas holdt fortsat den fædrene tradition oppe.

Dog ikke allesammen på Moss. Da Carl havde styret teglværket og husstanden i fire år, blev han mester i Christianssand på et værk, der var tre gange så stort. Svend, som nu var 21 år gammel, arvede mesterpladsen på Moss og klarede det tilsyneladende pænt. I et julebrev til sin søster i København skriver han, at han er blevet rost af konsul Gerner for sit første årsregnskab. Værket havde givet et rent nettooverskud på 3600 kroner!

På baggrund af så megen soliditet var det jo kun naturligt, at Svend måtte tage skridt til at gifte sig og sætte bo. Det skete, og bedstemor mente da, at hun kunne gøre mere nytte andetsteds. Hun flyttede med Julius, Kristian og Thomas til Christianssand og førte hus for familien i Carls mesterbolig. Stort set kom tilværelsen da til at forme sig som en videreførelse af livet på Moss. Man sukker lidt over savnet af den gamle omgangskreds, men rykker så meget tættere sammen indbyrdes.

For en kort periode brydes kontakten med det gamle »Vagthus«, idet Carl i 1894 skaffer Svend en mesterplads i Lillesand, en naboby til Christianssand. Svend lader sig lokke af værkets størrelse, men han går åbenbart til sagen uden større tillid. Efter at han har sat sig ind i forholdene, forklarer han sin søster i København, at både ovn og maskiner er gamle og uøkonomiske. »Dette her må før eller siden ende med en bragende konkurs«, siger han. Dagliglivet er heller ikke som på Moss. Bønderne, som ejer værket, er mutte og mistroiske. Tonen på egnen er i det hele taget underlig tvær og forbeholden. »Vi må gå og finde på vittigheder selv for at få noget at le af«, siger han, »men gudskelov at vi da kan *det*«.

Spådommen om værkets levemuligheder gik i opfyldelse inden et år. Så var man fallit, konjunkturerne slog de svage ud, og da Svend ikke kunne komme tilbage til Moss og »Vagthuset«, fordi værket også dér var ramt, måtte han ned til Carl i Christianssand og ligesom de yngre brødre arbejde for 18 kr. om ugen. Carl er som sædvanlig på stikkerne for at finde noget bedre. »Svend er dygtig til alt«, skriver han, »det er synd, at han skal gå her og mase for så lidt, især nu da han har både kone og barn, men det skal nok lykkes at komme på sporet af noget.«

Selv klarer Carl sig pænt trods de dårlige tider. Værket går godt, fordi han – som brødrene siger – både er en fin administrator og en god sælger. Med sine 25 år hævder han sig allevegne i kraft af sin naturlige myndighed og sin smidighed. Hans nye bysbørn får øje på de muligheder, der ligger i ham. Man ser det antydningvis deri, at den lokale industriforening sammen med kommunen tildeler ham årets studielegat, for at han kan hjemføre den nyeste viden fra udlandet om teglværksindustriens mekanisering. Rejsen går til Danmark og Tyskland, og det ser ud til, at han får meget ud af turen. De ny erhvervede kundskaber har han uden tvivl ladet byen og værket få fuld andel i, men han kommer ikke selv til at realisere dem i Christianssand. Straks efter hjemkomsten får han et tilbud fra konsulerne på Moss om igen at overtage værket dér, nu antagelig til en større gage. Han får Julius antaget som sin afløser i Christianssand. I forvejen har Svend fået en mesterplads på et stort værk lige uden for Christiania, men nu er kontakten med »Vagthuset« altså genoptaget, og tre af brødrene er mestre – 25, 23 og 21 år gamle.

Carl får frie hænder til at modernisere værket på Moss, hans indflydelse bliver i alle henseender større, og med den bedre stilling får han samtidig mulighed for at gifte sig.

Bedstemor refererer bryllupsdagen med åbenbar glæde over, hvilken stads der bliver gjort ud af begivenheden, og hvor mange kostbare gaver de unge får fra nær og fjern, men hun kan ikke skjule sin ængstelse for, at bruden vil være for fin til »Vagthuset«. Hansine Helander var meget smuk og meget omsværmet, og hun havde ført sig på en måde, som lod forstå, at hun ikke var sindet at gå til brude-skamlen med hvem som helst. Brødrene fra »Vagthuset« kendte hende, og de spåede Carl en trang lykke med Hansine. »Synd at den flinke karl nu skal gå hen og blive kagekonemand«, skriver en af dem. Men Carl kendte både pigen og sine egne evner – han fik som sædvanlig tingene til at gå. »Du vil ikke kende Hansine igen«, skriver han til sin søster i København nogle måneder efter brylluppet, »hun skurer og skrubber og er ellers den nydeligste lille borgermadamme, du kan tænke dig«. Lidt tøvende bekræfter bedstemor det i et senere brev, og efterhånden giver også brødrene køb: Carls valg var måske alligevel ikke så dumt. Sandt at sige vedbliver der at være en lille smule afstand, men ingen kan sige, at den unge kone ikke er venlig, ejheller at hun ikke er dygtig til sin gerning. Hun var anderledes end svigerinderne, og hun vedblev at være det, men hun passede netop til den dygtige og fremadstræbende Carl, og de kom da også til at leve et smukt og harmonisk ægteskab, som varede, til begge var oppe i firserne.

Disse linier hører måske mere til i en anden forbindelse. Men Hansine blev faktisk den, som satte præg på »Vagthuset« i disse år omkring midten af halvfemserne. Ret lang

tid kom det ikke til at dreje sig om. I 1897 tog Carl imod et tilbud om at blive disponent for Christiania Mørtelværk, og samtidig blev han F. L. Smidth-mand i Norge. Den sociale position blev dermed anderledes. Familien flyttede til Bestum og var snart vel forankret i hovedstadens gode borgerskab.

Men inden sin afgang fra Moss sørgede Carl som sædvanlig for, at brødrene tog arven op efter ham. Først blev Julius mester, senere Thomas. Først i 1907 – tredive år efter at Anders Nielsen var kommet fra Danmark – ophørte slægtens forbindelse med det gamle »Vagthus« på Moss.

☆

For ikke at klippe billedet af min norske bedstemor helt i stykker, må jeg nu prøve at tegne et portræt af hende som andet end den lidt splittede biperson, hun har været i det foregående.

Hun var et muntert og kærligt menneske, forstandig og myndig på sin egen vis, hun fik gerne tingene til at føje sig, som hun ville, men hun var »til at snakke med«. Hun regerede ikke. Folk kom i godt humør allevegne, hvor hun viste sig.

Selv traf jeg hende første gang, da hun var 60, og jeg husker hende bedst fra den tid, da hun var 70, men jeg så hende forøvrigt mange gange senere. Som før sagt blev hun over 90, og som det plejer at gå, er det gerne de sidste indtryk, der får lov at blive stående. Når vi unge senere talte om bedstemor, så vi for os en lille spinkel kone, krumbøjet af alderdom, halvvejs blind, men stadig med stærke rester af et vågent sind og et godt humør. Hun skrev breve til sine børn, endnu da hun var halvfems. Med pennen i hånd filosoferede hun til det sidste over livets glæder og sorger – altid

mest over glæderne – men det sker også, at hun sender moederlige råd til børnene (som nu er i nærheden af de 70), eller hun sender lange indviklede strikkeopskrifter, hvis en eller anden har bedt derom, og hun er stadig optaget af, hvad der sker omkring hende.

Men som man vil forstå, havde hun mange års andet arbejde bag sig, inden hun satte sig til hvile i lænestolen med sit strikketøj, og hvorledes var hun da i disse sine travle arbejdsår?

Det falder i øjnene, at hun egentlig ikke lignede søstrene ret meget. Det gælder det ydre. Hun var mindre og havde andre ansigtstræk. Men det gælder hendes fremtræden i det hele taget. Hun var aldrig nogen robust slider som Bengta og havde ikke som hun en Boel's trang til at dirigere. På den anden side var hun ikke som den yngre Petrea, der tålmodigt bar sine fattige kår og sit eneansvar for mand og børn. For en nutidig betragtning levede de naturligvis alle tre i et evigt slid, fordi der var små indtægter og store børneflokke. Men Ingrid havde det lettest. Hun skulle ikke skaffe kontanter til huse. Bedstefar ville ha' hende hjemme, hed det, og det passede vist ikke dårligt til bedstemors egne ønsker. Af natur var hun mere en Kavling end en Smyum, og ungdomsårene i københavnske borgerhjem har rimeligvis været med til at nære hendes medfødte anlæg ved at give hende indblik i andre livsformer end dem, søstrene havde med sig fra fisker- og bondestuerne ude i herredet. Intet tyder på, at hun var bedre begavet. Alle tre søstre var gode hoveder. Bengta var uden tvivl en stærkere karakter, og trods sin fattigdom ejede Petrea måske et festligere sind. Men Ingrid havde set mere, og i modsætning til søstrene

havde hun taget sig tid til også at læse. Jeg tror, man tør sige, at hun spændte lidt videre og spillede på flere strenge. Ved lejlighed trak Bengta på skuldrene ad denne Ingrid, som brugte tid på så unyttige sager. Til gengæld var den gode Petrea fuld af beundring for denne søster, der var så dygtig og vidste så meget!

Sin egentlige position havde bedstemor dog sikkert blot ved at være gift med Anders Nielsen. Ham så jo hele omgangskredsen op til – og bedstemor da ikke mindst. Men på sin egen måde. Den ældste af døtrene fra »Fredlighed«, Sofie Holm, har i nogle slægtsoptegnelser skrevet om sin moster Ingrid, at hun gik mindre op i det daglige slid end søstrene, men hun svigtede aldrig i omsorgen for sin mands gerning. »Han var stor og statelig, dygtig, veltalende og myndig. Men uden at han selv vidste af det, var det gerne den kloge Ingrid, han rettede sig efter og støttede sig til«. Sofie Holm går så vidt, at hun kalder den beundrede onkel Anders for *hånden*, men Ingrid for *hovedet* i deres fælles virke. Det er nok lidt overdrevet. Men en god og klog hustru var hun, og det betragtede hun ganske klart som sin egentlige livsopgave. Sålænge bedstefar levede, spillede børnene en underordnet rolle i familielivet; ægtemanden og forsørgeren var alene midtpunktet i det lille solsystem. Mor har sagt det flere gange, og Sofie Holm bekræfter det i sine optegnelser. Hun var i Amerika, da bedstefar døde, og hun tænkte øjeblikkelig: »Nu går tante Ingrid til bunds, således som hun elskede den mand og satte ham højt«. Men hun føjer til: »Senere har sønnerne fortalt mig, at hendes omsorg ligesom flyttedes over på dem.« De ældste af dem var jo voksne nu, én efter én tog de gerningen op efter faderen,

og hun vedblev således at være »teglværksmor« i mange år, ikke blot i den forstand, at hun var husholderske for gutterne, men hun kiggede med i de kontrakter, der blev skrevet; sammen med Carl var hun virksom, når der skulle skaffes »emploj« til de unge, hun fik den ene til at hjælpe den anden, når der skulle overtages forpagtninger eller lægges penge på bordet til eksamenslæsning o.lign. En lille smule af en Boel har der altså været i hende alligevel, talent for at arrangere, men – til forskel fra Boel og de gamle Kavlinger – ingen trang til at bringe sig selv i rampelyset.

Der skete lidt af et brud i hendes tilværelse, da den sidste af teglværkssønnerne giftede sig, og hun blev husholderske for den næst yngste, Kristian, der var blevet landsbylærer. Men hun stillede sig hurtigt om. Gennem brevene til København er det morsomt at følge, hvordan hun nu går op i de nye problemer om herredsstyret og skolesagerne og ikke mindst om eksamensdagene med besøg af præst og andet storfolk. Til tider er hun lidt bitter over de nærige bønder, som gør brug af deres ret til at holde skolen lukket i fire sommer måneder uden at skulle betale læreren løn i den tid. Men som sædvanlig finder hun trøst også her. Sommeren er højsæson for teglværkerne, og der er brug for Kristian som kontorist rundt omkring hos brødrene. Selv begiver hun sig ud på en årlig odysseé til de gifte børn. Det var fast tradition, og besøget i familierne blev altid imødeset med forventningsfuld glæde. En gang imellem var hun også hos Hanne i Danmark og opfriskede forbindelserne med gamle venner fra Jægersborg og Lyngby. Som en munter oplevelse fra disse ture refererede hun bl.a. for mor, at Bengta havde taget imod hende med spørgsmålet, hvorfor hun i himlens navn

lå og rakkede rundt i et fremmed land. »En gammel kone på over tres! Du kan jo ligge og dø hvad dag det skal være, og måske sætte dine børn i udgift til at få dig sendt hjem! Men vær's god, kom indenfor. Jeg er selvfølgelig ikke ked af at se dig, dit tosehoved.«

Referatet ligner bedstemor, hun kunne tage folk på kornet, skarpsindigt, men med et lunt blink i øjet. Ved en rund fødselsdag sendte Henrik Cavling hende en stor beretning fra Hven med billeder af de daværende slægtninge på øen, og hertil føjede han en beskrivelse af, hvordan det i øjeblikket gik Bengtas børn. Bedstemor var hjertensglad for denne hilsen fra den store bladmand. »Kun et godt menneske ville gøre sig den ulejlighed for en gammel kones skyld«, skriver hun til København. »Og beretningen om børnene fra »Fredlighed«. Storartet! Han fortæller om dem allesammen undtagen sig selv og Frejlif – *for de er jo redaktører og må være beskedne!*«

Sine sidste tyve år levede bedstemor på Moss hos sin datter Andrea og hendes mand, slagtermester Frederik Olsen. Hun havde det godt hos disse udmærkede mennesker, men naturligvis gik det ned ad bakke, hukommelsen svækkedes, skikkelsen blev som sagt lille og spinkel, hun kom til at se dårligt, men både hjertelaget og humøret var det samme næsten til det sidste. Hun døde stille og fredeligt i sit fire og halvfemsindstyvende år og ligger begravet på Moss kirkegård.

Petronella i Gentofte

Petronella – eller *Petrea*, som hun altid blev kaldt – var som før sagt den eneste af Kavling-døtrene, der er født på Hven. Det skete i 1838. Som sine ældre søstre begyndte hun, da hun var 7–8 år gammel som sommermedhjælper i Skovshoved. Efter konfirmationen tog hun fast ophold i Danmark, men det har ikke været muligt at følge hendes veje her i landet gennem de første ungdomsår. Givet er det kun, at hun arbejdede sig væk fra fiskerlejerne og »op i landet«. I begyndelsen af tresserne finder vi hende som tjenestepige på Stenerødgård ved Lyngby. På dette tidspunkt er hun forlovet med en af Jeppe folk, Hans August Clausen. Vi har det ikke sort på hvidt, men det kendes fra en overlevering, der knytter sig til krigen i 1864. August skulle med ud og forsvare fædrelandet, men inden han drog afsted, kom de to søstre Petrea og Bengta til at tale sammen. August havde som sagt arbejdet på Lyngby Teglværk en tid, hvor Bengtas mand, Jeppe var mester, og hun havde dér lært ham at kende som en køn og munter ung mand, men – som sjællænderne dengang sagde – »inne så hævngherrig på arbejdet« – og måske også lidt småt kørende med åndsevner. Bengta ville derfor gerne have forbindelsen brudt, men hun syntes ikke, hun ligefrem kunne sige til søsteren, at kæresten efter hendes mening var en sinke. Så benyttede hun krigsindkaldelsen som påskud og sagde: »Jeg synes, du skal slå op med August nu. Sæt han kommer hjem som invalid, *hvad skal du så med ham?*« Petrea svarede som det godsindede menneske, hun

var: »Kommer han hjem som invalid, skal jeg skaffe ham det daglige brød. Hvad havde du ellers tænkt dig?«

Nå, August kom uskadt gennem krigen, og i 1865 blev han og Petrea gift i Lyngby kirke. At den lille samtale to år før ikke havde gjort noget varigt skår i forholdet mellem søstrene ses deraf, at svogeren, Jeppe Olsen, var en af forloverne ved brylluppet, og da den førstefødte i ægteskabet, *Oscar Johannes*, året efter skulle døbes, var Bengta selv gudmoder. Petrea bar ikke nag (men den gode sjæl huskede alligevel samtalen til sin dødsdag).

Af kirkebogen i Genftote kan vi se, hvordan onkel August's karriere forløb, sålænge der kom børn i ægteskabet: arbejdsmand, vejmand, teglværksarbejder, arbejdsmand, arbejdsmand, arbejdsmand. Og kunne kirkebogen fortælle os om tante Petreas livsløb i de samme år, var billedet ikke blevet mere glansfuldt. Til at begynde med tog hun sin tørn på teglværkerne om sommeren og vaskede for folk om vinteren. Senere var hun vaskekone året rundt. – Og ind imellem formerede hun altså verden. Efter Oscar kom *Anna Cecilie* i 1868, *Isca* i 71, *Carl* i 75, *Johanne* i 79 og *Adolph* i 81.

I de første år af ægteskabet boede de unge i Højers hus ved Lyngbyvej, samme sted hvor først Bengta og senere Ingrid havde boet. Senere flyttede tante og onkel til en et-værelses lejlighed i Mitchellstræde i Gentofte. Som barn besøgte jeg dem der, og jeg har bevaret indtrykket af, at de boede smukt og hyggeligt i den gamle længe. Senere har jeg gjort mig mine tanker om, hvordan der mon har set ud, da der var seks børn hjemme og både faderen og moderen gik på arbejde. Jeg har også spekuleret over, hvordan man fik

husholdningen til at løbe rundt med de penge, der kom til huse. Onkel tjente tre kroner om dagen, når han havde arbejde (men det var langt fra altid han havde det), og tantes dagløn var konstant en krone og kosten.

Men det gik altså, og som regel gik det endda med godt humør. Onkel August var ikke så ringe, som Bengta havde ment. Han stak ikke dybt, han var heller ikke »hævngerrig på arbejdet«, der var ingen opdrift i ham, han var barnlig og naiv, men han var et ordentligt og et rart menneske. Børnene hang ved ham. Når tante kom hjem om aftenen, kunne det ske, at alting flød i huset. »Jo, men vi legede så godt«, forklarede August til sin undskyldning. Troskyldig og ansvarsløs, som han var, fandt han en dag, da børnene var væk, på at anstille sig død, lige før tante skulle komme hjem. Hun kastede sig hulkende over den »afsjælede«, som efter et øjeblik forløb satte sig op på gulvet og smilede så glad som selve pinesolen. Den ellers så godhjertede Petrea stak ham en lussing, så han væltede omkuld igen. »Åh, dit gale menneske!« råbte hun, »bliver du da aldrig færdig med dine narrestreger?« »Ja, men søde Petrea«, svarede han forundret, »jeg ville jo bare se, om du elskede mig«.

Den oplevelse huskede han, men han vedblev efter sin natur at være lige naiv både i godt og ondt. I min barndom hørte jeg ham fortælle om et af sit livs store øjeblikke. Han var en søndag gået med far igennem Kastels-porten, og skildvagten havde klappet hælene sammen og knaldet bøssen i stenbroen, som han dengang skulle for en sergentuniform. »Tænk jer«, sagde onkel stolt, da han kom hjem, »jeg tør næsten bande på, han troede, jeg var Arnolds far. I sku' se, hvor han stod ret, karlen, og det var tydeligt nok, hvad han tænkte: Den gamle dér, det er faderen!«

I onkel August's slægtslinie har Personalhistorisk Institut påvist, at han var af adelig afstamning – omend langt ude på mødrene side. Det lønner sig nu næppe at gå for meget i enkeltheder med den sag. Tråden er meget lang og meget tynd (og Personalhistorisk Institut er ikke alt for pålideligt), men i en slægtsbog tør man vel ikke helt undlade at nævne en detaille af så stor fornemhed.

Tante Petrea var imidlertid glad for sin August, ikke fordi han var fornem, men fordi han var mild og ikke mindst fordi han var pæn. Mild var hun selv, men nogen skønhed havde hun aldrig været. Som jeg husker hende, var hun høj, kantet og duknakket (som Kavlingerne var) med et langt magert ansigt og en altfor stor næse. Alligevel var hun en værdig kone at se på, gerne klædt i sort velsyet tøj og med den sjællandske folkedragts smukke sølvnakke bag i huen. Man lagde mærke til hende og syntes, hun så interessant ud. Men hun var mere end en særpræget figur. Jeg vil påstå, at hun var et af de festligste mennesker, man kunne opleve. Ikke sådan, at hun trængte sig på for at gøre sig bemærket og være underholdende, men i sin stiltfærdige hyggelighed fik hun altid spredt godt humør omkring sig. Hun havde Kavlingernes åbne blik for alt, hvad der skete i hendes nærhed og en helt enestående evne til at få tingene til at lyse, når hun fortalte om dem. At hun stod over sin ægtefælle i intelligens siger jo efter det foreliggende ikke ret meget, men hun var bedre begavet end de fleste, og selv i de tider ville hun utvivlsomt kunne have drevet det vidt, hvis hun ikke havde været så hårdt spændt for med den rare, men enfoldige mand og deres mange børn.

Onkel August døde i 1899, 60 år gammel. Han kaldes da i kirkebogen jernbanearbejder. Tante Petrea beholdt lejligh-

heden i Mitchellsstræde, men boede den meste tid af sin enkestand hos datteren Anna på gartneriet »Triumph« mellem Lyngby og Bagsværd. Hun døde i 1909 og ligger begravet sammen med sin kære August på Gentofte kirkegård.

– Om børnene fra ægteskabet fortælles senere.

Onkel Niels

Der var forskel på de tre Kavlinge-søstre, som kom til Danmark, men de lignede hverandre i én henseende: de havde Kavlinge-sindet, de var åbne, de kendte ikke til mindreværdsfølelser, de havde humør og gå-på-mod, forstand og fantasi i en lykkelig forening.

Anderledes var broderen *Niels*, der synes at have arvet moderens mere indesluttede og stillestående natur.

Som nævnt havde han slået sig ned i Skodsborg, da han var nitten år gammel. Rimeligvis er han begyndt som hjælper hos sin ældre halvbroder Anders, der, som tidligere sagt, var Ole Kavlings søn med den landsforviste Kirsten Månsdotter.

Nogle år efter blev han gift ind i en fiskerfamilie, der ligesom han selv stammede fra Skåne. Det står ikke helt klart, om bruden, Johanne Andersson, ved brylluppet har haft sit hjem i Skodsborg, eller hun er kommet fra Hvidovre. Begge muligheder foreligger. Vi kan kun se, at hun er otte år ældre end Niels, og at hun bringer et barn på syv år med sig i ægteskabet.

Ved folketællingen i 1860 finder vi familien i et indsidderhus på Hvidovre Mark tilhørende onkel Niels, i protokollen kaldet Olufsen. Husmoderen er da 34 år gammel, hendes datter, Lisbeth Bentsen, er 9 år, født på Hven (og formodentlig den uskyldige årsag til, at moderen har måttet rejse fra øen). Endvidere er der nu i hjemmet et udøbt pigebarn

på to måneder – den senere *Anna*. To af husmoderens brødre, begge fiskere, bor i samme hus.

Ægtemanden er fraværende ved folketællingen. Han er kommet i karambolage med birkedommeren, som efter sigende skal have været mere stikken, end man var vant til på Hven. Familietraditionen hævder, at det drejede sig om »en bagatel i forbindelse med toldloven«, men på de tider var forseelsen stor nok til, at Niels på sine gamle dage måtte affinde sig med ingen alderdomsunderstøttelse at få. Sandsynligvis havde han, længe inden dette spørgsmål blev aktuelt, kunnet få den lille skønhedsfejl slettet i sine papirer, hvis han havde søgt derom, men Niels var sen i vendingen, når der skulle skrives, og derfor blev der ikke gjort noget ved sagen.

Efter episoden flyttede familien til Niels' gamle arbejdsplads i Skodsborg, og her i en af fiskerhytterne fik Johanne endnu to børn, *Alexandra* (f. 64) og *Axel* (f. 67).

I slutningen af 70'erne gik Øresunds-fiskeriet så meget tilbage, at familien måtte ind til København, hvor Niels tog arbejde i havnen.

Herefter er der i og for sig ikke meget at sige om ham. I kirkebøger og folketællingslister kaldes han i de følgende tyve år snart sandgraver, snart kusk, men som oftest blot arbejdsmand. Efter overleveringen skal han have været en støt slider, lidt tung i det, men en god familiefader og en pæn mand. Jeg husker ham fra hans sidste leveår, og når jeg senere i skolen lærte om profeterne, stod de altid for mit indre øje i onkel Niels' skikkelse. Han var med sin kraftige bygning og sit store hvide skæg virkelig værdig at se på. Midt i 90'erne var han blevet enkemand. Denne situation

havde han svært ved at klare, og kort tid efter kom han på »Almindeligheden«, hvor han døde i januar 1900. Han blev altså 66 år gammel.

– Der var som sagt tre børn i ægteskabet: *Anna* (f. 1860), *Alexandra* (f. 64) og *Axel* (f. 67). Om dem og deres efterkommere følger beretningen senere.

Bengtas børn

Efter at vi nu har fulgt de fire danske Kavlinge-søskendes livsløb, skal vi se på det næste slægtled, men da der var fem og tyve børn i de fire's ægteskaber, bliver det nødvendigt, at gøre fremstillingen lidt mere knap. Nogle af de fem og tyve var så markante, at de må omtales nogenlunde udførligt, men ellers nærmer vi os det stadium, hvor vi er nødt til mere at registrere end at karakterisere.

Vi begynder med Bengtас og Jeppe Olsens børn. De fik 9, mens de boede på Møllers teglværk. En dreng var død som lille, men de otte levede og voksede op i Lyngby. Skolelærdommen blev kun nødtørftig, men tiden viste, at der var sjældne evner i disse børn. Nogle af dem kom helt til tops og huskes i offentligheden længe efter deres død. Mest berømt blev *Henrik Cavling*, men det gælder for dem alle, at de gjorde sig gældende, hvor som helst de valgte deres placering.

Den ældste hed *Sofie Amalie*. Hun var født i 1855 (lidt tidligt i ægteskabet, skriver hun i sine erindringer, »til usigelig forargelse for bedstefaderen Ole Kavling, der som god gammel farisær havde glemt sine egne meriter på Hven!«). Som voksen kom Sofie til at ligne sin mor i det ydre; hun blev høj og duknakket som hele denne gren af Kavlingerne. Men hun var hverken en Bengta eller en Boel af sind; hun var sikker og myndig som moderen, men på en egen mild

og venlig måde. I sin pure ungdom havde hun drømt om at blive gift med en af Pål Olssons sønner på Hven, men kæresten sveg hende for en rig gårdmandsdatter. Så giftede hun sig med en glasmager fra Lyngby, men blev tidligt enke. En overgang var hun redaktør af et månedsskrift i Jylland. Bladet var ikke noget verdensforetagende, men Sofie bragte emner på bane, som gav genlyd i den offentlige debat og kaldte store navne frem som f.eks. Edvard Brandes og Bjørnstjerne Bjørnson. Sukces'en førte til tilbud om stillinger i dagspressen, men skønt bladarbejde tiltalte hende, sagde hun nej og rejste snart efter til Amerika, hvor hun blev gift med snedkermester Georg Holm fra Ålborg. Sammen flyttede de hjem til Danmark, hvor de blev dygtige forretningsfolk. Sofie Holm døde som enke efter Georg Holm i 1931. Der var ingen børn i ægteskabet.

I en slægtsbog vil det være rimeligt at nævne, at Sofie Holm efterlod sig et halvt hundrede håndskrevne sider slægtshistorie. Jeg havde i mange år vidst, at de eksisterede, men ingen var længer klar over, hvor de var havnet. For nylig fik jeg dem imidlertid i svensk oversættelse fra en af Boels efterkommere, direktør *Bengt Lundegard* i Gøteborg, og med hans tilladelse har jeg her i bogen nået at supplere fremstillingen med et og andet træk fra fru Holms optegnelser. De har jo den særlige værdi, at de bygger på personlige iagttagelser, som ligger over hundrede år tilbage.

Den næste i søskendeflokken var født i 1858. Han kom til at hedde *Paulus Henrik Olsen*, den senere *Henrik Cavling*. Om ham foreligger der i dag en hel litteratur (foruden portrætter i nøgleromaner og et utal af anekdoter). Jeg

ser ingen opgave i at skrive mere pressehistorie. Henrik Cavlings position som bladmand vil tilstrækkeligt fremgå af det citat, jeg om lidt bringer fra Hakon Stangerups nyeste bog om ham. Her skulle vi mere beskæftige os med privatmanden, men naturligvis kommer vi ikke uden om også at tale om hans livsværk.

I sine memoirer har Cavling selv fortalt, hvordan han som dreng kørte mursten ind til byggepladserne i København, hvordan han som fjortenårig blev lærling på panserskonerten Absalon, hvordan han senere kom i smedelære på Nørrebro, blev svend og maskinist og herefter meldte sig som elev på Blågård Seminarium.

Mens han sad hjemme i Lyngby og læste til maskinisteksamen, hørte mor, som dengang var en 10–12 år gammel, en tilfældig samtale mellem sin far og Bengta. På baggrund af, hvad der senere fulgte, er den i al sin jævnhed så kuriøs, at den er værd at bevare. Bedstefar var bekymret for Henrik. »Han er en god dreng og en pæn fyr, men han lyver som bare fanden for altid at få tingene til at lyde grinagtigt.« »Måske«, svarede Bengta med en lille tøven, »Henrik er løjlerig inde i hovedet; men jeg tror alligevel, han ender som noget stort. Om det bliver i kancelliet eller på Dyrehavsbakken, må Herren vide, men et eller andet mærkeligt bliver den dreng!«

Hvad Henrik selv mente, har han vel næppe gjort sig klart på dette tidspunkt, men allerede som lærling i marinen havde han opdaget – og bevidst opdyrket – en egen evne til at fortælle og underholde. Og som han siger i sine erindringer »binde en sløjfe«.

Men foreløbig læste han altså til eksamener, sidst til lærer på Blågård. Herfra gik han ud »med afgangskaracteren Godt kryds i dansk«, skriver han selv, og med dette kryds som ballast lagde han ud på sin løbebane som hovedstadsjournalist. Hans første artikel stod i Dagsavisen i 1882. Tre år efter sendte man bud efter ham til Politiken, og her blev han i de næste tyve år vel nok den mest kendte og omtalte journalist i Danmark, berømt ikke blot for sine »sløjfer«, men for det sus af energi, han tilførte bladet, og for den friske fortællekunst han bragte ind i dansk presse.

Når Cavlings ry stadig står i blomst, er grunden dog mindre den, at han var en god skribent, men mere, at forholdene i 1905 gjorde ham til redaktør af Politiken. Bladet var inde i en lederkrise, og Cavling var vidt fremme med planer om at skabe sit eget blad. En mellemmand bragte imidlertid forholdene ind i et spor, som førte til Edvard Brandes' afgang som redaktør og Cavlings overtagelse af ledelsen.

Han var da 47 år gammel og havde tyve års erfaring som dansk bladmand; han var landskendt og havde gode forbindelser (formodningen om »Cavlings millionærer« spillede øjensynlig en rolle ved lederskiftet), han var vidt berejst, landsbydrengen var blevet verdensmand, og nu, da han fik »skib at føre«, så han det som sin første opgave at ændre bladet efter nye mønstre udefra.

Der skal som sagt ikke skrives pressehistorie her. Det er jo almindelig kendt, hvordan planerne lykkedes. Politiken fik det udseende og den position, Cavling havde sigtet på. Og mere end det: Han fornyede ved sit eksempel hele den danske presse. Det bekræftes nu igen i professor Hakon Stangerups store bog om ham. Værket slutter med en række

uddrag af, hvad kendte fagfolk mente om Cavlings livsgerning. Det hed i »Vossische Zeitung« ved hans afgang som redaktør i 1927: »Han var en uforlignelig banebryder . . . Format, inddeling, opsætning, den lettere tone, alt det var Cavlings ligefrem revolutionerende nyskabning«. Ved hans 70 årsdag skrev Berlingske Tidende: ». . . den øvrige presses teknik og journalistiske form tog i mangt og meget hans værk til forbillede«. Ved hans død i 33 skrev Stockholm-Tidningens chefredaktør: ». . . Hans blad blev en skole for moderne journalistik i hele Norden«; chefredaktør Leon Ljungslund: »Han havde en indflydelse større end nogen anden pressemand har haft før ham. Hele den nordiske presse har i ham mistet en af sine foregangsmænd«. Norsk Aftenpostens chefredaktør skrev: »Cavling indtog hæderspladsen ved pressens omdannelse i moderne retning . . . Politiken kom i mange år til at stå som det toneangivende blad i journalistisk henseende både i Danmark og Norge«. Og Dagens Nyheter i Stockholm citeres for denne bedømmelse: »Med Henrik Cavling forsvinder Skandinaviens første moderne journalist. Cavlings Politiken blev en vejviser for den moderne journalistik i Norden«.

Det er store ord, skriver Stangerup, men de er ikke for store, og han ender sin bog med at samle, hvad han kalder Cavlings historiske indsats: inspirationen, gennembruddet, »til den endelige sejr, der skænkede Cavling kransen«.

Lad os for at komme tilbage til familiehistorien afrunde denne pompøse bekransning med at minde om den lille samtale i Lyngby, hvor Bengta tøvende indrømmede sin tvivl om, hvor sønnens evner ville komme til udfoldelse, men hendes sikre tro på, at den dreng en gang ville blive noget stort og mærkeligt.

Det indtryk, jeg har af Cavling som privatmenneske, bygger først på mors erindringer om den muntre fætter fra det fælles hjem på »Fredlighed«. Efter hendes mening var Henrik et enestående venligt menneske, fuld af vitalitet og charme. Selv lærte jeg ham først at kende, da han var over halvtreds. Venligheden var der stadig. Han gav sig stunder til at snakke med os unge, når vi dukkede op. Ganske vist var det tydeligt, at han i sit hjerte var gift med bladet; privatliv kom alle dage i andet plan. Hans mange rejseår havde meget naturligt gjort det uoverkommeligt for ham at holde rede på familiens ungskov, men han var rar og hjælpsom, når det gjaldt, hyggelig, praktisk og effektiv.

På sin vis var han et mærkelig fordringsløst menneske. Han præsiderede ved bladets banketter for alverdens berømt-heder og gjorde det med glans, han følte sig helt på lige fod med sine såkaldte millionærer, men hans private omgangskreds var uden storhed af nogen slags. Han boede prunkløst og stillede små krav til personlig bekvemmelighed. I de år, jeg kendte ham, var der noget påfaldende ungarleagtigt over hans måde at indrette sig på. Først på sine gamle dage købte han Stutgården ved Hillerød og etablerede sig mere i patricierstil.

Cavling gik som nævnt af som redaktør i 1927. Han var da 69 år gammel, måske en smule ældet før tiden; det påstår i hvert fald *P. Munch* i sine dagbøger, og blandt medarbejderne gik der længe anekdoter om Cavlings tiltagende distraktion og glemsomhed. Men de overdriver. Han havde lige til sin afgang en særdeles sikker sans for, hvad der var værd at vide, og heller ingen overlevering har da bragt bud om, at han nogen dag glemte, hvad der tjente bladets tarv.

I sit otium skrev han sine memoirer »Efter redaktionens slutning« og »Journalistår«. Han samlede også nogle af sine bedste artikler i en bog; men ellers tilbragte han årene i Hillerød som en stilfærdig tilskuer til livets spil. Man sagde – men det er måske også en anekdote – at han på sine gamle dage kun havde én sorg: at Politiken fortsatte sin fremgang, efter at han havde sluppet roret. Da han imidlertid var storaktionær i bladet, har han jo nok fundet trøst for denne bekymring, hvis den nogensinde har eksisteret. – Cavling døde i 1933. Om hans begravelse siges det, at den var den største, man nogensinde havde set i Lyngby kirke. Graven ligger lige op ad hækken til det gamle »Fredlighed«.

Henrik Cavling var to gange gift, først med Signe f. Odgaard og senere med Kirstine Christensen (f. 1886, d. 1963). Han havde fire børn: *Viggo* (f. 1887), *Ole* (f. 98), *Jens* (f. 1910) og *Else* (f. 1914). Deres data følger side 148.

Efter Henrik fulgte *Alvilda* og *Carl*. Ingen af dem stiledede så højt eller fik en så gloriøs karriere som den store bror; men de hævdede sig pænt på de livsbaner, de havde valgt.

Alvilda var født i 1860. I sin ungdom skal hun have været lidt af en Nitouche-type, køn og lystig, danseglad og omsværmet, og skønt hun fik *sit* at slås med senere hen, bevarede hun sit lyse sind livet igennem. Hun blev gift med fhv. skuespiller Peter Krogh, en statelig og på mange måder velbegavet mand, men efter Lyngby-familiens skøn »lidt løs i sammenføjningerne«. Han havde opgivet scenearbejdet og ernærede sig som fotograf og danselærer først i Rudkøbing, senere i Kerteminde. Desuden var han professionel

afholdsagitor. Men al denne foretagsomhed gav aldrig store penge, og hvis Alvilda ikke havde lært sig at tage del i mandens mange forehavender, var det hele nok strandet. Men hun var ferm. En tid var hun efter sigende en af de mest efterspurgte agitatorer i afholdsbevægelsen. Man sagde, at hun talte for sagen med større varme og større virkning end de rigtig store kanoner. Der var noget journalist i hende, en evne til at fange en situation og gøre den levende for folk. Det gjorde hendes foredrag underholdende, og den samme iagttagelsesevne gjorde hende også til en skattet lokal-korrespondent til dagspressen.

Som enke flyttede hun til København, hvor hun boede hos den yngste af døtrene. Her døde hun i 1933, 73 år gammel. – Der var tre børn i ægteskabet: *Harris* (f. 1888), *Rytly* (f. 91) og *Franchet* (f. 93). Deres data følger senere.

Carl (f. 62) fulgte de fædrende fodspor. Han voksede op som teglværksmand og blev i en ung alder bestyrer på flere udenlandske værker. Men trangen til at få noget for sig selv fik ham til at vende hjem, og i slutningen af firserne grundlagde han sammen med sin kone et landvaskeri i Hjortespring. Ægtefællen hed *Olavia Emilius* (f. 71). Hun var uddannet i faget, og det kom til at gå dem godt, forretningen trivedes, og tingene føjede sig i det hele taget harmonisk for dem. I mine unge år kom jeg tit på besøg i Hjortespring, og fra den tid har jeg gode minder om den muntre livsudfoldelse i det gæstfri hjem.

I ægteskabet var der to børn: *Else* (f. 94) og *Paul* (f. 99). Data følger side 152.

Femte og sjette i rækken af børn fra »Fredlighed« var tvillingerne *Frejlif* og *Adolph* (f. 68). Begge blev landskendte personligheder, Frejlif som redaktør i København, Adolph som industrimand og kommunalpolitiker i Ålborg.

Da navnet Frejlif i mange år har lydt som en fanfare i dansk pressehistorie, bør det måske her som et lille kuriosum nævnes, at drengen kom til at hedde sådan, fordi degnen i Lyngby var ordblind. På dåbsattesten skulle have stået Friedlef. Det var navnet på en lille broder, som var død året før, og som nu skulle opnævnes. Men der gik altså kludder i stavningen, og på den måde blev Frejlif et drengenavn.

Som ung prøvede han lidt af hvert for at finde sin rette hylde. En kort tid var han journalistelev i Århus, men senere gik han i typograflære, og han boede en del af læretiden hos mine forældre i København. Hans eftermæle fra disse år lyder på, at han var en sær blanding af et net ungt menneske og en balstyrig provo. Normalt lægger man jo ikke større vægt på den slags, når det gælder ungdommen, men Frejlif vedblev at være den samme hele livet igennem. Han blev klogere og mere moden, men sindet forandredes ikke. I personlig omgang var han gerne elskværdigheden selv, men som redaktør, som skribent var han alle dage en ustyrlig krigsmand. »Overalt, hvor jeg møder uretfærdighed, reagerer jeg øjeblikkeligt og voldsomt«, skriver han et sted. »*Tag vreden fra mig, og jeg kan ikke leve mere*«. Harmfuldt afviste han storebror Henriks tilbud om stillingen som Ekstra-bladets første redaktør. »Du betragter selv bladet som et småborgerblad, en spækhøkeravis . . . Hvad får dig til at tro, at netop jeg skulle være på den rette hylde der? Et blad med præmiegæder og vås!« Men Henrik kendte ham. Han gav

ham frit slag, og Frejlif Olsen skabte da – som en senere redaktør skriver – »det aggressive, det evigt forargede Ekstrablade«.

Og sådan står Frejlif og hans avis nu i pressehistoriens lys: evigt aggressiv! I sin himmel vil den vrede mand sikkert være tilfreds med dette skudsmål. Han *var* en kriger. Men der var det mærkelige ved Frejlif, at han blev kåd og munter, når den hvasse spidsartikel var skrevet. Han leverede hver dag hundredevis af linier med lystigt petitstof til sit blad, og hvad han ikke selv overkom, fik han respektløse medarbejdere til at præstere, unge journalister og tegnere, som senere skabte sig store navne i den københavnske pressehistorie. I sin erindringsbog »Åbenhjertige fortællinger« skriver *Tom Kristensen*, at Ekstrablade var »Valbyparnasset«s hoforgan. »Hvor vi dog forguede Frejlif Olsen, hans ledere, hans boganmeldelser, hans gudsforgående musikanmeldelser, hans »Dovne dreng« . . . Vi læste Ekstrablade, som var det et ungt kunstidsskrift«.

På denne baggrund kan det lyde mærkeligt, når man nu siger, at Frejlif egentlig ikke var nogen god redaktør. Han var en fremragende skribent. »Han leger med sproget så yndefuldt som en kattekilling med et garnnøgle«, hed det om ham. Men bladleder i tidens forstand kan man ikke sige, han var. Han ofrede ikke som Cavling tid på at pleje og forny medarbejderkredsen. Ville hans gode journalister til andre blade, som betalte bedre, så »Farvel og held og lykke«, så kunne Frejlif selv. Han skrev så gerne og skrev så meget, at der blev alt for lidt tid til at lede avisen. Ekstrablade var fængslende indenfor sin begrænsning, men unge konkurrenter rykkede ham betænkeligt ind på livet. En overgang så det ud til, at Politiken blev nødt til at opgive sit ef-

termiddagsblad. Man undgik det ved, at Frejlif fik nevøen *Ole Cavling* som medredaktør, og en hel stab af nye medarbejdere rykkede ind i kontorerne. Til sidst havde Frejlif kun til opgave at skrive dagens leder. Om den vedblev der at stå respekt blandt fagfolk, fordi der var krudt i ham til det sidste, Frejlif og Ekstrabladet vedblev at stå som uadskillelige begreber, og det var helt afgjort en hjørnesten, der faldt, da de berømte tre stjerner forsvandt fra lederspaltten. Men Ekstrabladet var allerede flere år forinden på vej ad andre baner. Nu er det landets største avis. Der skal nok være noget af Frejlifs ånd tilbage i den – det påstår i hvert fald hans efterfølgere i redaktørstolen – men den gamle ville måske nok ryste lidt på hovedet, hvis han så det stof, som nu bringer oplagstallene i vejret. Med al sin frigjorthed hørte han alligevel en anden tid til.

Men i tredive år var han en af dansk presseverdens bedst skrivende folk.

Frejlif Olsen døde i 1936. Han var to gange gift, først med Harriet Abrahams og senere, da hun var død, med redaktørdatteren Ellen Carlsen fra Hjørring.

I det første ægteskab var der en datter, *Ada*, født i 1903. Hun er nu translatør i Det Berlingske Hus.

Adolph var en mærkelig modsætning til sin tvillingebror. Han var ingen drømmer og ingen provo, men et nøgternt pligtmenneske allerede som dreng; han tog sin tørn, hvor man havde brug for ham, og efter livets underlige love fik han af den grund lov til i barneårene at trækkes med kæle-navnet »Dumme Dolle«.

Men det gik ham ikke så galt. Han blev teglværksmand, udlært i Danmark, senere sat på bestyrerposter i Tyskland, Sverige og Finland, og i 1903 fik han tilbudt hvervet som direktør for De forenede nordjyske Teglværker med residens i Ålborg. Her tør man roligt sige, han blev påskønnet efter sine evner, først i fagkredse, senere som bestyrelsesmedlem i en lang række organisationer, bl.a. i Dansk Arbejdsgiverforening. Han blev svensk vicekonsul og i tyverne byens folkevalgte borgmester. Det radikale Venstre gjorde ham til æresmedlem, og han var med i Politikens bestyrelse i tyve år.

Fra direktørposten i Ålborg trak han sig tilbage i 1938, men han levede i endnu to og tyve år og døde altså først, da han var 92 år gammel.

Adolph Olsen var gift med en købmandsdatter fra Sæby, Wilhelmine f. Grüttner. De var jævnaldrende, men de kom ikke til at følges hele vejen. Hun døde i 1922, og Adolph Olsen sad herefter som enkemand i næsten fyrretyve år.

I ægteskabet var der tre døtre: *Ellen* (f. 1895), *Bengta* (f. 97) og *Gerda* (f. 98). Om dem følger beretningen på side 153.

Gerhard – den syvende af flokken fra »Fredlighed« – var født i 1870. Efter at have stået i håndværkslære i Danmark, drog han af til Amerika, men i 1898 sendte forældrene bud efter ham, for at han kunne overtage vaskeriet. Han betænkte sig, fordi han troede på større muligheder i USA, men til sidst gav han efter og kom hjem, og da han her var blevet gift med Wilhelmine Nielsen (f. 76), bragte de den gamle virksomhed ind i en ny blomstringsperiode. Sam-

men styrede de »Fredlighed« i tredive år, og som arvtagere af det efterhånden navnkundige hjem i Lyngby blev de naturligt nok centrale skikkelser i slægtsbilledet – gamle og unge af alle generationer følte sig knyttet til stedet, og lige hjertelig var den modtagelse de fik, når som helst de viste sig.

Gerhard døde i 1957. Han blev altså 87 år gammel. – I ægteskabet var der to døtre: *Nina* (f. 05) og *Elly* (f. 10), der som voksne tog arven op, således at »Fredlighed« forblev i slægtens eje i hundrede år. Virksomheden blev først nedlagt, da Lyngby kommune i 1970 købte ejendommen for at lægge vej hen over terrænet.

Ninas og Ellys data følger side 154.

Elvira var den yngste af Jeppe Olssens og Bengtas børn. Hun kom til verden i 1874. Moderen var da 42 år gammel og havde fået ti børn.

Ligesom de ældre søstre voksede *Elvira* op som medhjælper i vaskeriet. Men ved et tilfælde fik hun lidt af en akademisk uddannelse, fordi hun blev forlovet med en dengang svagsynet juridisk studerende, Harald Nielsen. I adskillige år måtte alting læses højt for ham, og som det gode hoved *Elvira* var, blev hun en slags læsekammerat med kæresten mere end en almindelig oplæser ville være blevet. Eksamener var der naturligvis ikke tale om for hendes vedkommende, men da studenten senere blev overrettsagfører, fik *Elvira* brug for sin kunnen. Hun blev sin mand en fremragende medhjælper og førte dele af hans forretning videre efter hans død i 1924.

Privat boede hun og Harald Nielsen på »Løkken«, en af de gamle gårde i Bondebyen i Lyngby. Begge følte sig nært knyttet til byen, og Elvira var i en årrække medlem af kommunalbestyrelsen, konservativ (i modsætning til de ellers radikale »Fredlighed«er), men meget brugt og altid velanskrevet blandt alle kolleger i bystyret.

Elvira døde i 1957. Hun var da 83 år gammel. – Der var ingen børn i ægteskabet.

Ingrids børn

Ældst blandt Ingrids børn var mor. Hun hed *Johanne Sofie*. Det var hende, der kom til verden i Stine Niels Poul's hjem i Virum den 2. marts 1863. Om sin første barndom og skolegangen i Vangede har hun selv fortalt i »Hverdage«. Efter dette har hun været et lykkeligt barn. Skolen kunne have været bedre, og hun havde det handicap, at hun måtte gå med briller fra de ganske unge år. Nu om dage, da briller for mange sorteres under kosmetikken, vil ingen finde på at nævne dette som noget væsentligt, men for hundrede år siden var briller alvorligt deklasserende for en pige.

Bortset herfra var Hanne vel udrustet fra naturens hånd. Hovedet var godt på hende, hun var rank og velskabt, en glad sjæl, og som den ældste af søskendeflokken tidligt vænnet til arbejde og ansvar. Da forældrene i 1877 emigrerede til Norge, blev hun efterladt i Danmark, hvad hun fandt helt i orden – som fjortenårig var hun så voksen, at hun selvfølgelig måtte kunne klare sig selv.

Hun kom til mosteren på »Fredlighed« i Lyngby, og denne ordning har forældrene sikkert set som en betryggelse, hvad den vel også har været. Mor strøg uskadt gennem ungdomsårene; hun blev på »Fredlighed«, til hun var op imod tyve, og læreårene var gode, siger hun selv, strenge, fordi det nu engang lå i luften, at tingene skulle rask fra hånden på dette sted, og strenge, måske også fordi forholdet til tanten i perioder kunne udvikle sig lidt i samme ret-

ning, som forholdet havde været mellem den unge Bengta selv og hendes tante, den navnkundige Boel hjemme på Hven. Der var tradition for, at kvinderne i slægten bar deres gode hoveder højt.

På »Fredlighed« kom det dog aldrig til varige brud, fordi mor følte sig så stærkt knyttet til den rare onkel Jeppe og endnu mere til sine jævnaldrende i det fælles hjem. Samværet og samarbejdet med denne flok af unge velbegavede og frigjorte mennesker kom faktisk til at præge resten af hendes liv. I sit barndomshjem havde hun af gode grunde været bundet til det mest nærliggende. På »Fredlighed« skulle det nærliggende også passes, men der var så meget overskud i de unge sind, at man midt i sliddet, eller i hvert fald i pauserne, måtte diskutere Brandes og hans problemer, man tog parti for den unge litteratur, man snakkede om teatret og diskuterede Peter Rørdams prædikener i Lyngby kirke. Det hørte til dagens orden, at alle gamle storheder fik deres sag for, aldrig støjende, men med den sikkerhed, som ungdommen (også dengang) formåede at lægge i sine ufravigelige domme. Mor fortæller med et selvironisk smil i sine erindringer, hvordan hun som femtenårig diskuterede med gamle folk om Københavns landbefæstning. De var virkelig faste i troen, de unge mennesker på »Fredlighed«. Naturligvis var det Henrik, der førte an; ordet var dog frit, meningerne kunne brydes, men grundsynspunktet var altid det samme, og ufravigeligt det, der dengang gjaldt på den yderste venstrefløj.

Der kom små afbrydelser i tilknytningen til »Fredlighed«. En tid var mor hjemme på Moss, men hun blev hurtigt kaldt tilbage med løfte om mere løn, renere arbejde og –

som en ekstra honnør – tilsagn om at blive tituleret *jomfru* på arbejdspladsen ligesom de ældre kusiner!

Da hun var nitten, gik hun i lære hos den ældste af »Fredlighed«-døtrene, som nu havde oprettet sin egen virksomhed i Lyngby. Her ville hun lære »fransk vask og strygning«, noget nyt, som lige var kommet til Danmark, og da kusinen nogen tid efter tog ophold i Ålborg, blev mor bestyrer af foretagendet i Lyngby med ansvar overfor kunder og medarbejdere. Fornøjeligt fortæller hun i sine erindringer om, hvor muntert den lille flok af unge havde det sammen, og hun glemmer ikke den store dag, da hun som tyveårig ansvarshavende kom ned til onkel Jeppe på »Fredlighed« og købte sit første læs kul til forretningen oppe ved kirken.

Det vigtigste, der skete for Hanne i dette år, var dog det, at hun blev forlovet med en af kunderne, den ligeledes tyveårige smed Arnold Einfeldt. Om ham og hans ungdom er der skrevet udførligt i »Strejflys I«, men lad os kort gentage, at han var søn af mesteren på sukkerraffinaderiet i Helsingørsgade i København, at han mistede faderen, da han selv var syv år gammel, og at han derefter fik en drøj barndom hos den barske mor, den senere legendariske »Storebedste« med de mange børn. Som otteårig blev han arbejdsdreng på en tapetfabrik i Klerkegade, to år senere kom han på en porcelænsfabrik på Frederiksberg. Ind imellem havde han arbejde på en tændstikfabrik eller var stalddreng hos en vognmand. Moderen tog sig aldrig af, hvad han bestilte, men han følte det som en naturlig pligt at tjene de to kroner, som han fik i løn om ugen, så han kunne betale huslejen for

moderen. Efter konfirmationen kom han i lære hos en smed på Østerbro, hvor han fik en hundsk behandling, men blev en dygtig håndværker.

Og som svend kom han så til Lyngby, hvor han og mor fandt hinanden. De var forlovede i tre år. Far var imens soldat. Efter rekruttiden kom han på korporalskolen og senere sergentskolen. Fra den tidligste ungdom havde det været hans drøm at blive underofficer som andre i familien før han, og nu fik han altså drømmen opfyldt. Han blev sergent i artilleriet med en gage på 60 kroner om måneden, og det giftede de unge mennesker sig på. Det skete i 1886.

Sandt at sige passede de ikke særlig godt sammen. Hver for sig havde de mange gode egenskaber, men evnerne lå på forskelligt plan, og desværre gik ingen af dem i retning af at få de 60 kroner til at slå til. Der kunne også være andre brist. Mor var en Kavling, en fritvoksende sjæl med fantasi og humør. Hun var også en Smyum med indbygget ansvarsfølelse og praktisk sans. Far var mere kompliceret, et reglementsmand, pligtro og dygtig i sin gerning, men bundet af mange slags fordomme og komplekser og med et temperament, som det ikke altid var let at indordne sig under. Mor måtte sætte sig ud over det for at bringe økonomien på fode. Da familien boede lige op til havnen, begyndte hun på et specialvaskeri for skibstøj. Forretningen gav de penge, som var nødvendige, men bestillingen krænkede uskrevne standslove, og det skabte i årevis besvær på hjemmefronten. Virksomheden kom dog aldrig til at skade karrieren. Far avancerede til tops, han fik hæderstegn og dannebrogskors, blev bestyrelsesmedlem i Underofficersforeningen og senere formand for korpsets soldaterforening,

men den intellektuelle kommunikation (som det så fint hedder nu om dage) kunne til tider være ude for svære belastninger. Som årene gik, trak tingene sig dog smukt i lave. Man lærte at bøje sig for hinanden, tiden gav mere at samles om, børnene kom godt i vej, underofficerslønningerne steg så meget, at indtægten fra vaskeriet kunne undværes, og de sidste tyve år af ægteskabet var ren idyl. Jeg sad hos mor den sidste nat hun levede. Hun vidste, hvad der skulle komme, men der gled et smil over hendes ansigt, da hun tog min hånd og fortroligt spurgte: »Synes du ikke det var underligt, at Far ville ha' mig, han som var så pæn, og jeg som . . .« Resten gik tabt i et suk, hun udåndede så at sige i samme nu; men her lå hun altså, syv og firsindstyve år gammel, og undrede sig i sin sidste stund over, hvor nådig skæbnen havde været mod hende, og hvor lykkeligt hun havde trukket sin gevinst i ægteskabets lotteri. En pige med briller!

Mor døde i 1950. Far var død femten år forinden. – Af de seks børn i ægteskabet døde to som ganske små. De fire, som blev voksne, var *Holger* (f. 87), *Robert* (f. 94), *Marie* (f. 96) og *Viggo* (f. 1900). Nærmere om dem siden.

Andrea – mors yngre søster – var født i 1865 i Højers hus ved Lyngbyvej. Hun voksede op under samme vilkår som mor og gik i samme skole. En halv snes år gammel blev hun lillepige på Gammelmosarhus, og her fortsatte hun, da forældrene sammen med de yngre søskende flyttede til Norge. Begge de tilbageblevne søstre har senere fortalt mig, hvor hyggeligt de havde det sammen i deres fristunder; men

de var meget forskellige af sind. Andrea var i modsætning til mor en stille og lidt forsagt natur, klog af sin alder, venlig, omgængelig og flittig, men som sagt lidt modløs. Hun tilstod, at hun græd hver nat af længsel efter dem derhjemme, og kort tid efter konfirmationen i Gentofte brød hun da også op og sluttede sig til familien på Moss. Bedstefars stilling var efterhånden konsolideret. Der var plads til hende i »Vagthuset« og brug for hende i den stadig voksende husholdning.

Det er allerede sagt, at bedstemor ikke gjorde sig mange bekymringer over børnene, så længe bedstefar levede, og derfor blev Andrea – den eneste hjemmeværende søster og den ældste i flokken – meget naturligt en slags samlingsmærke for de unge; de var trygge ved hendes milde væsen og så op til hende som en god og klog vejleder.

Året efter at bedstefar var død, forlovede hun sig med en ung arbejder på Moss. Han hed Carl Frederik Olsen og var født i 1864. Efter sigende skal brødrene have taget imod ham med noget forbeholdne miner. De af dem, som nu gav tonen an, var jo allerede ved at *blive* noget. William læste til navigatør, og Carl havde overtaget ledelsen af en virksomhed, der beskæftigede over et halvt hundrede arbejdere. Man syntes åbenbart, at den kloge søster kunne have været lidt mere ambitiøs. Frederik var et net ungt menneske, men han havde lært for lidt, syntes de, hans chancer var usikre – og endelig manglede han et par tommer i højden for rigtigt at gøre sig gældende i Nielsen-klanen. Det ene med det andet – han var ingen succes i starten.

Andrea var imidlertid glad for sin Frederik, og i 1891 blev de gift. De havde det småt i begyndelsen, men de hjalp

hinanden. I et nytårsbrev til København fortæller Andrea året efter brylluppet, hvor hektisk hun har slidt i det op til jul: »Jeg syede for 28 kr. på de sidste tre uger«. – Nogen tid efter bliver den unge ægtemand selvstændig, og Andrea glemmer ikke at rose ham i sine breve til søsteren: »Han køber skind og talg op og sælger til Christiania. Han er så stræbsom og påpasselig og godt lidt og betroet af alle mennesker, og du forstår, at det har ikke så lidt at sige i handelsverdenen.«

Senere begynder han som slagtermester. Familien flytter ind i et hus i Klommestensgaten med to store værelser og kammer plus stald og slagtebod (samlet månedlig leje: 15 kr.). Han får hest og vogn, så han kan købe kreaturer op på landet og køre kød til torvet. En tid efter køber han ejendommen og får butik i byens centrum, skridt for skridt rykker han frem, og en dag sidder han som en solid og anset næringsdrivende på Moss. Længe forinden er han selvfølgelig akcepteret i familiekredsen, ja, ikke kun akcepteret, men vel omtrent den mest populære skikkelse i hele omgangskredsen.

Og på sin stilfærdige måde gjorde tante Andrea sit til at skabe venlig atmosfære omkring hjemmet. Hun fik mange børn og havde derfor meget at se til, men husførelsen var lagt så klogt til rette, at man aldrig mærkede noget jag (det gjorde en københavnsk feriedreng i hvert fald ikke). Der blev arbejdet, men der var også stunder til at læse, til at skrive et brev, til at tænke og til at udveksle meninger. Hvor tante Andrea færdedes, skabte hun ro og sikkerhed omkring sig, og navnlig godhed og venlighed.

Hun døde i 1938. Onkel Fredrik overlevede hende i otte år. Han blev 82 år gammel.

I ægteskabet var der ni børn: *Marie* (f. 91), *Martha* (f. 93), *Evald* (f. 95), *Dagmar* (f. 98), *Ingeborg* (f. 1900), *Hildur* (f. 02), *Ellen* (f. 05), *Poul* (f. 08) og *Ingrid* (f. 11). – Om dem følger beretningen på side 160.

William var den ældste af drengene. Ligesom søstrene fik han sin første skolelærdom hos Hechmann i Vangede, men da forældrene flyttede til Moss, var han kun ni år gammel, og han fulgte naturligvis med. Efter skik og brug i den tids Norge stak han til søs lige efter konfirmationen, og han vedblev at sejle i næsten tyve år. Han lignede brødrene i statur, men beholdt alle dage det særpræg, som sønen dengang satte på sine folk: en kernegut, stærk som en bjørn, vejrbidt og med en stemme, der altid førte tanken hen på vindstyrke 10. Men ikke sømand af den type, som rytter værtshusene. Han havde kontrol over kræfterne og orden i hjerneboksen. Allerede i matrosårene viser hans breve til København, hvor forstandigt han dømmes om, hvad der møder ham ude i verden, og hans breve hjem til Moss fortæller, hvilken god søn han vedblev at være. Ude i Hong Kong sidder han og tænker på, at hans mor må trænge til en ny hat til sin nye kåbe. »Køb en«, skriver han, »og brug i det hele taget, hvad der er fornødent af trækpengene fra rederiet«.

I 1892 tager han hjem til Norge for at få sin styrmands-eksamen, og da han får den med første karakter, behøver han ikke at tænke på nogen supplerende skippereksamen – den følger gratis med førstekaraktren. To år senere oplever han, at hans skib bliver sejlet ned i Gibraltar-strædet,

men han redder livet og fortsætter som styrmand – lejlighedsvis også som kaptajn – indtil han omkring århundredskiftet går i land og får stilling i en industrivirksomhed i Stockholm. Hans breve fra sømandsårene har ofte kredset om tanken på at bo og bygge derhjemme. Med et lille smil, men åbenbart med stigende beklæmmelse, noterer han hvordan de yngre brødre en efter en etablerer sig som solide ægtemænd med kønne koner og spirende børneflokke. En tid har han regnet med at skulle hjem til en mossepige, men i stedet for bliver det en ung stockholmerinde, som bliver den udkårne. »Jag sägrade!« kvidrede tante Gerda senere med sin lyse latter. Hun kom fra et meget musikinteresseret hjem og gik selv på Musikkonservatoriet i Stockholm. – I 1903 fik William tilbud om en stilling som bryggechef ved Moss Aktiemølle. Kort efter tiltrædelsen her rejste han til bryllup i Stockholm og bragte herfra sin unge smukke brud med sig til hjembyen. Hun var da 22 år gammel, han 36. – Og på Moss falder så den sidste del af hans livsgerning. Han bliver hurtigt en kendt og anset skikkelse i byen, i flere omgange er han medlem af kommunalbestyrelsen, og han vedbliver at bo og virke på Moss, til døden når ham i hans firsindstyvende år. Tante Gerda lever endnu i 1972, glad og frisk trods sine 91 år. I lange tider deltog hun aktivt i musiklivet på Moss. – I ægteskabet var der tre børn: *Odd* (f. 1904), *Arne* (f. 07) og *Ebba* (f. 15). Om dem følger beretningen på side 163.

Om onkel Carl er der allerede skrevet i det foregående. Vi slap ham sidst, da han i 1897 rejste fra Moss og blev disponent på Christiania Mørtelværk. Brevene bliver en over-

gang mærkbart sparsommere; man har en tydelig fornemmelse af, at al energi nu sættes ind på at bringe værket til blomstring. Det var nyt, da han trådte til, men efter nogle års forløb ser man værket omtalt som *landskendt* – disponenten har også på denne post kunnet sine ting!

Ganske interessant er det iøvrigt at se, hvordan den gamle formynder stadig kommer op i ham i forholdet til brødrene. Han trænger sig ikke på, men han står stadig parat med sikkerhedsnettet. »Du ved, at Julius arbejder her for tiden«, hedder det i et af brevene. Eller: »Jeg kan hilse fra Kristian; han er kontorist her i sommerferien«. Og senere: »Det er lykkedes at skaffe Thomas en formandspost på et teglværk i Nordlandet«. Og i 1906: »Jeg var nede og snakke lidt med Julius, inden han skrev kontrakt om forpagtningen af et teglværk i Telemarken«. Op gennem alle årene vedblev han åbenbart at føle et indre ansvar for, hvordan det gik Anders Nielsens drenge hjemme fra »Vagthuset«.

Og så var mørtelværk og familieforpligtelser kun én side af hans interesseverden. En anden var hans mere og mere omfattende arbejde med offentlige sager. I en lang årrække var han medlem af Akers kommunalbestyrelse, medlem af herredsstyret, forligskommissær, formand for Akers skolestyre og meget mere. Og også her må han have gjort sine sager godt. Det så man bekræftet, da han i det ellers så ordens-asketiske Norge i 1935 fik tildelt kongens fortjenstmedalje i guld for sit arbejde med disse opgaver.

Livet i rampelyset medførte, at der til tider blev holdt stort hus i villaen på Bestum, og jeg skylder at sige, at tante Hansine ved disse lejligheder var en strålende værtinde. Hun var i det hele taget flink, og for mit eget vedkommende har

jeg al mulig grund til at påskønne den venlighed, hun viste mig i min ungdoms fattige Christiania-år.

I mors efterladte papirer ligger der et brev fra onkel Carl om, at han så småt er begyndt at overveje sin retræte fra ledelsen af mørtelværket, men at hans bestyrelseskolleger stadig holder på ham. »Men man kommer jo op i årene«, skriver han. »I næste måned fylder jeg 79!«

Han nåede dog lige at blive pensioneret, men døde i 1950 – 80 år gammel. Tante Hansine levede tre år efter ham.

I deres ægteskab var der fire børn: *Hjørdis* (f. 98), *Harriet* (f. 01), *Marit* (f. 03) og *Colbjørn* (f. 11). Som voksne tog de efternavn efter deres morfar og kom til at hedde *Helander*. De omtales videre side 164.

Også om onkel *Svend* er der talt før. Han kom som sagt til Christiania i 1896 og blev leder af Lilleberg teglværk lige uden for byen. Han var da 24 år gammel. Af ydre lignede han brødrene, men hans fremtræden var en anden. Jeg tror, at han ganske bevidst lagde sin type an som en modsætning til dem. Når han færdedes på værket, var han ikke til at kende fra sine arbejdere, myndig nok, og respekteret, men i sit væsen lige med alle, selv med de landstrygere og spritere, som fik lov til at sove i varmen oven på teglværksoven. Han var imidlertid ikke blot, hvad man kalder en jævn mand. Knut Hamsun skriver om en af sine personer, at han »var en kyndig mand i forskellige håndteringer og viden-skaper . . . en stor fortæller og pratmaker, som vi sat og hørte på mangan kvæld«. En kyndig mand i forskellige

håndteringer, *det* var netop onkel Svend. Han kunne skille et gammelt skrummel af en dampmaskine og gøre den god igen, og til andre tider, når værket lå stille, var han en sir- lig bogbinder. Man kan i det hele taget dårligt tænke sig et stykke værktøj, han ikke forstod at bruge. Og »vitenska- perne« – vel, naturligvis var han ikke professor, men i sine stille stunder var han en stor læser med viden og interesser på de mærkværdigste områder.

Og så endelig, som Hamsun siger om *sin* mand: »en for- tæller og pratmaker« – en beretter om alt mellem himmel og jord, gerne docerende i sin lille kreds, men altid jævnt og muntert med en klædelig undertone af selvironi. Og selv- følgelig først og fremmest en fortæller om dagliglivet om- kring sig: hvad en filosofisk landstryger har betroet ham, eller hvad han oplever med døtrene. »Valborg er en lidt enfoldig og troskyldig pige, men hun er kærest med en hel del«, skriver han til København. (Valborg er på det tids- punkt tre år gammel). Eller senere: »Du kan tro, her er liv, når jeg kommer ind om kvælden og er oplagt til lidt leven, da må Anna mange gange løbe ud og holde sig for ørerne. Så går det mig somme tider, som det gik Onkel August, at jeg må begynde at tærse ungerne, for at de skal blive stille igen . . . Kristian synes ikke, jeg er noget geni til børne- opdragelse, men hvad forstand har en lærer på sånt?«

Scenen for hjemmelivet var mesterboligen på Lilleberg. Da jeg arbejdede i Oslo, kom jeg der tit og var en af de mange »som sat og hørte på«. Omkring os færdedes fem glade og tvangfri børn sammen med den gode tante Anna, travl og trind, smilende og rødmosset, gerne lidt forpjusket af alt jaget. For mig var dette liv på Lilleberg nøjagtigt som

jeg forestillede mig det i et frodigt og gladsindet husmandshjem i Danmark. Og det fortsatte sådan i mange år, selv om værket blev nedlagt. Ejerne havde så mange andre ting for både i byen og på landet, at de altid havde brug for en forstandig og fingernem mand, som de kunne råde over, når noget brændte på.

De glade mennesker på Lilleberg havde fortjent en god alderdom, men langvarige sygdomme ramte både onkel og tante, og deres svaghedstid faldt netop sammen med besættelsesårene. Det blev ikke nemt. Tyskerne forlangte mesterboligen rømmet, og de syge mennesker måtte finde husly andetsteds. De nåede dog at komme tilbage, men onkel døde året efter befrielsen, og tante døde kort tid efter.

Tante Anna var en Mosse-pige fra 1871, født Michael sen. – I ægteskabet var der som før sagt fem børn: *Anders* (f. 1893), *Valborg* (f. 97), *Astrid* (f. 98), *Gunvor* (f. 1900) og *Helge* (f. 05) Om dem følger beretningen side 167.

Julius, den sidste af søskendeflokken som blev født i Danmark, kom efter konfirmationen på Moss i snedkerlære, men han trivedes så dårligt, at Carl måtte opgive tanken om at få gjort en håndværker ud af ham. Så blev han teglværksmand, og vi har allerede hørt, hvordan han fulgte i brødrenes fodspor og blev mester på de værker, som de efterhånden voksede fra. I 1906 forpagtede han for egen regning et teglværk i Telemarken, senere ledede han i fem år kalkbruddet på Marmorøen i Oslo-fjorden, og, da dette blev nedlagt, et andet kalkbrud, som efter nogle års forløb gik op i Norsk Hydro. Siden da var han »Hydro-mand« på

forskellige poster, indtil han blev pensioneret i 1934. – Han boede i de sidste mange år i Stathelle i en villa, som han for at mindes sit fødested i Danmark havde kaldt »Jægersborg«.

Ved siden af sit lønnede job var han i en lang periode kommunalpolitiker, en tid formand for Stathelle kommunalbestyrelse.

At dømme ud fra den brevsamling, som er hovedkilden til disse sider, var onkel Julius en stille mand i samfundet. Han skrev sjældent og da kun om små daglige begivenheder. Men fra danskernes ferierejser i Norge havde han og tante Ragna gammelt ry for at være flinke og hyggelige værtsfolk, og af samtaler på stedet lærte man hurtigt at skønne, hvor klogt og dybt der blev tænkt over tingene i dette hjem.

Fra brevsamlingen skal lige nævnes ét bidrag ud over de almindelige. Mor har formentlig læst i danske aviser, at der var udbrudt revolution i den del af Norsk Hydro, hvor hendes bror var ansat. Over hundrede politifolk fra andre kommuner var kaldt til for at holde demonstranterne i ave, militæret var rykket ud, fem torpedobåde lå uden for havnen rede til at gribe ind, og nu ville storesøster altså vide, hvordan lillegutten havde klaret sig i denne hurlumhej.

Julius bekræfter i sit svar tallet på politibetjente og torpedobåde og føjer til, hvor mange politifolk man havde måttet køre på sygehus med sår efter stenkast. Men som man kunne vente af den stiltfærdige Julius, havde han ingenting oplevet selv – bortset fra, at demonstranterne havde knust ruderne i den bil, han sad i, og truet med at vælte den og flå den i stykker. »Der var jo ingen anden råd, end at jeg måtte ud og snakke med dem«, skriver han, og så havde

han da fra trinbrættet fået tilsagn om at måtte komme til at tale med »oprørsgeneralen«. Han blev bragt tilveje midt i tumulterne, og efter at de havde stået overfor hinanden et øjeblik – Hydro-manden, borgerpolitikeren, den tidligere formand for kommunalbestyrelsen på den ene side og strejkelederen på den anden – var episoden gået i opløsning af sig selv. De to kendte hinanden fra en tidligere arbejdsplads, de følte begge, at de stod overfor »en grei mann«, og revolutionen var forbi på *den* front!

Onkel Julius blev gift med tante Ragna i 1903. Hun var en skibsførerdatter fra Christianssand. De kom til at leve i et smukt og harmonisk ægteskab i mere end et halvt hundrede år og nåede at glæde sig over en talrig efterslægt. Onkel døde i 1960, to år efter tante Ragna. De blev begge 85 år gamle. Ved skæbnens spil blev onkel begravet på deres bryllupsdag. »Så blev de da atter forenet«, sagde onkel Kristian med et vemodigt smil. – I ægteskabet var der to børn: *Gudrun* (f. 05) og *Kåre* (f. 08). – Om dem fortsætter beretningen side 168.

Kristian havde en særstilling mellem brødrene. Han var ikke den eneste af dem, som forlod teglværksfaget, men han blev en bogorm, kom på seminarium og blev lærer, på én gang respekteret blandt brødrene for sin ophøjelse i åndens verden og samtidig en lille smule ynket for de små kår, man bød ham. Det sidste var ikke ganske uberettiget. Hans første lærerembede var aflagt med 550 kroner om året.

Embedet var Krabberød skole i Bamle sogn. Som før sagt flyttede bedstemor over og holdt hus for ham, og de kom til at bo sammen i over en halv snes år.

(Lad mig i en parentes sende en taknemmelig tanke til onkel Kristian i hans himmel, for i disse ti år frittede han i ledige stunder bedstemor ud om hendes barndom på Hven, om de gamle derovre og om hendes ungdomstid i København. Mange år efter satte han sig som gammel mand til at skrive til slægtshistorikeren om, hvad han dengang havde hørt, og det billede, som her i bogen er tegnet af folk som Ole Kavling og Anna Smyum (og mange med dem) hviler i hovedsagen på onkel Kristians referat af bedstemors barndoms minder og hendes vurderinger).

Skolelivet gik altså sin gang i Krabberød, arbejdsmæssigt tilfredsstillende, men økonomisk noget nær elendigheden, som bedstemor skriver. En tid bliver skolearbejdet afbrudt af unionskrisen i 1905. Det gælder iøvrigt alle brødrene, at de måtte i trøjen for at forsvare landet mod, hvad der måtte komme, og i deres breve lægger de alle for dagen, hvor nødvendigt de følte det, at »Norge fik sin ret«.

Heldigvis kom der jo ingen krig, og arbejdet blev genoptaget. I 1908 forlovede Kristian sig med en jævnaldrende dame fra Moss. Hun hed Sofie Torgersen. Jeg var feriedreng det år, og jeg husker, hvordan alle vi store unger smålo i krogene over, at denne elskelige gamling af en skolelærer gik på frierfodder – han var jo nær ved 30! De implicerede har åbenbart selv følt, at der var noget »leit« ved situationen, og de stak derfor i hemmelighed af til en fremmed by, hvorfra de sendte forlovelseskort ud og på den måde slap for at stå til regnskab for den kære familie i gerningsøjeblikket.

Med udsigt til at skulle blive ægtemand og forsørger måtte Krabberød-læreren til at søge et større kald, og han fik da også et tilbud fra en nærliggende kommune. Bedstemor

skriver om afskeden med den gamle skole: »Alle her, både store og små, er så kede af, at de skal miste den lærer, *for magen til ham får de aldrig mere*«. En moders røst, men sikkert ikke meget forkert.

Til det nye embede hørte et større hus og en jordlod. Forængereren havde holdt to køer og mange høns. »Med den beliggenhed, skolen har, skulle man kunne tjene en pæn lille skilling på jordbruget«, skriver Kristian til København. »Forøvrigt beklager alle mig, fordi jeg er forlovet med en frøken, som ikke kan malke; jeg skulle have haft en bondejente, helst en med mange penge, naturligvis. Dog må jeg sige, at man ellers syntes godt om »frøkenen«, da hun var her på julebesøg. Men Sofie selv siger, at hun ikke tør se på en ko. Det blir noget til bondekone! Jeg har den eneste trøst, at hun bliver ligeså god en husmoder på landet, som jeg bliver landmand. På lærerskolen havde vi et fag, som hed have dyrkning; det bestod i at tage løg og kålrabi op en gang om året. Til eksamen fik jeg »ringe kyndighed« i have dyrkning!«

Det ser dog ud til, at han ikke fik dette embede. Ved brylluppet i 1910 er han lærer i Stathelle. Et år efter præsterer den lille spinkle lærerfrue det kunststykke at nedkomme med tvillinger. Og herefter handler brevene i årevis kun om dem – gode breve i onkel Kristians sædvanlige venlige, beskedne og selvironiske form, men vi får ikke lejlighed til at følge hans videre færd på skolevejen. På et eller andet tidspunkt bliver han købstadslærer i Porsgrunn, og her virker han, til han falder for aldersgrænsen.

I 1923 har man haft den sorg i hjemmet, at den ene af tvillingerne, *Margit*, dør, tolv år gammel. Hun var en flink og opvakt pige, men en hjertesygdom slog hende ned. Bortset herfra forløb tilværelsen stille og fredeligt gennem alle årene. Vi, der som drenge i smug havde smilet ad de gamle brudefolk, fik den glæde at se dem som guldbrudepar!

Tante Sofie døde i 1964, onkel Kristian i 1966 – til det sidste omsorgsfuldt plejet af sin svigerdatter Ruth. Begge de gamle blev langt over 80 år.

Tvillingebroderen til Margit hed *Torgeir*. Om ham og hans efterkommere følger beretningen side 170.

Og så er vi omsider nået til den yngste af gutterne fra »Vagthuset«: *Thomas Kavling Nilsen*.

Han blev født i 1882 og skulle efter Carls plan have været skomager, men da faget ikke huede drengen, kom han i maskinlære på Moss. Ideen var godt nok motiveret; teglværksbrødrene var mere eller mindre ramt af byggekrisen alle sammen. Men Thomas ville nu være teglværksmand alligevel, og han fik sin vilje. Omkring århundredskiftet hedder det i et brev fra Carl, at han har kig på en mesterpost til ham oppe i Nordland, og bedstemor føjer lidt senere til, at Thomas sandsynligvis får pladsen. »Han er kun atten år gammel, men han kan godt se ud til at være nitten . . . Gud give ham evne og forstand til at klare opgaven – selv er han glad og ved godt mod«.

Det har nu nok været at spænde buen for meget. Året efter arbejder han på et teglværk i Hadeland, men nu som reparatør og teglbrænder. Det ser ud til, at nerverne har væ-

ret for stærkt presset ved det store ansvar som leder i en altfor ung alder. Knap en og tyve år gammel må han for første gang under lægebehandling for mavesår, og livet igenem har han, trods sit sunde og robuste udseende, besvær med helbredet. Men livsmodet fejler ingenting. Han bliver meget tidligt gift. Pigen hedder Karen Andersdatter (f. 1883) fra Vestre Gran i Hadeland. Der går ry i familien af bryllupsfesten, der på rigtig bondevis varede »trio heile dagar til ende«. I 1907 kommer han som mester tilbage til det gamle værk på Moss og flytter med familien ind i »Vagthuset«. Året efter bliver han leder af Rakkestad teglværk i Østfold, fra 1916 til 20 er han disponent for et teglværk i Hyggen og herefter mester på Spikkestad teglværk til 1938. Hermed var hans tid i branchen forbi, men da krigen kom, tog han ansættelse i Røyken Forsyningsnemd, og her fortsatte han, til han nåede de 70; så lagde han endelig op, men han blev meget nær 80, inden han døde. I hans eftermæle hedder det, at han var dygtig og pligtopfyldende i sin gerning, en beskeden og stilfarende mand, munter og omgængelig, respekteret og vellidt af folk.

Tante Karen døde året efter. De havde levet godt sammen i næsten 60 år; men rundt om i familien sagde man, at Thomas og Karen altid isolerede sig. Det har nu nok en meget rimelig forklaring. Ved brylluppet kom den unge kone inde fra det dengang øde og vejløse Hadeland, som aldrig havde indbudt til større livsudfoldelse (bortset altså fra bryllupper!) og kun givet små muligheder for at lære ret meget. Da hun kom ud i andre forhold, følte hun sig usikker og holdt sig derfor gerne alene. Hun var flink og venlig – det kan jeg som gammel feriedreng stå inde for – men hun

var alle dage lidt utryk ved de snakkende byfolk, hun følte sig bundet til hjemmet og til jorden – og ikke mindst til sine husdyr »for de er altid snille«. Den bemærkning skal jo nok have haft sin adresse!

I ægteskabet var der tre piger: *Ida* (f. 03), *Andrea* (f. 05) og *Ruth* (f. 09) – alle tre velbegavede, men – som en af dem har sagt – på mange måder hæmmede af den mangelfulde oplæring i små fattige landsbyskoler.

Pigernes data følger på side 170.

Petronellas børn

Onkel August og tante Petrea havde som nævnt seks børn. Den ældste, *Oscar*, var den, som drev det videst. Tyve år gammel kom han ind på »Forstædernes Brødfabrik« som kusk, og her avancerede han snart til forvalter. Under en ombygning på fabrikken lærte han en af håndværksmestrene at kende, og de blev enige om i fællesskab at opføre et par udlejningsejendomme på Nørrebro. Det lyder let – og det var nok lettere dengang end nu – men for en ung forvalter med et beskedent udkomme og med familieforpligtelser stillede foretagendet store krav til sparsommelighed og opfindsomhed for at skaffe den nødvendige kapital. Overleveringen kender mest til, hvordan han i snævre vendinger måtte tømme børnenes sparebøsser og låne brødrenes ugeløn. Men de egentlige forretninger har selvfølgelig ligget på et andet plan med banklån og kautioner fra folk, der har kendt ham og stolet på hans evner og hans dømmekraft.

Byggerierne blev gennemført og gav overskud, og så foreslog Oscar sin makker, at de skulle starte en rugbrødsfabrik. Her var han på hjemmebane. Ganske vist var konkurrencen hård, for byen havde nitten brødfabrikker i forvejen. Men Oscar havde sine egne tanker om, hvordan en fabrik skulle ledes og dens varer blive populære. I 1903, da han var 37 år gammel, fik han mulighed for at bringe ideerne til udførelse. Brødfabrikken »Danmark« blev bygget i Nordre Frihavnsgade, og overraskende hurtigt lykkedes det at placere den mellem de bedst kendte. Konkurrencen tog li-

vet af den ene fabrik efter den anden, men »Danmark« stod sig, indtil sammenslutningen af de københavnske brødfabrikker kom i 1917. Det nye selskab købte »Danmark«, og Oscar Clausen fik sæde i sammenslutningens bestyrelse. Hans daglige arbejde blev herefter at lede »Bispebjerg Mølle«, som allerede i nogle år havde været hans egen virksomhed, men som var gået ind i fællesskabet sammen med brødfabrikken. For de to virksomheder fik han ved overdragelsen udbetalt en formue, som i vore dages penge ville svare til flere millioner.

Jeg kendte ham ikke i hans dynamiske ungdomsår, men hans jævnaldrende var enige om, at han som type var den samme, fra han begyndte at bygge sin karriere op, til han blev en gammel mand. »Han havde aldrig været rigtig ung«, sagde man. Han var målbevidst. Naturligvis var han også ærgerrig. Og dristig. Men hans ydre fremtræden var mærkeligt afdæmpet. Da jeg kendte ham, var han en statelig ældre herre, alvorlig, snarest lidt højtidelig, men jævn og venlig. De unge folk i branchen så på ham med en egen respektfuld undren (omtrent som magistrene på »Politiken«, når de funderede over hans fætter Henrik Cavling). Disse eksamensmennesker i industrien havde svært ved at få et sammenhængende billede af denne brødkusk, der var blevet fabrikejer og matador i hovedstaden, denne uforfærdede vovehals, der førte sig værdigt som en prælat, denne nøgterne forretningsmand, der midt i sin succes vedblev at være – som de sagde – ren af hjertet og sentimental som et barn.

Men som sagt: Respekt havde de for ham, og havde de kendt hans slægtslinie – og da navnlig den, som pegede mod Hven – havde de måske alligevel kunnet skimte sammen-

hængen. Vi andre genkender i hvert fald karaktertræk, som et par generationer før havde skabt den forretningsdrevne og handledygtige Boel og hendes idérige brødre. Vi øjner også, hvad spindesiden har haft i gave til ham: fliden, retsindigheden og det rolige overlæg. Og troskyldigheden? Ja, har han haft noget af den – og det er ikke usandsynligt – så skal man jo ikke langt tilbage for at finde kilden til den.

Oscar Clausen blev gift med Betty Hagerup i 1889. Hun var født i Nørre Sundby i 1866, men engang midt i firserne var hun strygejomfru hos Oscars søster Anna i Lyngby, og her traf de unge hinanden. I begyndelsen af ægteskabet drev hun et lille vaskeri i København og bidrog således til familiens underhold i den periode, da Oscar havde brug for alt, hvad der kunne skræbes sammen til byggerierne på Nørrebro. Vaskeriet blev opgivet, da byggepengene var hjemme igen og familien samtidig begyndte at blive stor. Efterhånden kom der syv børn: *Emmy* (f. 1890), *Jenny* (f. 93), *Henry* (f. 96), *Etly* (f. 98), *Karen* (f. 1901), *Else* (f. 05) og *Oscar* (f. 07). Vi skal om lidt komme tilbage til, hvordan det er gået dem. Men først skal vi se, hvordan de øvrige børn fra Mitchellsstræde klarede sig. Her skal kun afsluttende siges, at tante Betty døde i 1937. Kort tid efter afgav Oscar ledelsen af Bispebjerg Mølle og flyttede til Amalievej på Frederiksberg. Her døde han i 1944 – 78 år gammel.

Efter alders orden skulle nu følge en omtale af Oscars to ældste søstre, Anna og Isca, men vi tager drengene først for om muligt at kunne give et mere sammenhængende billede

af de tre velbegavede, men tilsyneladende så forskellige brødre.

Carl var nummer fire i rækken. Han blev konfirmeret i 1889. *Oscar* var da 24 år gammel og havde indflydelse nok til, at den yngre broder kom i håndværkslære. I 1894 blev *Carl* da bagersvend, og efter tidens skik rejste han ud nogle år som »naver«; men ung endnu fik han sit eget bageri på Nørrebro (formodentlig hjulpet i gang af *Oscar*). I 1904 var han blevet gift med en af jomfruerne i forretningen, *Anna Jensen*, og med hende fik han datteren *Erna*. Butikken gik godt, *Carl* var en god bager og en solid forretningsmand. Han kom til at tjene mange penge og blev hurtigt noget af en forgrundsfigur i det københavnske håndværk, medlem af laugsbestyrelsen, med i ledelsen af Håndværkerforeningen og meget mere.

Knap så godt gik det ham i privatlivet. Hans ægteskab blev opløst, og han mistede kontakten med datteren. Næppe helt uden egen skyld. Han var dygtig og reel, en bred og selvsikker mestertype, et godt hoved, rap og slagfærdig, men gerne ironisk, altid med en splint af troldspejlet i øjet. Nem har han nok ikke været at omgås i det daglige. Og dog siger folk, der stod ham nær, at denne omgangstone, som stødte mange, kun var et skjold, han brugte for at dække over sit sande væsen: at han på bunden var et følsomt gemyt, ikke nær så sikker og rubust, som han gav det udseende af, snarest lidt godtroende og sentimental. I virkeligheden skulle han altså – bag en helt anden facade end *Oscars* – ligne ham i karakter. Og måske. Når man kender deres fælles op-hav, kan tanken vel ikke helt afvises.

I 1954 giftede *Carl* sig igen. Han var da oppe i halvfjerd-

serne, og han gik sandsynligvis nu ind i ægteskabet påny for at sikre sin trofaste og dygtige husholderske, Ida Jensen, adkomst til at bo i Bagerlaugets stiftelse på Nørrebro.

Ved sin død i 1960 var han 85 år gammel. Han ligger begravet på Gentofte kirkegård – efter eget ønske ført hjem til barndomsbyen og til forældrenes grav, et ønske, der måske også siger os lidt om, hvad der har boet inderst i hans hjerte.

Adolph, den yngste af flokken, lignede ingen af brødrene i det ydre, men forældrenes karaktertræk gik igen hos ham – og tydeligere hos ham end hos de ældre. Da han var fjorten år, gik han til søs, og man hørte kun lidt fra ham de første år derefter. Men da han kom hjem for at aftjene sin værnepligt, havde Oscar et par alvorlige samtaler med ham om hans fremtid. Selv var Adolph godt tilfreds med at være matros; men Oscar ville have ham på styrmandsskole og få ham frem til at være skibsfører. Tanken huede ikke den unge mand, men med sin sædvanlige snildhed lagde Oscar tingene tilrette for ham, så han dog lovede at prøve. Søsteren Anna og hendes mand lod sig let overtale til at lade sømandsstudenten bo på »Triumph«, Carl betalte lærebøgerne og Oscar skolepengene. Lillebror blev med andre ord sat på aktier. Og hele foretagendet lykkedes. Han fik sine eksamener, og herefter strøg han ud på de store have igen. En tid var han lærer på et af skoleskibene. I en anden periode hørte vi, at han var ude i en eventyrlig sejlads med armeniske flygtninge. Engang var hans navn fremme i forbindelse med en sømandsbedrift i Kattegat. Men ellers er en sømands veje jo ikke lette at følge. Efter årene på skole-

skibet var han gledet ind i »Det forenede«, og her avancerede han, så han forholdsvis ung blev kaptajn. I trediverne førte han en af selskabets store både, som gik i fart mellem Europa og Amerika. Karrieren viser, at han på sit område har været dygtig og dristig som brødrene; men han lignede dem som sagt ikke; han var en Kavling af udseende, ikke en profetskikkelse som Oscar, ikke en zünftig naver som Carl, og hans sind var mindre spaltet end brødrenes. Han lignede dem heller ikke i at han blev gammel. Han døde på »Ivar«s kommandobro i sit fem og halvtredsindstyvende år.

Jeg har kun truffet Adolph en halv snes gange og kun i hans yngre år, men billedet af ham står tydeligt for mig. Af sind var han som en åben bog, han havde åbenbart aldrig brug for at skjule sine tanker. Man mindedes hans far, når han fortalte om sit arbejde og sine medskabninger. Alle mennesker var i hans øjne utroligt flinke og mærkværdigt dygtige. Som årene gik, og både hans ansvar og indsigt blev større, har han vel nok fået det mere myndige væsen og den værdighed, som årene plejer at give, men han vedblev at være den samme enkle natur, det samme rare og åbne menneske, som han var i sine unge år.

Omkring 1920 – da han altså var nær de fyrre – blev han gift med Vilhelmine Thomle (f. 94). Med hende fik han tre børn: *Tove* (f. 23), *Poul* (f. 25) og *Anne Lise* (f. 27). Familien boede i en villa på Nybrovej og sluttede sig til den kreds af slægten, som i forvejen levede og virkede på »Triumph«-egnen.

Adolph døde i 1936. Hans enke levede endnu i 33 år, hun døde først i 1969.

De tre Gentofte-brødre havde som sagt tre søstre, Anna, Isca og Johanne. De kom til at høre hjemme i samme milieu, de blev alle tre gartnerkoner i samme sogn, men heller ikke de var ens. Naturen havde givet dem alle en god forstand, men de var – navnlig i de unge år – meget forskellige i det ydre, og deres giftermål placerede dem ikke helt på samme måde.

Den af dem, som kom bedst efter det, var *Anna*. Hun var sendt tidligt ud at tjene, men da hun var omkring atten år, gik hun i lære hos min mor. Det varede et par år, så følte hun sig sikker nok til at oprette sit eget vaskeri i Lyngby, og det gik godt.

I 1888 blev hun gift med Rasmus Johannessen fra Nørre Alslev, som var kommet til Nordsjælland for at arbejde ved fæstningsbyggeriet omkring København. De to unge kom til at passe fint sammen, skønt de var meget forskellige både af sind og skind. For udseendets skyld kunne han være blevet en prægtig Osmin i Mozart's »Bortførelsen«, hun var i denne henseende hans diamentrale modsætning: en usædvanlig skønhed. På mange andre måder var de forskellige: han en ilter slider og igangsætter, hun en klog regulator; men et muntert gå-på-sind havde de begge, og ved fælles hjælp fik de midt i halvfemserne sparet penge sammen til at købe en lille landejendom mellem Lyngby og Bagsværd, der som sagt var kommet til at bære det stolte navn »Triumph«. Stedet var billigt, for jorden var dårlig og tilmed misrøgtet af tidligere ejere. Der skulle slides i det for at bringe tingene på fode. Men det gik. Da jeg blev gammel nok til at tænke over, hvad jeg så, forekom »Triumph« mig at være et vældigt foretagende med endeløse rækker af frugttræer og store marker med alle slags frilandskulturer. Senere har

jeg nok forstået, at der var grænser for uendeligheden, men endnu i dag er det mig en gåde, at »Triumph« dengang kun var 10–12 år gammelt som gartneri; alting pegede for mig hen på en virksomhed, der havde gamle traditioner og masser af år bag sig.

»Triumph« var imidlertid ikke blot en arbejdsplads. Det særlige ved stedet var de mennesker, som boede der. Jeg har aldrig kendt så gæstfrit et hus. Alle besøgende følte sig velkomne. Nogle slog sig ned for et par timer, andre måske for et par måneder. Var der flere liggende gæster, end der var senge til, sov drengene i høet på loftet. Jeg har været med til, at mor og hendes fire poder en nat sov på et par knipper halm på køkkengulvet. Den slags tog man ikke højtideligt, det var bare sjov og halløj, en munter bekræftelse på det gamle ord om husrum og hjerterum.

Men stedet havde sin grundlov: selskabeligheden måtte ikke gå ud over arbejdet. Alle var klare over, at jorden og afgrøderne hver dag skulle passes, så torvelættet kunne stå parat til næste morgen.

Også arbejdet var imidlertid en fest på »Triumph«; det står meget stærkt i min erindring, for jeg var feriedreng derude gennem mange af mine skoleår. Jeg nægter ikke, at indtrykket af »Triumph« har noget at gøre med drengene lyse sommerminder; men i de snart 70 år, der er gået siden dengang, har jeg aldrig truffet nogen i familiekredsen, som ikke glad og gerne erklærede, at »Triumph« var et sjældent sted, et dejligt sted, og at det var prægtige mennesker, som havde skabt det.

For min egen fornøjelses skyld har jeg gravet mig ned i ejendommens historie. Den er værd at kende. Jorden har efter tur været ejet af en operasanger, en greve, en komtesse, en markedsgøgler, en pastor emeritus og en møllersvend, men beretningen vil fylde for meget i en slægtshistorie. Jeg piller blot en lille enkelthed ud, ikke fordi den er vigtig i forhold til, hvad historien ellers har at fortælle, men fordi den giver svar på, hvorfor et beskedent gartneri på en øde udmark er kommet til at bære så pompøst et navn. Det begyndte med, at møllersvenden engang i firserne tog fat på at bygge hus på jorden. Af en eller anden grund overlod han arbejdet til et par udensogns håndværkere, hvad Bagsværderne tog ham så ilde op, at de hver nat huserede på byggepladsen og ødelagde, hvad de kunne overkomme. Krigen stod på i månedsvis, men mølleren fik omsider sit hus under tag, og med front mod fjenden gav han da ejendommen navnet »Triumph«. Det lokale folkevid vrængede det hurtigt om til »Trilom« vel sagtens for derved at mindes de natlige forlystelser på byggepladsen, men måske også som et varsel om, hvad der ventede mølleren selv og hans mulige efterfølgere på den lille fattige lynglod.

I første omgang så det ud til, at varslet skulle gå i opfyldelse. Mølleren måtte gå fra stedet i 1896 og begynde som arbejdsmand. Men så kom Rasmus Johannessen til, og han fik som sagt skik på tingene. Økonomisk kartede han sig igennem, så han kunne forbedre jorden og snart efter købe et par af nabolodderne. En tid forpagtede han »Haraldslund«s jorder og drev dem som landbrug, og imens blev gartneriet så meget bedre funderet, at man efterhånden glemte de gamle spottegloser. Lidt efter lidt kom der til at stå respekt om virksomheden, varigt bl.a. på den må-

de, at da den gamle Møllevej nogle år senere skulle døbes om, var sognerådet enigt om, at der nu kun var ét navn, der passede til forholdene, nemlig Triumfvej.

Om familien på »Triumph« er der talt i det foregående, og tråden vil blive taget op om lidt. Her skal kun foreløbig nævnes, at der i ægteskabet kom fem børn: *Ida* (f. 89), *Edith* (f. 91), *William* (f. 93), *Age* (f. 98) og *Tove* (f. 09). Men da et lille kapitel nu har drejet sig om »Triumph«, bør billedet rundes af med et par afsluttende linier om ejendommen. Onkel og tante drev gartneriet til 1920, så blev det delt mellem William og hans far; de specialiserede driften på den måde, at William mere og mere gik over til drivhuskulturer, de konkurrerede altså ikke og kørte sammen på torvet i over en halv sens år. I 1932 solgte onkel sin jord, og efterhånden gik også Williams del over til andet brug – parcelhusene var ved at rykke frem, og nu ligger der et helt anseligt villakvarter på de gamle enemærker med Triumfvej som hovedfærdselsåre. Det tidligere stuehus blev indrettet til børnehave for kvarterets yngste, men i 1972 er omsider også det jævnet med jorden.

Onkel Rasmus døde i 1940, tante Anna fjorten år efter. Hun blev 85 år gammel.

Vi vender så tilbage til de sidste af børnene fra Mitchellstræde, onkel August's og tante Petrea's to yngste døtre, Isca og Johanne.

Isca husker jeg først og fremmest som en meget værdig personlighed, høj og med alle Kavlingernes ydre træk. Som ung havde hun været stuepige på en herregård. Her var hun

blevet forlovet med godsets gartner og siden gift med ham. Han var en pæn, stiltfærdig mand, dygtig i sit fag, allerede som ung anerkendt som planteforædler. Han hed Thorvald Müller, født i Torkilstrup i 1869. Rimeligvis skulle de være blevet i det milieu, hvor de lærte hinanden at kende, han som herregårdsgartner og hun måske med årene avanceret til oldfrue eller noget lignende. I stedet for lod de sig i 1909 friste til at slå ind på handelsgartneriet og købte en af lynglodderne ved »Triumph«. Hvem der har fristet dem kan ikke siges i dag; sandsynligvis har det været Oscar, som inde fra sin brødfabrik i København blev mere og mere betaget af resultaterne på »Triumph«. For ham at se var der penge at hente for enhver, der kunne få grøntsager til at gro i nærheden af hovedstaden. (Antagelig er dette også forklaringen på, at han dirigerede begge sine egne sønner ind på denne bane, skønt ingen af dem havde lyst til gartneri). Müller har nok haft lyst, og han passede sin virksomhed med flid og omhu, men aldrig med det overskud af robust foretagsomhed og vågen forretningssans, som herskede på »Triumph«, og derfor heller ikke med det samme udbytte. Familien klarede sig dog ikke dårligt. Den boede i egen villa lige op til »Triumph«s jorder i en årrække. Til sidst gik ejendommen dog tabt, ikke på grund af forsømmelighed, men fordi Müller var gået i kaution for en forbindelse, som det gik skævt for. Han var da 68 år gammel, og tabet gik ham smerteligt på. Men inden længe fik han en levevej ved at anlægge og passe villahaver på egnen; det var et arbejde, som lå på linie med hans interesser fra ungdommen, og såvidt man kan skønne fik han og tante Isca trods alt nogle gode og fredelige år på denne måde. – I ægteskabet var der tre piger: *Ellen, Iris og Esther*.

Müller døde i 1947; så flyttede tante Isca ind i aldersrenteboligen i Bagsværd, hvor hun døde i 1952.

Johanne var den yngste af søstre fra Gentofte. Hun var kun atten år, da hun blev gift med Louis Sørensen fra Lyngby. Han var skræddersvend, født i Ringsted i 1875. De fik mange børn og levede alle dage i ret små kår. En tid boede de på Falster. Omkring 1903 havde de egen skrædderforretning i Egelev, men nogle år efter flyttede de tilbage til Københavns-egnen og begyndte at drive gartneri på en lille ejendom i nærheden af »Triumph«. Der var så lidt jord at arbejde med, at gartneriet ikke altid kunne brødføde familien. Ind imellem måtte mester op på bordet og sy igen, eller han tog arbejde på sukkerfabrikken i Lyngby. Både han og tante var flittige folk, og de var almindelig afholdt; men småt vedblev det at være. Jeg tror ikke, det tyngede onkel Louis noget videre; han stillede aldrig store fordringer til livet. Noget tyder på, at tante Johanne nok undertiden har følt sig lidt trykket af, at familien ikke rigtigt evnede at følge trop med slægtninge, som det var gået bedre, men man mærkede det sjældent på hende, hun holdt hovedet højt og tog livets tilskikkelser med både venlighed og værdighed.

Der var syv børn i ægteskabet: *Lilly, Svend, Irma, Hjalmar, Ida, Carlo og Gurli*.

Louis Sørensen døde i 1949. Tante Johanne levede i næsten tyve år efter ham. Hun blev 89 år gammel.

Hermed er vi færdige med Petronellas børn, og vi skal om lidt se, hvordan det er gået de næste slægtled.

De seks fra Mitchellsstræde fik i deres ægteskaber 25 børn; de igen 52, og de næste generationer er rask på vej – foreløbig med 64. I det følgende er der gjort forsøg på at få dem alle med, men fuldkommen kan oversigten ikke blive, fordi vi nu ikke mere har arkiverne som faste holdpunkter. Vi må affinde os med, at andre og nyere kilder nu og da kan svigte.

For læsere, som ikke måtte føle nogen lyst til at fordybe sig i den skematiske oversigt, kan vi kort resumere, at der blandt August's og Petronella's senere efterkommere ikke er store, kendte folk som f.eks. blandt Bengta's børn. I denne forbindelse har det måske noget at sige, at der i alle de yngre slægtled er et overtal af piger. Gamle traditioner gik jo længe ud på, at piger måtte nøjes med en ringere uddannelse, og deres sociale placering er da mere blevet bestemt af ægtefællernes stilling. Men ser man på oversigten som helhed (og altså tager svigersønnerne med), vil billedet klart vise et gennemsnit, som ligger et godt stykke over gennemsnittet i befolkningen som helhed.

Skemaet omfatter ialt 12 håndværksmestre, 3 fabrikanter og grossister, 5 embedsmænd – en præst, en telegrafbestyrer, 3 lærere og en lægesekretær (som er cand. jur.). Af lærerne er én tillige organist ved en af de storkøbenhavnske kirker og må som sådan – sammen med en pianist på skemaet – vel rettelig siges at udgøre en lille kunstnergruppe. Der er videre 4 gårdejere, 3 selvstændige gartnere og en planteskoleejer; der er en gruppe på 5 ingeniører og arkitekter, 5 handlende i forskellige detailbrancher, 12 overordnede funktionærer i handel, industri, bank- og forsikringsvæsen, 2 juri-

ster, som ikke er embedsmænd, 1 styrmand, 1 hotelportier i London, 3 vognmænd, 8 chauffører og andre specialarbejdere og endelig en gruppe på 10 »studenter og andre unge under uddannelse« samt hele flokken af børn, som endnu går i skole, eller som venter på at komme der.

På baggrund af udgangspositionen i Mitchellsstræde må resultatet vist alt i alt siges at være, hvad jyderne kalder »it så ring'«.

Niels' børn

Onkel Niels og tante Hanne havde som før sagt tre børn. Om de to af dem – Anna og Axel – vil jeg sige, at de blev Kavlinger. I det ydre lignede de ganske vist farmoderen på Hven, men der var lune og vitalitet i dem som i den gamle Ole. Barndomshjemmet har næppe givet dem mange impulser, og megen skolegang har de heller ikke fået, men deres gode hoveder klarede sagen for dem.

Anna husker jeg som en tro kopi af Bengta på »Fredlighed«. Hun havde den samme skikkelse og de samme vågne øjne, hun lignede hende i kløgt og flid, var måske lidt mindre nøjeregnende med hensyn til alle dele af husførelsen, men lige så intelligent som sin kloge tante i Lyngby. I 1882 var hun blevet gift med en arbejdsmand af gammel Amager-slægt, Peter Olsen. De var lige fattige, men i løbet af en 5–6 år fik de sparet så meget sammen, at Anna kunne begynde en selvstændig forretning på Østerbro, og nogle år efter kunne den lille flinke og glade onkel Peter opgive arbejdet på fabrikken og udvide den fælles forretning med en brændselshandel. Jeg husker den store dag, da de fik hest og vogn. Ingen nutidig ejer af en Rolls Royce vil kunne stråle mere fornøjet end onkel Peter, da han med sin lille »Tip-Tip« for vognen kørte omkring til kunderne på Østerbro og præsenterede sin nye velstand.

Forretningen blev holdt gående i næsten tredive år, og da den lukkede, var der efter sigende en pæn lille formue

i behold. Mærkeligt nok, for efter overleveringen skal regnskabsystemet have været så primitivt, at alle bag disken frit kunne forsyne sig af kassen, og traditionen var sådan, at alle benyttede sig deraf. Hver havde et gemmested i butikken til sit udbytte. Men ingen har altså taget så groft, at der ikke har været penge til den daglige drift, og i den sidste ende blev der altså også lidt til de gamle dage.

Da tante Anna var i begyndelsen af tresserne, kom hun ind i sognets menighedsarbejde. Hun var glad for denne gerning, måske nok mest fordi den bragte hende i forbindelse med en kreds af mennesker, der hørte hjemme på et andet intelligensplan, end hun var vant til fra butikken. Efter sigende skal hun have ofret ret meget både i tid og penge på dette arbejde; men overfor sine mere kirkefremmede slægtninge plejede hun ligesom lidt undskyldende at forklare: »I tror det måske ikke, men der gøres virkelig et godt og fornuftigt arbejde gennem kirken og menighedsrådet. Og for resten fik vi da leverancen af koks til både kirken og præsteboligen, da jeg påtog mig hvervet.«

Det var, som gamle Bengta i Lyngby kunne have ræsonneret.

Onkel Peter døde i 1928, Tante Anna i 31. Hun blev altså 71 år gammel.

I ægteskabet var der to børn, *Axel* (f. 82) og *Ella* (f. 85), som omtales senere.

Onkel Niels' næstældste datter *Alexandra* har jeg aldrig kendt, og det er kun lidt, der har ladet sig opspore om hende. Hun er som sagt født i Skodsborg i 1864. Omkring

1885 blev hun gift med Anders Andersen, som var tøffel-
mager af uddannelse, men som mest tjente sit brød som ar-
bejdsmand på kalkbrænderiet. Ved dåben af deres fire ældste
børn opgiver de til kirkebogen Viborggade 67 som deres
adresse, men på en gådefuld måde er familien faldet ud af
alle tre folketællinger mellem 1890 og 1911. De kan over-
hovedet ikke findes på nogen adresse i Viborggade, skønt
det i fætter- og kusinekredsen fastholdes som uigendriveligt,
at de boede i denne gade hele deres ægteskab. I kirke-
bøgerne for Sankt Jacobs sogn er fundet fire børn: *Marius
Kavling Andersen* (f. 85), *Johanne Augusta A.* (f. 87), *An-
na Dorthea* (f. 89) og *Elisabeth Isidora* (f. 91). Kirkebøgerne
efter 1891 er endnu ikke tilgængelige, men det vides, at
der ud over de nævnte fire børn var endnu tre, nemlig *Knud,
Agnes* og *Axel*. Den yngste kom på Opfostringshuset, da
han var en halv snes år gammel, fordi han da blev forældre-
løs. Familien skal have levet i yderst små kår, og ingen af
børnene har åbenbart set nogen mulighed for rigtigt at bryde
ud af milieuet. Det lidt, vi ved om dem, følger senere.

Onkel Niels' yngste barn og eneste søn, *Axel*, stak af til
Hamborg, da han var fjorten år gammel og tog hyre som
skibsdreng. Inden han skulle hjem og være soldat, var han
forlængst helbefaren deep-water-sailor. Men efter militær-
tjenesten, og efter at han havde fået kig på den pige, der
skulle blive hans kone, følte han sig som så mange andre
søtmænd mere tiltalt af de hjemlige farvande. En tid havde
han stilling i havnen, men så tog han sætteskippereksamen
og blev i 1902 fører for en af Carl Nielsens både. Det

var lidt af en skæbnens ironi, at denne søfarer ude fra verdenshavene skulle opleve at forlise et sted mellem Kvæsthusbroen og Flådens Leje. Men det skete faktisk en gang i 1909. Hans skib, en sandpumper, der hed Progress, blev en tåget aprildag sejlet i sæk midt i havneløbet af en af Øresunds-bådene. Sagen vakte opsigt, og behandlingen af den fylder op imod et halvt hundrede sider i Sø- og Handelsrettens protokoller. Axel Nielsen gik ud af sagen med attest for at have vist korrekt sømandsskab. Modparten kom til at bære al skam og skade; men dette var nu kun, hvad man kunne vente, for Axel Nielsen var alle dage en forstandig og ansvarsbevidst mand i sit arbejde. At han også var en mand, der var vel afbalanceret i sine personlige affærer, ses bl.a. af, at han efter forliset stille og roligt spadserede hjem gennem byen i sit drivvåde tøj. Hanna så forfærdet på ham, da han trådte ind ad døren, og spurgte: »Hvor kommer du dog fra, sådan som du ser ud«? »*Fra havets bund*«, svarede han med gravrøst, men med det muntert selvironiske blink i øjet, som var så karakteristisk for ham. I min erindring står han som en ualmindelig tiltalende personlighed, på én gang venlig og myndig, frisk og slagfærdig, »en gæv gut« – og også en samvittighedsfuld familiefader.

I 1895 var han blevet gift med Hanna Mortensdotter (f. 64), og med hende fik han fire børn: *Edith* (f. 96), *Lilly* (f. 98), *Maud* (f. 01) og *John Kajling Nielsen* (f. 04). – Disse fire søskende omtales senere.

Axel Nielsen mistede sin kone i 1932. Selv døde han i 1940, 73 år gammel.

Op til 1972

Når vi herefter går videre og i overensstemmelse med planen følger de næste generationer op til dato, er det klart, at fremstillingen må blive en anden. Karakteristikker og personlige vurderinger vil stort set helt forsvinde, og læserne må, også bortset herfra, indstille sig på en knappere, mere opremsende og farveløs form. For de yngste generationers vedkommende vil der mest blive tale om årstal og navne alene, og her må jeg endda gentage, at nu, da der ikke længere kan bygges på arkivmateriale, vil navne og årstal måske undertiden bære præg af, at de har måttet hentes ad besværlige og usikre veje. Selvfølgelig har jeg gjort mig flid for at undgå fejl, men efter mine erfaringer med »Strejflys I«
tør jeg ikke lægge hovedet på blokken og sige god for hver eneste detalje. I første bind var der to fejl. Det var to for mange. Men jeg vil anse det for mirakuløst, hvis jeg slipper med det her i bind II.

Efter Henrik Cavling

Henrik Cavling havde som anført fire børn. Ældst var *Viggo*, som var født i Paris i 1887. Moderen var Signe Odgård. Hun og Cavling var gift en halv snes år. Han omtaler skilsmissen i forbindelse med lederkrisen på Politiken. Herefter fik han sønnen *Ole* med redaktøren af *Hjemmet*, fru Valborg Andersen, og senere kom *Jens* og *Else*. Deres mor var Cavlings sidste hustru, Kirstine Christensen (f. 1886, d. 1963).

Viggo blev redaktør af Politikens søndagsmagasin og gjorde dette tillæg til et af de bedste i verden; herom er fagfolk enige. P. Munch oplyser et sted i sine dagbøger, at Henrik Cavling havde udset sønnen til sin arvtager på Politiken (hvad Munch var temmelig forfærdet over, da han betragtede *Viggo* som et politisk blegansigt). Jeg kendte ham i årene omkring 1920, da vi var kolleger i Rigsdagens presseloge. Munch har ikke uret i, at den unge Cavlings kærlighed til radikal politik på det tidspunkt var noget tempereret. Måske hang det sammen med, at Politiken nær havde mistet livet ved at følge Ove Rode under de bevægede påskebegivenheder. Men iøvrigt er det rigtigt, at *Viggo* ikke var nogen politisk gladiator. Han var en skønånd, en tænker, en elsker af teatret, særlig balletten. Han så en opgave i på alle felter at finde unge evnerige kunstnere og hjælpe dem frem. Som talentspejder gjorde han et fremragende arbejde for bladet. Om han i givet fald havde magtet opgaven som chef for hele foretagendet på Rådhuspladsen kan af gode grunde ikke siges, da hvervet som bekendt gik over på andre hænder. Jeg tror ikke han var ked af at glide ud som kronprins, det er mit indtryk, at han snarere følte det som en befrielse.

Viggo Cavling døde i 1946. Efter sit eget ønske blev han begravet ved siden af faderen på Lyngby kirkegård.

Viggo var gift med Ellen Street, død i 1972. De havde to sønner: *Bengt* (f. 14) og *Ib* (f. 17).

Bengt er nationaløkonom fra et engelsk universitet, men har sin levevej som forretningsmand i Malmö. Han er gift med sygeplejerske Ulla Eriksson, datter af häradshövding Jöns Eriksson i Ängelholm. – De har to børn: *Bengt Viggo Frejlif C.* (f. 69) og *Birte Isabella Bengtsdotter C.* (f. 71).

Ib Henrik Cavling er den meget omtalte, i litterære kredse måske ikke specielt højtskattede, men meget læste og efter sigende bedst betalte romanforfatter i landet. Han har været gift flere gange og har to sønner: *Henrik* og *Morten*. Den sidste skal være opkaldt efter Morten Korch.

Ole – Henrik Cavlings næste søn – blev født i 1898. Han var hårdere i støbningen end *Viggo*. Som ganske ung blev han sendt til London for at studere engelsk bladdrift, og kvik som han var, stormede han hurtigt hjem med sine erfaringer, som han først udmøntede i en bog, og som snart efter bragte ham ind som medredaktør af Ekstrabladet. Politikens bestyrelse havde som sagt sukket over omkostningerne ved at holde Ekstrabladet oppe, men nu satte man altså *Ole* (og adskillige hundrede tusinde kroner) ind i et sidste forsøg på at rette skuden op. Det lykkedes således, at Ekstrabladet inden længe nåede oplag, der lå over Politikens. *Ole* blev ene-redaktør, da *Frejlif* døde i 1936, og han ledede bladet til 1958, da han trak sig tilbage på grund af sygdom. Han døde i 1962.

Ole Cavling var gift med *Karen-Åse Mortensen* (f. 98). De fik en datter, *Marianne* (f. 23), som er gift med prokurist *Claus Monberg*, København. I dette ægteskab er der to børn:

Anette Cavling Monberg (f. 48), som er sygeplejerske, og
Ole Cavling Monberg (f. 50), som er under uddannelse i
England.

Jens – Henrik Cavlings tredje søn – var født i 1910. Han ville i sin ungdom være ingeniør, men senere fik han mere interesse for psykologiske studier. Han var uden ambitioner,

en stilfærdig filosofisk natur, lidt svag af helbred, men et fint og godt menneske. Først da han var op imod et halvt hundrede år giftede han sig. Ægtefællen var bevægelsespædagog Vera Kjær (f. 20), som blev sin mand en værdifuld hjælp. Jens døde i 1962. – Der var ingen børn i ægteskabet.

Else (f. 1914) – Henrik Cavlings datter – blev gift med civilingeniør Kjeld Clausen (f. 1910, d. 1972). De havde to sønner: *Finn* (f. 42) og *Per* (f. 46).

Finn Cavling Clausen er keramikker og gift med Anne Højer Olsen. – De har to børn: *Rasmus Cavling Clausen* (f. 66) og *Mette Cavling Clausen* (f. 68).

Per Cavling er forlagssekretær, gift med lægesekretær Jette Rosenkrantz Petersen. – De har to børn: *Peter Cavling* (f. 66) og *Gitte Karina Cavling* (f. 71).

Krogh'erne

Efter *Alvilda Krogh* var der tre børn: *Harris* (f. 1888), *Rytly* (f. 91) og *Franchet* (f. 93).

Harris blev udlært som snedker, var senere kontormand, en tid konstitueret kirkegårdsinspektør i Helsingør, men flyttede til København som medarbejder i et glasfirma. Gift med Bodil f. Nielsen fra Helsingør. Harris død i 1966. Der var en søn i ægteskabet:

Jørn Krogh (f. 32), tandtekniker i København. Gift med Lily Kjerrumgård (f. 32). Tre børn: *Troels* (f. 52), *Janne* (f. 60) og *Esben* (f. 63).

Rytly blev gift med anlægsgartner i Helsingør, senere sandblæser i København Poul Müller Bernth (d. 1962). Ryt-

ly død i 1969. To børn i ægteskabet: *Poul* (f. 20) og *Inge* (f. 22).

Poul er kok i København, gift med *Marna* f. *Bang*. – Ingen børn.

Inge er gift med overassistent *Knud Bramsgård* i Forsikrings-selskabet *Nordlyset*.

Franchet blev gift i Kerteminde med *Valdemar Jensen*, senere tegner i København (d. 1968). Fire børn i ægteskabet: *Tom* (f. 24), *Kerit* (f. 27), *Gilbert* (f. 31) og *Djuni* (f. 35).

Tom er tegner, men evnerne er åbenbart flersidige. Han vandt Danmarks Radio's novellekonkurrence i 1972. – *Tom* er gift med malerinden *Edel* f. *Bærskog*.

Kerit er ugift.

Gilbert er gift med *Ruth* f. *Rasmussen*, begge medarbejdere i »Dansk Kontor System«. – To børn: *Pernille* (f. 56) og *Bettina* (f. 58).

Djuni er gift med *Peter Magnussen* (f. 24), direktør i A/S Dansk Kontor System i København. – En søn, *Jannick* (f. 54), som er gymnasiast.

Fra Hjortespring

Efter *Carl* på Hjortespring var der en datter og en søn: *Else* (f. 94) og *Paul* (f. 99).

Else overtog sammen med sin mand, *Evald Jensen*, vaskeriet efter forældrene, og skønt hun er blevet enke og nu er 78, fører hun det stadig videre. Der er to børn i ægteskabet: *Gorm* (f. 26) og *Karen* (f. 32).

Gorm arbejder i vaskeriet. Han er gift med *Annelise* f. *Bacher*. En datter, *Mette*, er født i 57.

Karen er lærerinde i Herlev. I et nu opløst ægteskab med overlærer *H. Christensen* har hun to børn: *Marianne* (f. 58) og *Flemming* (f. 61).

Paul Cavling Olsen var tandlæge på Østerbro i København, gift med *Ragna* f. *Jensen* fra Holstebro. Han døde i 1972. – I ægteskabet er der en datter:

Hanne (f. 32), som er gift med dr. med. *André Heltai* i New York. – De har to børn: *Marianne* og *Christopher*.

Konsulens døtre

Efter *Adolph* i Ålborg var der tre døtre: *Ellen* (f. 95), *Bengta* (f. 97) og *Gerda* (f. 98).

Ellen blev student og kom ind i Udenrigsministeriet. I nogle år gjorde hun tjeneste i Washington, men da moderen døde, vendte hun hjem og styrede hus for faderen, så længe han levede. Hun forblev ugift og døde i 1972.

Bengta blev gift med civilingeniør *Thorvald Johns*, der var *Christiani & Niensens* direktør i Brasilien. Hun døde ung, men efterlod sig en søn:

Bengt Johns, der er Danmarks ambassadør i Congo (f. 22), gift med *Birgitte Hecht-Pedersen* fra Odense.

Gerda er gift med arkitekt *Marinus Andersen*, som i en årrække var lærer på Kunstakademiets arkitekturskole, men som nu driver selvstændig arkitektvirksomhed i København. – Der er ingen børn i dette ægteskab.

Ada Frejlif Olsen

Frejlif Olsen havde som nævnt en datter med Harriet Abrahams: *Ada* (f. 03), nu translatør i Det Berlingske Hus.

De sidste fra »Fredlighed«

Gerhar og Vilhelmine på »Fredlighed« havde to døtre: *Nina* (f. 05) og *Elly* (f. 10).

Nina blev student og herefter korrespondent i Rederiet Torm. Hun er gift med civilingeniør Erik Maglekilde-Petersen (nu vicechef i Københavns Vandforsyning). Sammen med sin søster gik hun ind i ledelsen af »Fredlighed« og drev virksomheden, til den blev nedlagt i 1970. – I ægteskabet er der en søn:

Niels (f. 41), som er ingeniør i København, gift med Kirsten Bækgård-Andersen fra Kerteminde. – De har en søn, *Henrik* (f. 1971).

Elly er gift med bankrevisor Hans Molbech. – I dette ægteskab er der to børn: *Hans Christian* (f. 42) og *Bente* (f. 47).

Hans Christian er scenograf og arbejder med teaterhistorie.

Bente er gift med Jørgen Lundstrøm, som er ansat på TAXA's kontor i Århus.

Einfeldt'erne

Om Hannes, dvs. mors og fars, efterkommere er der berettet i »Slægtshistoriske Strejflys I«. Fremstillingen i dette første bind var gennemgående noget mere udførlig end den, der er anvendt her. Einfeldt'erne er så få, at der var plads til at brede sig lidt på siderne! At bruge formen fra I i dette bind

bringer tingene en smule ud af balance, men der spares til gengæld nogen tid i tænkeboksen og ved skrivebordet, og det er ikke uden vigtighed, hvis bogen skal nå ud til læserne til tiden.

Som nævnt var vi fire søskende, der blev voksne: *Holger* (f. 87), *Robert* (f. 94), *Marie* (f. 96) og *Viggo* (f. 1900).

Holger tog prælimenæreksamen og ville herefter have været på seminarium. Det var der imidlertid ikke råd til, og i stedet for kom han på Søværnets Ingeniørelevskole. Han endte dog som skolemand alligevel. Mens han var undermaskiningeniør i Teknisk Korps, begyndte han at undervise på Teknisk Skole i København. Det stod hurtigt klart, at han var en god lærer, og skolegerningen optog ham efterhånden så meget, at han besluttede at kvitte ancienniteten i forsvaret og gå ind i Statens tilsyn med Håndværkerundervisningen. I 1929 fik han tilbud om at blive forstander for Teknisk Skole i Helsingør, en opgave, der fristede bl.a. ved de muligheder, den frembød for uddannelse af maskinkonstruktører og maskinofficerer. Det lykkedes ham at føre skolen frem til en meget smuk position; men arbejdet i Helsingør kom kun til at vare i tolv år. I 1941 brød en gammel sygdom op, og han døde, kun 53 år gammel.

Holger var et lyst hoved. Han skrev godt, var fuld af energi og fantasi, i visse henseender nok lidt af en bohème, uden større respekt for bogholderdyder, og uden ærefrygt for tjenestereglementer, »den mest civile i hær og flåde i ti menneskealdre« sagde en af hans gamle kammerater fra Ingeniørelevskolen om ham ved en lejlighed; men et jern til at arbejde og sætte ting i gang. Og et forbillede i sit familieliv (hvis man kan sige sådan om et menneske, der masede og

regerede på sine arbejdspladser fra klokken 8 til 22 så at sige hver dag).

I 1911 var han blevet gift med Hilda Christiansen fra Lyngby (1888–1941). De fik en datter:

Grethe (f. 12), der som voksen blev uddannet på »Niels Brock«. I 1941 blev hun gift med landsretssagfører Alfred Levysohn (f. 04). Begge omkom ved flyveulykken den 14. marts 1972 ved Dubai. De havde to sønner: *Per* (f. 43) og *Morten* (f. 49).

Per er læge på Amtssygehuset i Glostrup, gift med Birgit Lindhard (f. 46), og

Morten er cand. jur., sekretær i Overformynderiet.

Robert skal jeg af gode grunde ikke karakteristere, men nøjes med at notere efter trykte kilder: Realeksamen i 1909, herefter i lære som kunstsmed. I 1917 journalistisk medarbejder ved Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Håndværk. I tre år medlem af bestyrelsen for Rigsdagens presseloge. Studentereksamen 1922. Ansat i »Dansk Arbejde« 1921, leder af foreningens administration fra 1939. – Ved siden af selve metier'en ulønnede hverv i Journalistforbundet, Fagpresseforeningen, forskellige kunsthåndværkerorganisationer, Købestævnet, næstformand i Københavns Roklub, formand for Københavns Turistforening og i seks år medlem af forretningsudvalget for Danmarks Turistforening. – Efter 42 års virke i Dansk Arbejde pensioneret i 1963. Udnævnt til æresmedlem og tildelt foreningens guldmedaille.

I 1926 gift med Alvilda Larsen (f. 98). Hendes data følger i »Strejflys III«. – I ægteskabet er der en søn:

Christian (f. 1931), som er underdirektør i Industrirådet, cand. polit. fra 1955. Gift med tandlæge Inger Saabye (f. 32), datter af kontreadmiral E. J. Saabye og hustru Karen, f. Rytter. Der er tre børn:

Thomas Christian (f. 60),

Camilla (f. 63) og

Martin Ditlev (f. 66).

Inger Marie var et præmiebarn i skolen og skulle have haft lov til at læse videre, men ved et temmelig uforståeligt fejlgreb blev hun taget ud som fjortenårig og sat i handelslære i Borgergade – hos flinke mennesker, men med logi i en baggård midt i slumkvarteret. Hun klarede sig imidlertid godt igennem læretiden og avancerede hurtigt i efterfølgende stillinger. I 1920 blev hun gift med Marius Tofte (f. 93), en skippersøn fra Marstal. Han sejlede en tid som maskinmester i ØK, senere var han i over 25 år mester på Sojakagefabrikken i København, dygtig og samvittighedsfuld i sin gerning, rar og venlig som familiemenneske, men plaget af sygdom i sine sidste år. Han blev kun 53 år gammel.

Efter at være blevet enke måtte Marie ud på arbejdsmarkedet igen. En kort tid var hun i postvæsenet, senere kom hun ind som tællerske i Nationalbanken, og arbejdet her passede hun med stor glæde i næsten en snes år, indtil hun i 1966 faldt for aldersgrænsen. – I ægteskabet var der en søn:

Jørgen (f. 24) som nu er overlæge i Haderslev, gift med en gymnasiekammerat fra Christianshavn, Litzi Pedersen (f. 23), datter af prokurist Hans Pedersen, København. I ægteskabet er der fem børn: *Hans Christian* (f. 46), *Anne* (f. 48),

Jens Peter (f. 54), *Niels Jørgen* (f. 56) og *Mads* (f. 65).

Hans Christian er læge på Refsnæs. Han er gift med børnehavelærerinde *Kirsten Kristoffersen* (f. 45), datter af gårdejer *Axel Kristoffersen* i Ubby ved Kalundborg. De har to børn:

Ulla (f. 68), og

Niels Kåre (f. 71).

Anne er gammelsproglig student fra Katedralskolen i Haderslev, gift med en læsekammerat fra gymnasiet, stud. psych. *Niels Dueholm*, søn af seminarielektor, cand. theol. *Poul Dueholm*, Haderslev. I ægteskabet er der en datter:

Eva (f. 68).

Peter studerer ved Århus universitet,

Niels Jørgen er elev i 2. g i Katedralskolen i Haderslev.

Mads startede sin skolekarriere i 1971.

Viggo – den yngste af stabssergentens sønner – blev snedker på Orlogsværftet, men lod sig efter militærtjenesten indskrive som elev på bygningsdagskolen, først i København, senere i Odense. I barneskolen havde han ikke været noget lys, men fra bygningskolen bestod han afgangseksamen som nummer 1 af sin årgang. Det var hans mening at fuldføre uddannelsen på Kunstakademiet, men han brød af, fordi tingene dér gik for langsomt efter hans temperament. Kun 26 år gammel begyndte han som selvstændig arkitekt i København. I løbet af femten år fik han gennemført en lang række arbejder i Danmark og Skåne. Men da besættelsen kom, gik byggeriet i stå, og da han var afskåret fra at varetage sine interesser i Sverige, mistede han meget af den formue, han havde oparbejdet. Reserverne satte han til sidst ind i en københavnsk møbelfabrik, som han gennemrationaliserede

og indrettede på kun at fremstille én vare: den af ham selv tegnede Juno-seng. Den er på markedet endnu tredive år efter, men Viggo selv fik ikke stort andet end begyndelsen at se. Fabrikken gik godt, men den sled ham op. Han døde i 1955.

Viggo var en flittig og praktisk mand, og han var almindelig kendt for sit sunde omdømme. I adskillige år var han dommer i Boligretten. Som ægtemand og familiefader blev han med rette skattet højt, og han var en god søn for sine forældre på deres gamle dage.

I 1926 var han blevet gift med en af sine norske kusiner, *Dagmar Olsen* (f. 98) datter af slagtermester Frederik Olsen på Moss og mors eneste søster, *Andrea*. – Efter Viggos død førte Dagmar fabrikken videre en tid. Senere – da hun var over tres – tog hun eksamen som ejendoms-mægler. Hun er blevet medindehaver af en ejendom på Gentoft Torv og administrerer den med nidkær omhu på konsortiets vegne. – I ægteskabet var der en datter:

Marit (f. 29), som tog realeksamen og blev laboratoriemedarbejder på »Novo«, i 1949 gift med cand. pharm. *Johan Fabricius*, født i Åbenrå 1921, nu afdelingsleder på »Ferrosan«. I ægteskabet er der to børn, *Dorthe* (f. 50) og *Niels* (f. 51).

Dorthe er uddannet som teknisk tegner, gift med ingeniør *Jan Lohmann* i København. – De har en søn: *Jacob* (f. 1972).

Niels er student fra Bagsværd Kostskole og søger ind på et af seminarierne. – Han er gift med *Karin Palbo* (f. 51). De har en foreløbig udøbt datter (f. 72).

De ni fra Slagtergården på Moss

Onkel *Frederik* og tante *Andrea* på Moss havde som nævnt ni børn, og de blev allesammen mere eller mindre knyttet til forretningen i deres ungdom; pigerne kom bag disken, såsnart de var ude af skolen, og drengene lærte at slagte eller at lave pølser. – Arene har senere splittet flokken ved giftermål eller på anden vis, men endnu bor fire af de ni på Moss, og det hænder, at man endnu i dag kan finde en af søstrene beskæftiget i butikken på torvet, skønt den for flere år siden er gået over på fremmede hænder.

Marie (f. 91) var den ældste. Hun blev ganske ung gift med en barndomskammerat fra et af nabohusene, Harald Jacobsen. Han var sømand, men da han blev familieforsørger, gik han ind i sine forældres vinhandel, og senere gav hans borgerbrev adgang til at drive en købmandsforretning i slagtergårdens nabohus, opkøbt af Maries far til formålet. Denne virksomhed passede Marie med stor dygtighed i mange år, – også efter sin mands død i 1963 – indtil hun selv var over 70 og arbejdsbyrden blev for stor. I ægteskabet var der en datter:

Frida (f. 1914), som driver en skønhedssalon på Moss.

Martha (f. 93) var helt fra de unge år en særpræget type: resolut og målbevidst – ikke så lidt af en Boel til at regere og arrangere, men ingen nægtede, at hun var et dygtigt menneske. Hun blev gift med Sigurd Haug, som da var bogholder på Moss' Gærfabrik. Ægteskabet kom ikke til at vare længe. Martha blev ramt af svære sygdomme, og hun døde, da hun var 37. – Ingen børn.

Evald (f. 95) kom i slagterlære hos faderen. Han blev svend og fik mesterbrev. I 1922 overtog han forretningen og drev den med stigende fremgang i de følgende 44 år. Som den solide borger, han var, kom han i bestyrelsen for både Handelsstands- og Industriforeningen, men han var også med i ledelsen af mere landsomfattende institutioner, og han var en tid lang formand for Østfoldbyernes prisnævn. – Som kyndig kunstsamler er han bestyrelsesmedlem i Moss' Kunstforening. Nævnes bør det også, at han under besættelsen var tidligt med i modstandsbevægelsen. En af hans opgaver blev her som fagmand at skaffe mad til gutterne, som lå ude i dækning. Han er gift med defektrice Magnhild Andresen (f. 1903). I ægteskabet er der to døtre: *Gerd* (f. 1923) og *Kari* (f. 25).

Gerd er gift med Carl Frederik Thoring, Moss, som er indehaver af et firma for bygningsmaterialer. – De har to børn: *Elisabeth* (f. 51) og *Frederik* (f. 53). Elisabeth har studentereksamen og er nu seminarieelev.

Kari er gift med mejeri-ingeniør Albert Rommetveit (f. 21) i Elverum. – Der er tre børn: *Ingrid* (f. 53) *Eva* (f. 55) og *Ase* f. 56).

Dagmar (f. 98) flyttede i sine unge år til København og var en tid husbestyrerinde for Frejlif Olsen. I 1927 blev hun gift med sin fætter, den lige omtalte arkitekt – senere møbel-fabrikant – Viggo Einfeldt. Efter at hun i 1955 var blevet enke førte hun fabrikken videre et årstid. Senere tog hun eksamen som ejendomsmægler. – I ægteskabet var der den tidligere nævnte datter:

Marit (f. 29), som blev laboratoriemedarbejder på »Novo«, senere gift med cand. pharm. *Johan Fabricius* (f. 21), som er afdelingsleder på »Ferrosan«.

– Der er som lige omtalt to børn:

Dorthe er teknisk tegner, gift med ingeniør *Jan Lohmann*. – De har en søn, *Jacob* (f. 72).

Niels har studentereksamen og søger ind på et af seminarierne. – Han er gift med *Karin Palbo* (f. 51). De har en foreløbig udøbt datter (f. 72).

Ingeborg (f. 1900) var mest hjemme og deltog i husholdningen, indtil hun døde under Spansk Syge-epidemien i efteråret 1918.

Hildur (f. 02) er den af pigerne, som har holdt mest trofast ud i butikken. Hun er ikke gift og har i mange år været bestyrerinde af forretningen.

Ellen (f. 05) er gift med hovedkasserer *Arne Haug* (f. 07), ansat i Landbrugernes Indkøbscentral i Oslo. – I ægteskabet er der en søn:

Arne Frederik (f. 40), som er skibskonstruktør, nu ansat under FAO med bopæl i Rom. – Gift med *Sissel Andersen* (f. 45). En datter, *Marianne Silvana*, født i Rom i 1970.

Poul (med mellemnavnet *Frejlif*) er født i 1908. Han lærte pølsemageri i Norge og blev herefter videreuddannet på fagskoler i Tyskland. I mange år har han haft egen fabrik og er nu storleverandør i stil med *Stef-Houlberg* i København. – Frygtløs »Jøssing« under krigen. – Gift med *Karin*

Mostad. I ægteskabet er der en søn:

Poul Andreas, som læser til læge i Schweiz.

Ingrid (f. 1911) har tilbragt de fleste af sine ungdomsår i hjemmet og været til stor glæde for forældrene, ikke mindst for den gamle far i de otte år han var alene efter tante Andreas død i 1938. Da hun selv blev alene, giftede hun sig med Hugo Röer-Hansen, som har været mekaniker, men som nu er pensionist. De bor som de sidste af slægten i Ingrids barndomshjem i Klommestensgaten på Moss. – I ægteskabet er der en datter:

Hilde (f. 49), som er student og går på forskole til uddannelse som socionom.

Williams tre

Odd – onkel Williams og tante Gerdas ældste – er som før bemærket født i 1904. Han har været møller, lige siden han blev voksen. Sin teoretiske uddannelse fik han på en møllerskole i Tyskland. Nu er han chef for en stor mølle i Tau ved Stavanger, gift med Maja Nilsson fra Sundsvall. I ægteskabet er der en søn:

Jan (f. 34), som er mølle-kemiker med specialuddannelse i Tyskland. Fra 1967 gift med Vera Rom fra Oslo.

Arne er født i 1907; uddannet som kemi-ingeniør og farver. Som ganske ung oprettede han *Moss kemiske Renseri og Farveri*. I en lang periode var han stærkt fremme i det faglige organisationsarbejde og var her særlig virksom for at forbedre branchens uddannelsesnormer. I det hele taget har Arne været en mand med initiativ på mange fron-

ter – også en kendt modstandsmand i besættelsesårene. – I 1934 blev han gift med Greta Billve fra Skövde i Sverige. Hun døde i 1967. – I ægteskabet var der to børn: *Ulla* (f. 38) og *Kåre* (f. 44).

Ulla blev student og herefter gift med Terje Riseng, der er civilingeniør med eksamen fra Polyteknisk Lærestanstalt i København. – De har tre børn: *Lars* (f. 62), *Kirsti* (f. 64) og *Grete* (f. 67).

Kåre blev ligesom sin søster student og gik på universitetet i Oslo, men da der blev brug for ham i virksomheden på Moss, tog han hjem og leder nu renseriet, mens faderen forestår et af de rengøringselskaber, som han har startet. – *Kåre* blev gift i 1970 med Anne Stridsklev fra Skien.

Ebba er født i 1915. Hun er kontoruddannet og blev i 1941 gift med Otto Houge Faggum fra Bergen. Han var skræddermester, men er nu gået ind i konfektionsindustrien som modellør. – De har en søn:

Knut, som er født i 1949, og som nu studerer pædagogik ved universitetet i Oslo.

Helander'ne

Om Bestum-børnene *Hjørdis*, *Harriet*, *Marit* og *Colbjørn* er det nærliggende først at sige, at de var så kønne, at de alle kunne være gået lige ind i filmen som barnestjerner (hvis noget sådant ellers havde været opfundet dengang). Men heldigvis var der mere i dem end smilehuller og skønne lokker. De viste sig at være velbegavede alle fire. – Da pigerne lever i bedste velgående endnu, må vi i overensstemmelse med arbejdsplanen se bort fra at karakterisere hver enkelt af

dem. Om broderen Colbjørn er der mere at sige. Men lad os først nævne søstrenes data:

Hjørdis (f. 98) blev student og senere lærerinde, nu pensioneret fra Oslo skolevæsen. Sammen med en nevø og hans familie bor hun i det gamle barndomshjem på Bestunveien.

Harriet (f. 01) gik på Statens Håndværks- og Kunstindustriskole, senere på Kunstakademiet og virkede herefter som tegnelærerinde. Hun blev gift med cand. real. Knut Alfsen, nu pensioneret rektor i Oslo. De har to børn: *Erik* (f. 30) og *Inger* (f. 38).

Erik er matematiker, docent ved Oslo universitet, gift med Ellen Platou, datter af højesteretsadvokat Carl Platou. De har tre børn: *Knut* (f. 56), *Bjørn* (f. 60) og *Marianne* (f. 63).

Inger er ugift. Hun arbejder som lærerinde i Oslo.

Marit har været gift med civilingeniør Bjarne Thorbjørnsen, som døde i 1963. Han havde sin eksamen fra Zürich og var indtil 1953 knyttet til Nitedals Tændstikfabrik som maskiningeniør og driftsleder, i de sidste fem år ved koncernens afdeling i Agnes ved Stavern. – Efter sin mands pensionering har Marit i lange perioder haft beskæftigelse i Oslo, bl.a. som arkivar og forelæser ved Norsk Teknisk Museum. – I ægteskabet var der to børn: *Anine* (f. 30) og *Bjarne* (f. 33).

Anine har siden barneårene været svag af helbred og bor nu på et sygehjem i Egersund.

Bjarne er forretningsmand i Oslo, gift med Astri f. Hval. De har to børn: *Lise* (f. 63) og *Simon* (f. 66).

Det er denne familie, der residerer sammen med Hjørdis i den traditionsrige gamle Bistun-villa.

Colbjørn (f. 11) skuffede sin far i de unge år ved ikke at ville være ingeniør og gå ind i byggebranchen. I stedet for studerede han filologi ved universitetet og gik herfra ind i forlagsarbejde. Senere vandt han en fremtrædende plads i norsk kulturliv, først som konsulent i Gyldendal Norsk Forlag, senere – og navnlig – som administrerende direktør for Norsk Film. Dette hverv har sin særlige farve ved, at foretagendet overvejende er statsejet og derfor ikke kan inddrage sig på letfærdigheder, som man kan – og ind imellem er nødt til – i danske og andre privatejede selskaber. Norsk Film har ambitioner. Colbjørn lavede filmen om jødeforfølgelsen i Norge, om religionsforkynderen Hans Nielsen Haugen og adskilligt andet. Han så det som sin opgave at få gode folkelige film ud af disse sværvægtige emner. Og det lykkedes. »Han skrev simpelthen de bedste filmmanuskripter i dette land«, hed det i pressen efter hans død i 1962. »Vi havde brug for mænd af hans støbning i vort kulturliv i dag Der er ikke mange, som forener en så lysende intelligens og så store kundskaber med en så sikker artistisk sans«. »En kunstner og en ildsjæl«.

Men ildsjæle kommer sjældent gennem livet uden vanskeligheder. Colbjørn var kun chef for Norsk Film i fem år, så gik han – efter sigende træt og skuffet af vanskeligheder og kævl – tilbage til forlagsarbejdet. Her vandt han nye laurbær, bl.a. som redaktør af Cappelens »Grønne bibliotek«, og han leverede en række oversættelser, der, som anmelderne skrev, »hører til det ypperste, som er gjort af slikt arbejde i Norge, og som ved sit sproglige mesterskab

og sin fine indlevelse i andre digtersind lader ane noget af spændvidden i Helanders eget rige intellekt. «

Colbjørn blev syg, endnu mens han var i fyrrerne, og han døde, da han var 51. Han var gift med Mary, f. Arentz, som nu er oversætter ved norsk TV. – I ægteskabet er der en søn, *Hans* (f. 45), som studerer ved en filmskole i Paris.

De fem fra Lilleberg

Efter onkel *Svend* og tante *Anna* var der som sagt fem børn, der alle fik deres opvækst på Lilleberg.

Anders var den ældste. Han blev automekaniker og en af Norges mest kendte væddeløbskørere. Ganske ung fik han sit eget værksted, som med tiden blev et af Oslos største. Onkel *Svend* var, som han selv sagde, så kry, at han i drømme så firmaet flamme i neonlys under navnet »*Anders Nilsen & far*«.

Anders var gift med *Bergliot Antonsen* (f. 1900). Selv døde han i 1955. – I ægteskabet var der to børn: *Berit* (f. 30) og *Anders* (f. 31).

Berit er gift med fabrikejer *Hjalmar Høkeli* i Fredrikstad. De har fire børn: *Anne-Berit* (f. 56), *Lars* (f. 59), *Ole-Jacob* (f. 61) og *Petter* (f. 66).

Anders er afdelingschef i et automobilfirma i Oslo. Gift med *Reidun Elgstøen*. Tre børn: *Anders* (f. 61), *Trygve* (f. 63) og *Kjersti* (f. 68).

Valborg opgav i en ung alder at være »kærest med en del« og blev med æren i behold gift med *Håkon Skau*, leder af en emballagefabrik i Oslo. De huskes begge – ikke mindst i Danmark – som et par meget vågne og intelligente mennesker. *Håkon* døde i 1967, *Valborg* to år senere. – Der var

tre børn: *Marit* (f. 23), *Liv* (f. 27) og *Håkon* (f. 32).

Marit blev student, senere lærerinde og nu gift med skolebestyrer Kjell Billington på Moss. – Der er tre børn: *Helge* (f. 51), som for tiden studerer på Handelshøjskolen i København, *Anne* (f. 54) og *Magne* (f. 64).

Liv er gift med ingeniør Terje Nilsen i Oslo. To børn: *Marianne* (f. 53) og *Thorbjørn* (f. 57).

Håkon er værkfører i Oslo, gift med Unni Gundersen. – Tre børn: *Håkon* (f. 60), *Jan* (f. 61) og *Torill* (f. 70).

Astrid har været gift med bogbindermester Victor Pedersen i Oslo. Han døde i 1946, hvorefter Astrid med stor dygtighed førte forretningen videre indtil 1963.

Gunvor var ikke gift. Hun havde en stilling hos Anders, men var i sine sidste år mest beskæftiget med at passe de syge forældre, en gerning, som hun løste meget smukt, skønt hun selv var plaget af sygdom. Hun døde kort tid efter forældrene.

Helge – den yngste af flokken fra Lilleberg – blev værkfører i Oslo, men døde i 1967. Han var gift med Randi Andresen (f. 09). – Der var ingen børn i ægteskabet.

Fra Jægersborg i Norge

Af onkel *Julius'* og tante *Ragnas* børn var *Gudrun* den ældste. Hun blev i 1938 gift med Anker Langgaard Johnsen, som på det tidspunkt drev et bageri i Tørdal i Telemark. Han er nu pensionist, men har et hverv som kirke-

tjener i Stathelle. – De har fire børn: *Torgunn* (f. 39), *Ragnhild* (f. 41), *Kåre* (f. 44) og *Odd Frederik* (f. 46).

Torgunn er gift med lærer Håkon Tjøstheim på Karmøya. De har seks børn: *Ragnar* (f. 64), *Håvard* (f. 66), *Gunnar* (f. 67), *Arnstein* (f. 68), *Lars Inge* (f. 71) og *Gudrun* (f. 72).

Ragnhild bor i Japan, gift med missionspræst Harald Evjedal. De har to børn: *Kjetil* (f. 68) og *Gudrun* (f. 70).

Kåre er elektriker, bosat på Herre i Bamble. Han er gift med Tove, født Olsen. De har fire børn: *Nina* (f. 64), *Oddbjørn* (f. 65), *Ellen* (f. 67) og *Vegar* (f. 69).

Odd Fredrik blev i 1970 gift med lærerinde Olga Röed. Han er bibliotekar i Drammen. De har et barn: *Frøydis* (f. 71).

Kåre – Gudruns bror – har i over 40 år været ingeniør ved Norsk Hydro, Porsgrunn Fabrikker. Han blev i 1937 gift med Kitty Andersen (f. 11). De bor i Porsgrunn og har to børn: *Ase* (f. 39) og *Börre* (f. 48).

Ase har været gift med en styrmand, men ægteskabet er opløst, og hun arbejder nu i Norsk Hydro. Der er to børn: *Anne* (f. 63) og *Knut Erik* (f. 66).

Börre er kemi-ingeniør og for nylig ansat i et medicinfirma i Oslo. Hans virkeområde bliver Sørlandet, og hans faste bopæl Christianssand. Han er gift med en sygeplejerske fra Vestlandet, Irene Hosøy, med hvem han har en datter, *Gina* (f. 71).

Kristians børn

Onkel *Kristian* og tante *Sofie* fik som sagt tvillinger i 1911. De kom til at hedde *Margit* og *Torgeir*.

Margit var, som allerede nævnt, et livligt og velbegavet barn, men hun døde, da hun var tolv år gammel.

Torgeir blev student i Norge og mølle-kemiker i Tyskland, men han har det meste af sin tid været matematiklærer. Han er gift med malerinden Ruth Røer-Hansen. De har i deres ægteskab fået tre børn: *Nana* (f. 40), *Tore* (f. 45) og *Ellen* (f. 47).

Nana blev voksen, men ikke gift. Hun omkom ved en færdselsulykke på Moss i 1969.

Tore kom efter eget ønske ud at sejle lige efter konfirmationen, men nu er han ansat i et transportfirma i Porsgrunn.

Ellen bor i Rom. Hun er gift med en italiensk jetpilot, og med ham har hun to børn: *Giovani* (f. 67) og *Marianne* (f. 70).

Spikkestad - døtrene

Onkel *Thomas* og tante *Karen* i Spikkestad havde som nævnt tre døtre.

Ida (f. 03) blev gift med Christian Baltzersen fra Drøbak. Han var kontormand i Norsk Shell. Begge er døde, *Ida* i 58 og *Christian* i 59. – De havde en datter:

Ada (f. 37), som efter at være blevet student i Oslo gennemgik handelsgymnasiets sekretærlinie og senere er videreuddannet i Madrid. Hun er nu gift med *Daniel Kaper* fra Amsterdam, som driver en god

håndværksvirksomhed i nærheden af Oslo. – Der er tre børn i ægteskabet: *Marit* (f. 62), *Irene* (f. 65) og *Randi* (f. 69).

Andrea (f. 05) burde have været journalist. Hun var mors flittigste penneveninde. Desværre er mange af hendes breve gået tabt, men hvad der er tilbage er nok til at bekræfte, at hun under andre forhold kunne være blevet en højt skattet causeur ved enhver avis. Men *Andrea* gik andre veje. Hun blev gift med *Åge Johansen* (f. i Bamble i 98). De lærte hinanden at kende på Vardås Sanatorium, hvor de begge arbejdede. Senere blev *Åge* varmemester ved *Sagenes* skole i Oslo, og her havde han sin virksomhed til 1961, da han omkom ved en færdselsulykke lige uden for hjemmet i *Asker*. – Ved et mærkeligt træf af skæbnen blev *Andrea* kørt ned af en bil og dræbt på samme sted i 1966. – I ægteskabet var der to børn: *Torleif* (f. 30) og *Björg* (f. 40).

Torleif er uddannet i marinen, men arbejder nu ved Statsbanerne som montør. Gift første gang med *Dordi* f. *Knudsen* (død 67). To børn: *Kirsti* (f. 55) og *Åge* (f. 61). Gift anden gang med *Ruth Tapio* fra *Polmak* i *Finmarken*. Børn: *Rune* (f. 68) og *Tore* (f. 71).

Björg har gennemgået realskolen og er herefter kontoruddannet. Gift med *Hans Gjøslie* fra *Drammen* (søn af en berømt norsk sportshelt). Selv salgsmand i et engros-firma. Tre børn: *Jorunn* (f. 58), *Hans Johnny* (f. 60) og *Janne* (f. 67).

Ruth (f. 09), den yngste og eneste overlevende af pigerne fra *Spikkestad*, supplerede i ungdommen flittigt sin skole-

uddannelse og har herefter arbejdet på forskellige kontorer, de sidste 23 år i Pensjonstrygden for Sjømenn i Oslo. Karrieren ser måske noget farveløs ud. Men Ruth er ingen grå kontormus, snarere noget af en amazone, stærkt optaget af politik, en kampglad rødstrømpe, – i det hele taget en frisk pige. Og selvfølgelig ugift! Hun bor stadig i Spikkestad. – I 1956 fik hun kongelig bevilling til at antage navnet Kavling som slægtsnavn.

Hermed er vi færdige med nordmændene.

»Danmark«- børnene

Onkel *Oscar* og tante *Betty* havde som før sagt syv børn: *Emmy* (f. 90), *Jenny* (f. 92), *Henry* (f. 96), *Etly* (f. 98), *Karen* (f. 1901), *Else* (f. 05) og *Oscar* (f. 07).

Emmy blev gift med bagermester *Adolph Vollmer*, der havde forretning i Ryesgade på Østerbro. De fik tre børn: *Gurli* (f. 1918), *Svend* (f. 21) og *Agnethe* (f. 24). Efter at være blevet enke drev *Emmy* selv forretning, men i 1957 flyttede hun til Risskov ved Århus, og her levede hun til 1969.

Gurli blev uddannet som tegner, senere gift med *Kristian Henriksen* (f. 16), som leder telegrafvæsenets station i Odense. De har to sønner: *Hans Jørgen* (f. 46) og *Claus Thyge* (f. 48). *Hans Jørgen* har i 67 fået navneforandring til *Vollmer*. Han er sparekasseassistent. *Claus Thyge* er revisor.

Svend blev student og har senere fået handelsuddannelse. Er nu prokurist på en fabrik i Herlev, gift med *Eddy Christensen* (f. 21), med hvem han har to børn: *Pia* (f. 50) og *Birgitte* (f. 59).

Agnethe kom på seminarium og blev lærerinde, nu gift med civilingeniør Asger Troels Møller i Risskov. De har tre børn: *Gerda* (f. 51), *Lisbeth* (f. 52) og *Henning* (f. 54).

Jenny blev gift med elektroinstallatør Carl Bjørnow på Christianshavn. Hun døde af Spansk Syge i 1920. I ægteskabet var der en pige, som ved moderens død var to år gammel. Hun hed

Ester, blev cand. jur. og er nu lægesekretær på Ortopædisk Hospital i København.

Henry lærte gartneri først på Vilvorde senere på en havebrugsskole i Tyskland. To og tyve år gammel blev han sat i gang med en frugtplantage i Brøndbyerne, men han skiftede erhverv flere gange. Sidst var han repræsentant. Han var gift med en kusine fra Nørre Sundby, *Nina Christensen* (f. 95), som nu i en årrække har arbejdet i Finsen-Instituttets administration. – *Henry* døde i 1967. Der var to børn i ægteskabet:

Oscar (f. 19), som er ansat hos Gyldendal, og *Ase* (f. 26), som bor i Norge, gift med fabrikant *Olav M. Gredal* i Stavanger.

Etly tog realeksamen (hun var den eneste af »Danmark«-pigerne, som havde vist lyst til at læse), senere blev hun gift med bankfuldmægtig *Jens Peter Lassen*. Ægteskabet opløstes i 1936. Siden har *Etly* været selverhvervende, den meste tid som modehandlerske i København. Der var en søn:

Erik Kongsbak Lassen (f. 24), som er fabrikant.

Karen blev gift med stenhuggermester – senere oldermand – Viktor Grebe på Bispebjerg. Den gamle Oscar Clausen boede en tid som enkemand hos Karen, men flyttede som sagt senere til Frederiksberg. – Karen døde i 1954, hendes mand i 1962. Der var to døtre i ægteskabet:

Elga (f. 28), gift med arkitekt Poul Bruun på Østerbro. De har to børn: *Helle* (f. 61) og *Lene* (f. 65).

Ebba (f. 31), gift med pianisten Poul Jørgensen. Ebba død i 1963.

Else er gift med manufakturhandler Chr. Hansen på Frederiksberg. De har to børn:

Inger (f. 32), som er prokurist i København, og *Grethe* (f. 34), som er gift med civilingeniør Ch. L. Lind i Søborg.

Oscar lærte gartneri ligesom broderen og fik sin egen virksomhed. Men han har ligesom Henry skiftet erhverv nogle gange. Han bor i Hvidovre og er gift med Oda f. Petersen. De har to døtre:

Jonna, som er gift og bor i Herning, og *Betty*, som nu hedder Scott og bor i Skotland.

Carl Clausens Erna

For at holde samme rækkefølge som i det foregående noter vi herefter *Carl Clausens* efterkommere. Han havde som anført kun ét barn:

Erna, som er født i 1905. Hun er gift med grosserer Arne Jeppesen på Amager. Der er en søn i dette ægteskab:

Per (f. 28), som er skotøjshandler på Frederiksberg. Han har været gift med Inge Lundberg. Dette ægteskab er opløst, men der er en datter: *Pernille* (f. 59).

Adolph Clausens børn

Adolph Clausens efterkommere er:

Tove (f. 23), gift med elektroingeniør Peter Ottosen i København. De har to sønner: *Jørn* (f. 50) og *Sten* (f. 53).

Poul (f. 25) er chauffør hos Falck-Zonen, gift med Ida f. Thomsen. – Ingen børn.

Anne Lise (f. 27) er gift med bankkasserer Jørn Buck i Lille Værløse. De har en datter: *Inger Lise* (f. 59).

De fem fra »Triumph«

De fem børn fra »*Triumph*« var:

Ida (f. 89). Hun kom på seminarium, men gjorde ikke sin uddannelse færdig, fordi hun forinden sagde ja til at blive gårdmandskone i Hjortespring. Ægtemanden hed Carl Frederiksen (f. 82). Senere flyttede de til Kappeskovgård ved Hillerød. – Ida døde i 1962, Carl i 1964. – I ægteskabet var der tre døtre:

Karla (f. 15), som bor i en villa på det gamle »*Triumph*«s jorder. Hun er gift med bygnings-

konduktør Thorvald Sørensen, og de har tre børn: *Ove* (f. 35), *Ulla* (f. 37) og *Vivi* (f. 44).

Grethe (f. 17) er gift med karetmager Chr. Olsen i Gadevang ved Hillerød. De har fire børn: *Kjeld* (f. 39), *Inger Marie* (f. 43), *Kurt* (f. 48) og *Dorthe* (f. 55).

Emmy (f. 19) er dameskrædderinde i Hillerød, gift med rutebilchauffør Helge Olsen. De har en datter: *Ketty* (f. 39).

Edith (1891–1968) blev gift med gårdejer, senere amtsrådsmedlem Holger Andersen i Bagsværd, med hvem hun fik fem børn:

Inger (f. 15), gift med gårdejer Frede Bo Bojesen Born, Alme ved Gilleleje. De har to børn: *Niels* (f. 42) og *Eva* (f. 44).

Knud (f. 17) er repræsentant i København, gift med *Ketty* f. Olsen (f. 18). De har tre sønner: *Preben* (f. 44), *Erik* (f. 47) og *Knud Steen* (f. 56) – alle med mellemnavnet Neergård ligesom faderen og de to farbrødre.

Erik (ikke at forveksle med den lige nævnte nevø) er født i 1921. Han er gårdejer i Skævinge. Der er fem døtre i to ægteskaber: i det første – med Anne-Lise f. Christensen – *Anne-Gitte* (f. 42) og *Elsebeth* (f. 44); i det andet – med Bente f. Petersen – *Jette* (f. 50), *Linda* (f. 52) og *Grethe* (f. 57).

Jørgen (f. 25) er boghandler i Bagsværd, gift med Inge Primgård-Nielsen (f. 26). De har to piger: *Anne* (f. 52), og *Benedikte* (f. 56).

Karen (f. 29) er gift med vognmand Poul Petersen i

Herlev. De har to døtre: *Kirsten* (f. 61) og *Lone* (f. 65).

William (f. 93) – med mellemnavnet *Cafling* – blev udlært gartner og overtog som sagt hovedparten af »Triumph« i 1920. Samme år blev han gift med *Agnes Madsen* (f. 94) fra København. – Da gartneriets jorder blev solgt i 1954, købte *William* en forretning i *Buddinge*, men han var da hæmmet af sygdom, og han døde i 1957. *Agnes* døde otte år efter. Deres eneste barn, *Karen* (f. 37) er gift med værkfører *Leif Andersen* i *Skovlunde*.

Aage (f. 98) blev detailhandler i *Bagsværd*, men døde kun 38 år gammel. Han var gift med *Margrethe f. Andersen*, som levede til 1963. De havde en datter:

Inge (f. 25), som er gift med rejsemontør *Jens Petersen*, *Lyngby*.

Tove (f. 09) blev gift med automekaniker, senere taksator *Leif Andersen* (f. 10). De bor som naboer til det gamle »Triumph«. I ægteskabet er der to sønner:

Bent (f. 36), som er bogholder og gift med assistent i *Vejdirektoratet* *Kirsten Dahl Petersen* (f. 37), og *Torben* (f. 44), isolermester, gift med damefrisør *Anne Sørensen* (f. 50).

Iscas piger

Isca og *Thorvald Müller* havde tre døtre:

Ellen (f. 95) gift med bagermester *Emanuel Hansen*, som havde forretning i *København*. Hun blev kun 43 år

gammel, døde altså i 1938. Der var to børn:

Erik (f. 17), nu planteskoleejer i Veksø, gift med *Ane Johanne Petersen* (f. 16) To sønner: *Sven-Erik* (f. 46) og *Jens-Stig* (f. 52).

Edel (f. 21), gift med pastor *Rudy Krontoft*, sognepræst i Nærum. De har to børn:

Karin (f. 44), gift med ingeniør *Jens Modeweg-Hansen* (f. 42). I dette ægteskab er der tre børn: *Michael* (f. 64), *Mogens* (f. 68) og en foreløbig udøbt datter (f. 72).

Torben (f. 46), stud. mag., pt. stipendiat i USA. I 1970 gift med *Sara Lawther*. – Ingen børn.

Iris (f. 99) var i tyverne gift med cand. jur. *Poul Goos* (sønnesøn af Estrups gamle kultusminister). Under ægteskabet navneforandring til *Galling*. Fra midt i trediverne til 1959 var *Iris* ansat hos *Nestlé* i København. – Ingen børn.

Ester (f. 03) har været gift med landsretssagfører *Carl Hjelm*. Ægteskabet opløst i 37. – *Ester* har en datter:

Jytte (f. 23), gift med buntmagermester *Arne Gyhrs*, som har forretning på Østerbro. De har to sønner: *Steffen* (f. 47), som læser medicin, gift med stud. med. *Anette Falkenberg*, og *Jørgen* (f. 53), som er elev i 3. g.

Fra skrædderhjemmet

Efter *Johanne og Louis Sørensen* er der syv børn:

Lilly (f. 98) er gift med malermester *Jul. Andersen* i Bagsværd. De har tre børn:

Egon (f. 24), som fører malerforretningen videre.
Han er ugift.

Birthe (f. 28) har været gift med styrmand Bay-Hansen. Der er tre børn: *John* (f. 49), *Lena* (f. 52) og *Svend-Erik* (f. 53).

Preben (f. 28) er snedkermester i København, gift med Inge Scheel Jensen. De har en datter, *Vivi* (f. 58).

Svend (f. 1900) var gartnermedhjælper i sin ungdom, men kom til skade og måtte omskoles. Han er nylig død i Torped ved Ringsted. Fra 1929 var han gift med Hedvig f. Larsen, som også nylig er død. De havde en søn: *Niels Louis* (f. 31).

Irma (f. 02) har været gift med snedkermester Valdemar Johansen i Søborg. Ægteskabet er opløst i 1958. Der er seks børn:

Sonja (f. 23) er gift med lærer ved Stengårdsskolen og organist ved Stengårdskirken Tage Poulsen. De har tre børn: *Randi* (f. 48), *Margit* (f. 52) og *Karin* (f. 57).

Kurt (f. 26) er portier på Hotel Savoy i Londen. Han er gift med en englænderinde og har to børn.

Jytte (f. 27) er gift med vognmand Ellegård Hornbech Andersen i Bagsværd. Der er to børn: *René* (f. 52) og *Pia* (f. 54).

Lilian (f. 31) er gift med vognmand Einar Knudsen i Bagsværd. Fire børn: *Jonny* (f. 50), *Birger* (f. 52), *Kenneth* (f. 57) og *Yvonne* (f. 67).

Birgit (f. 41), gift med vaskeriarbejder Finn Brohus

(f. 38), bor i Bagsværd og har tre børn: *Lonny* (f. 61), *Marianne* (f. 63) og *Bjarne* (f. 69).
Anni (f. 43) er gift med regnskabschef *Jørn Heinrich* i Solrød. De har en datter: *Tina* (f. 64).

Hjalmar (f. 03) har været specialarbejder. Bor nu i Bagsværd som folkepensionist. Har i et ægteskab med *Elin Sørensen* en datter: *Herta* (f. 40), som bor i Varde.

Ida Petronella (f. 07) er husmoderafløser i Bagsværd. I to ægteskaber er der tre børn:

Bent Bregnhøj (f. 37), hospitalsfunktionær i København.

Lis Bregnhøj (f. 43) og

Svend Svensson (f. 47), kleinsmed.

Carlo (f. 09) er invalidepensionist i København, siden 1949 gift med *Ella Jensen* (f. 08). De har to børn:

Gurli (f. 50), gift med *Erling Christensen*. To børn:

Carsten (f. 69) og *Thomas* (f. 71).

Per (f. 51).

Gurli (f. 10) er enke efter tømrer *Emanuel Akkermann*, med hvem hun havde fire børn. I et senere ægteskab har hun en søn. De fem børn er: *Ruth* (f. 30) *Ib* (f. 38), tvillingerne *Bente* og *Conny* (f. 39) og – i det andet ægteskab – *Kurt Jensen* (f. 47).

Efter Anna i Ålborggade

Onkel *Peter* og tante *Anna* i Ålborggade havde, som før oplyst, to børn: *Axel* (f. 82) og *Ella* (f. 85).

Axel husker jeg som en mærkelig ordknap og uselskabelig fætter. Han blev aldrig gift men boede hjemme hos forældrene og gik til hånde i forretningen. Han døde nogle få måneder efter moderen, 50 år gammel.

Ella var i modsætning til broderen kvik og munter. Hun blev i 1908 gift med Søren Larsen, som var skibstømrer og sømand af uddannelse, men som senere blev formand på ESSO' tankanlæg i Nyborg. De fik syv børn: *Eli* (f. 09), *Ruth* (f. 11), *Anna* (f. 18), *Gerda* (f. 20), *Søren* (f. 23), *Jytte* (f. 26) og *Lis* (f. 30).

Eli er maskiningeniør. Indtil fornylig direktør i Ingeniør-Sammenslutningen. Gift med Edith Nielsen (f. 06). En datter: *Jutta* (f. 40), nu chefredaktør på »Femina«, gift med chefredaktør Svend Erik Pedersen.

Ruth er uddannet som hande­lsgartner, gift med murer­mester Krogh i Åsum på Fyn. To børn: *Jørgen* (f. 39), som er ingeniør på Nordisk Kabel og Tråd i Middelfart, og *Ole* (f. 42), der er uddannet som mekaniker, nu ansat som lærer under Socialstyrelsen.

Anna er gift med kartonageskærer Skat Madsen i København. Hun har ingen børn selv, men ægtemanden har børn med fra et tidligere ægteskab.

Gerda er enke efter Al Helgesson i Montana i USA. Der var tre børn i ægteskabet: *Susan* (f. 55), *Kim* (f. 57) og *Robert* (f. 60).

Søren er fuldmægtig i Dansk ESSO, gift med Kirsten Hansen (f. 25). To børn: *Susanne* (f. 52) og *Merete* (f. 55).

Jytte er gift med ingeniør Michael Nielsen, Nærum.

De har tre børn: *Peter* (f. 53), *Lene* (f. 55) og *Bent* (f. 60).

Lis er kommunelærerinde, gift med disponent *Ivan Andersen*, Hvidovre. To børn: *Søren* (f. 57) og *Inge* (f. 60).

– Børneflokkens gamle mor, *Ella*, boede i sine sidste år i Fruens Bøge, hvor hun døde i 1966 – 81 år gammel.

Alexandra's børn

Om *Alexandras* børn er det meste sagt under omtalen af forældrene. Der var som sagt syv søskende. Navnene er nævnt i det foregående med løfte om, at »det lidt, vi ved om dem, følger senere«. Dette løfte indfries nu, men der er stadig kun lidt at sige. *Marius'* karriere kulminerede med en fiske-trækvogn i Husum. *Knud* kom i bagerlære, men havde til sidst en lille avisbutik på Lyngbyvej. De andres skæbne fortæller sig mere eller mindre i mørket. Dog ikke *Anna's*. Hun blev gift med fabrikant *Karl J. Borch* på Østerbro og fik det godt, men hun blev et af de første dødsopofre for Den spanske syge i 1918. Foruden ægtemanden efterlod hun sig to drenge, *Kaj* og *Arno*. Manden giftede sig igen, og familien flyttede til Jylland.

Sætteskipperens fire

Axel og Hannas fire børn var:

Edith, som er ugift – nu pensioneret prokurist i et københavnsk en-gros-firma,

Lilly, der blev gift med overassistent i Søværnet *Arthur Svendsen*. De fik i 1929 en søn, der døde kun ni år gammel. *Lilly* selv døde i 1964,

Maud, som er gift med hattefabrikant Niels Thorvald Hansen i København, og

John Kafling Nielsen, som er pensioneret maskinmester i rederiet Orion, i syv år tjenstgørende som maskinchef i et italiensk rederi. – Gift med Vita f. Kruse. Ægteparret bor nu i København. I 1941 fik de en datter, døbt *Helle Kafling Nielsen*, nu hospitalslaborant på Bispebjerg. I et nylig opløst ægteskab er der en datter: *Birgitte*.

Efterskrift

Så skulle vi prøve at give bogen en slags afrunding på samme måde, som det skete i første bind.

Men lad mig først sige, at jeg har overvurderet mine muligheder for som lovet at føre historien i alle dens grene helt op til dato. Kilderne har været for usikre, nogle af dem lader sig overhovedet ikke finde mere. Andre har derimod sprudlet så livligt, at det har været svært at følge med: unge mennesker bliver gift, andre skilles; der kommer flere og flere børn, og de gamle falder fra. Historieskriveren sukker, men han skal ellers ikke fordybe sig hverken i disse eller andre vanskeligheder, blot sige som den flittige gamle Anna Smyum på Hven: »Arbejde skal gøres, og det skal gøres ordentligt, men det skal også være færdigt«. Og nu er *denne* historie altså færdig. I hvert fald fra min hånd. Lad kommende slægter grave!

Hvorfor giver folk sig i lag med slægtsforskning? Nogle naturligvis for at finde frem til betydelige historiske personligheder, som med deres navne kaster glans over efterslægten. Andre samler på forfædre som på frimærker; det er også en hobby, og hvorfor skulle den ikke have sin berettigelse? For mit eget vedkommende var motivet til at begynde med det mere enkle at finde samling på et par gamle overlevninger og slægtsmyter, som jeg huskede fra min barndom.

Men som bekendt vil mere ha' mere, lidt efter lidt tog en vis mand hele hånden, og som tiden gik, voksede nye interesser frem – og da navnlig den, om det var muligt gennem disse studier at skaffe sig en smule indsigt i, hvorfor vi er blevet, som vi er, om der findes en slags åndeligt arvegods i slægten.

I første bind lod det sig virkelig gøre at påvise slægts-træk, som var nedarvet gennem fem-seks generationer. Vi fulgte dem led for led fra deres fattige almuekår, vi så dem stride sig frem, således at de aktive årgange nu er læger, ingeniører, embedsmænd eller pædagoger, og *deres* børn igen er studerende på universiteter og andre læreanstalter – men stadig, fra generation til generation, med karaktertræk, som lod sig spore helt tilbage til de gamle fra omkring 1800. Op gennem alle årene var de flittige uden på nogen måde at være geniale, uden på nogen måde at trænge sig på, de var lovlydige og pligttro. Nutidens unge affærdiger dem på deres egen måde som »småborgere«. De *indordnede* sig. Det gjorde de. Der var ingen sociale tabere, men, som jeg skrev: »systemet havde ingen plads for frie fugle, for banebrydere, for kunstnere eller forskere, for politikere, ja, knapt nok for en fri købmand«. Men for folk, som altså har slæbt pæne sten til bygningen.

Den slægtsgren, som er søgt belyst her i anden del, har sine rødder i samfundslag, som stort set svarer til dem, vi mødte i første bind. Mælkeforpagterens far står indskrevet i kirkebogen som fattiglem, og på den svenske side møder vi fra de samme år rækker af jordløse husmænd, torpare, en »møllerdräng«, en fattig fisker, en landsbyskomager.

Men udviklingen er her gået anderledes. På en eller anden måde er der kommet et stænk af noget nyt ind i billedet. Vi har kaldt det Kavlingesindet. Men spørgsmålet er, om vi ikke skal et slægtled længere tilbage – om det i virkeligheden ikke er skomageren fra Hilleshög, Nils Andersson, og hans kone, der er de egentlige fornyere. De brød op fra skomagerlæsten og blev store gårdmandsfolk på Hven, og de bragte med sig fra fastlandet den senere så navnkundige Boel og de »geniale« sønner med de lyse hoveder og oprørsånden, med dristigheden, fantasien og de store syner – og med den lille snært af letsind og gøgleri, som også har været med til at skabe billedet af eftertidens Kavlinger.

Jeg tror på Nils Anderson som manden, der løste slægten fra trædemøllen. Bondekonen Boels sønnesøn skrev doktordisputats, og Oles børnebørn blev banebrydere som bladfolk i Danmark, de blev organisationsledere, kommunalpolitikere, borgmestre (her og i Norge). I en ny generation har vi set en Cavling fylde Det kgl. Teater med balletentusiaster, og i samme slægtled møder vi en norsk Kavlinge-type som Colbjørn Helander, der er blevet kaldt en af sin tids store kulturpersonligheder.

Og linien er ikke brudt. Selv om arveanlæg naturligt nok tilsløres og afsvækkes fra den ene generation til den anden, finder vi endnu idag noteret på slægtstavlen frie fugle som forfattere og kunsthåndværkere, vi ser (for også at tage de helt unge med) en scenograf, en tegner, en filmstudent i Paris og blandt pressefolkene en pige, som, 32 år gammel, er chefredaktør i København.

Jeg behøver ikke at sige, at disse blomster er håndplukket i en have med mange andre vækster. Der er Kavlinger, som er blevet forretningsfolk – store som Oscar Clausen og

mange mindre end han – andre er blevet læger, jurister, ingeniører eller pædagoger, en er universitetsdocent, nogle sidder på store gårde, andre blev skibskaptajner, og mange valgte – som naturligt er – at færdes ad mere beskedne veje – det ses af historiens sidste sider. Men alligevel: *Noget* er der tilbage af kimen fra Hilleshög.

Mærkværdigt få er blevet tjenestemænd. Udviklingen går jo ellers den vej; men her er ikke mange navne fra Hof- og Statskalenderen, ikke mange uniformer som i første bind (til gengæld er én af dem, som findes, en ambassadøruniform!) Men stort set er slægten civil: den byggede huse og strøg mursten, den savede brænde for folk eller vaskede deres tøj, den fiskede og handlede og sejlede, og efterhånden arbejdede de unge sig frem til nye positioner, blev ingeniører eller hvad de ellers kunne drive det til.

Over dem, der således i mere eller mindre bogstavelig forstand »byggede landet«, svævede så de frie fugle. Men i hele det store opbud af efterkommere fra Hven kan der endnu i dag spores noget, som de er fælles om. Jeg tror, jeg kan sige det, fordi jeg som samler har været i forbindelse med hundreder af dem. Selvfølgelig må iagttagelser og vurderinger af den slags tages med rimelige forbehold. Men for mig står det klart, at der er mere fantasi i denne slægt end i godtfolk i almindelighed. (Her tænker jeg ikke på de Cavling'ske »sløjfer«, men forresten lever sansen for *dem* også i dag). Men bortset herfra: Man har stadig øjnene med sig i denne slægtsgren. Måske er ingen blevet store grublere, men de er vågne, gennemgående veltalende og velskrivende, ikke bange for lidt rampelys, men heller ikke »pratmakere« alene. Mange har som sagt fundet afløb for deres virketrang i organisationsarbejde, kommunalpolitik og –

naturligvis – i bladarbejde. Overfor normer og ritualer har holdningen været uden ærefrygt; man er (tror man da) uden fordomme, man er i hvert fald usnobbet og uhøjtidelig – også i vurderingen af sig selv. Naturligvis har to-tre hundrede mennesker ikke udviklet sig ens. Men stort set har efterkommerne fra Hilleshög og Hven alligevel noget ikke uvæsentligt af de gamles særpræg i sig – mere eller mindre har de trods alt del i arvegodset.

Under alle omstændigheder er de påfaldende anderledes end de slægtsgrene, som er behandlet i første bind af denne bog. I begge finder vi meget og dygtigt arbejde. Men Kavlingerne har spillet på mange andre strenge, de har været friere – og lad mig slutte med at sige: de har været morsomere at skrive om!